

**ZAVOD ZA GOZDOVE SLOVENIJE
OBMOČNA ENOTA MURSKA SOBOTA**

**LOVSKO UPRAVLJAVSKI NAČRT ZA
VIII. POMURSKO
LOVSKO UPRAVLJAVSKO OBMOČJE
2011 – 2020**

**Načrt sprejela:
Vlada Republike Slovenije,
Ljubljana, 8. november 2012**

(Ur. l. RS št. 87/2012)

KAZALO VSEBINE

1	POVZETEK	1
2	UVOD	11
3	OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA	12
2.1	OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA IN POMEN ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO	12
2.2	KRAJINSKO EKOLOŠKE ZNAČILNOSTI LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA	13
2.3	LOVIŠČA V LOVSKO UPRAVLJAVSKEM OBMOČJU	14
2.4	LOVIŠČA V UPRAVNI ORGANIZIRANOSTI LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA	15
2.5	OBORE ZA GOJITEV DIVJADI	16
4	Zavarovana območja in naravne vrednote v LUO.....	18
3.1	ZAVAROVANA OBMOČJA.....	18
3.2	NARAVNE VREDNOTE.....	18
3.3	EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA	22
3.4	POSEBNO VARSTVENO OBMOČJE (OBMOČJE NATURA 2000).....	23
3.5	HABITATNI TIPI	25
5	OPREDELITEV GLAVNIH PROBLEMOV UPRAVLJANJA S POPULACIJAMI DIVJADI.....	26
4.1	GLAVNI PROBLEMI V POVEZAVI S STANJEM V POPULACIJAH DIVJADI	26
4.2	GLAVNI PROBLEMI V POVEZAVI Z ŽIVLJENJSKIM OKOLJEM DIVJADI	26
4.3	GLAVNI PROBLEMI, KI IZHAJAJO IZ UPRAVNO ADMINISTRATIVNIH OVIR OZIROMA DOLOČB	26
6	ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI.....	28
5.1	PRETEKLA VLAGANJA V ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI	28
5.2	PRESOJA USKLAJENOSTI DIVJADI IN NJENEGA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA	29
5.3	OCENA STANJA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI	34
5.4	CILJNO STANJE ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA DIVJADI	35
5.5	USMERITVE ZA IZVAJANJE BIOMELIORATIVNIH IN BIOTEHNIČNIH DEL V ŽIVLJENJSKEM OKOLJU DIVJADI	35
7	UPRAVLJANJE S POSAMEZNIMI VRSTAMI DIVJADI.....	41
6.1	SPLOŠNO	41
6.2	SRNA (<i>CAPREOLUS CAPREOLUS</i> L.)	43
6.3	NAVADNI JELEN (<i>CERVUS ELAPHUS</i> L.)	50
6.4	DAMJAK (<i>DAMA DAMA</i> L.)	56
6.5	DIVJI PRAŠIČ (<i>SUS SCROFA</i> L.)	60
6.6	LISICA (<i>VULPES VULPES</i> L.)	66
6.7	JAZBEC (<i>MELES MELES</i> L.)	68
6.8	KUNA BELICA (<i>MARTES FOINA</i> ERXLEBEN.) IN KUNA ZLATICA (<i>MARTES MARTES</i> L.)	70
6.9	PIŽMOVKA (<i>ONDATRA ZIBETHICA</i> L.)	72
6.9	PIŽMOVKA (<i>ONDATRA ZIBETHICA</i> L.)	73
6.10	POLJSKI ZAJEC (<i>LEPUS EUROPAEUS</i> PALLAS.)	75
6.11	NUTRIJA (<i>MYOCASTOR COYPUS</i> MOLINA.)	77
6.12	NAVADNI POLH (<i>GLIS GLIS</i> L.)	79
6.13	RAKUNASTI PES (<i>NYCTEREUTES PROCYONOIDES</i> GRAY.)	80
6.14	FAZAN (<i>PHASIANUS COLHICUS</i> L.)	80
6.14	FAZAN (<i>PHASIANUS COLHICUS</i> L.)	81
6.15	POLJSKA JEREBICA (<i>PERDIX PERDIX</i> L.)	83
6.16	RACA MLAKARICA (<i>ANAS PLATYRHYNCHOS</i> L.)	85
6.17	SRAKA (<i>PICA P. L.</i>), ŠOJA (<i>GARRULUS. G. L.</i>) IN SIVA VRANA (<i>CORVUS C. C. L.</i>)	87
8	ZAKLJUČEK.....	90
9	PRILOGE	91
9.1	ZAVAROVANA OBMOČJA Z VARSTVENIMI REŽIMI	91
9.2	NARAVNE VREDNOTE.....	92
9.3	EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA Z VARSTVENIMI REŽIMI	93
9.4	POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA (OBMOČJA NATURA 2000).....	94
9.5	KRONOLOGIJA IZDELAVE NAČRTA	97

10 LITERATURA IN VIRI ..... 98**KAZALO PREGLEDNIC**

Preglednica 1: Zemljiške kulture v GGO Murska Sobota	13
Preglednica 2: Lovišča v lovsko upravljavskem območju	14
Preglednica 3: Lovišča v upravni organiziranosti v lovsko upravljavskem območju	15
Preglednica 4: Seznam obor v lovsko upravljavskem območju	16
Preglednica 5: Opravljeni ukrepi v življenjskem okolju divjadi	28
Preglednica 6: Ocena števila osebkov na ha in objedenost gozdnega mladja	29
Preglednica 7: Deleži drevesnih vrst in objedenost gozdnega mladja	30
Preglednica 8: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih	31
Preglednica 9: Primerjava razvojnih faz med modelnim in dejanskim stanjem po PE v LUO	32
Preglednica 10: Izplačane odškodnine na lovnih površinah od posameznih vrst divjadi	33
Preglednica 11: Podatki o odvzemu srnjadi za obdobje 2001-2010	48
Preglednica 12: Podatki o odvzemu jelenjadi za obdobje 2001-2010	54
Preglednica 13: Podatki o odvzemu damjaka za obdobje 2001-2010	59
Preglednica 14: Podatki o odvzemu divjega prašiča za obdobje 2001-2010	65
Preglednica 15: Podatki o odvzemu lisice za obdobje 2001-2010	67
Preglednica 16: Podatki o odvzemu jazbeca za obdobje 2001-2010	69
Preglednica 17: Podatki o odvzemu kun za obdobje 2001-2010	71
Preglednica 18: Podatki o odvzemu pižmovke za obdobje 2001-2010	74
Preglednica 19: Podatki o odvzemu poljskega zajca za obdobje 2001-2010	76
Preglednica 20: Podatki o odvzemu nutrije za obdobje 2001-2010	77
Preglednica 21: Podatki o odvzemu n. polha za obdobje 2001-2010	79
Preglednica 22: Podatki o odvzemu rakunastega psa za obdobje 2001-2010	80
Preglednica 23: Podatki o odvzemu fazana za obdobje 2001-2010	82
Preglednica 24: Podatki o odvzemu poljske jerebice za obdobje 2001-2010	84
Preglednica 25: Podatki o odvzemu rase mlakarice za obdobje 2001-2010	86
Preglednica 26: Podatki o odvzemu srake, šoje in sive vrane za obdobje 2001-2010	88

KAZALO SLIK

Slika 1: Položaj lovsko upravljavskega območja v Sloveniji	12
Slika 2: Lovišča v lovsko upravljavskem območju	15
Slika 3: Zavarovana območja v lovsko upravljavskem območju	18
Slika 4: Naravne vrednote v lovsko upravljavskem območju	22
Slika 5: Ekološko pomembna območja v lovsko upravljavskem območju	23
Slika 6: Območja Natura 2000 v lovsko upravljavskem območju	25
Slika 7: Popisne enote v lovsko upravljavskem območju	31
Slika 8: Trend izplačanih odškodnin za nastalo škodo po vrstah divjadi	34
Slika 9: Primerjava odvzema in odškodnin divji prašič v LUO	34

1 POVZETEK

1. Predstavitve območja (LUO):

▪ Opis območja in pomen za upravljanje z divjadjo

Pomursko LUO leži na skrajnem delu severovzhodne Slovenije in se skoraj v celoti pokriva z mejami Murskosoboškega gozdnogospodarskega območja. Meja na zahodu je državna meja z Avstrijo, na severu z Avstrijo in Madžarsko, na vzhodu z Madžarsko ter na jugu s Hrvaško. Na jugozahodu meji na sosednje Slovensko - Goriško, na jugu pa na Ptujsko - Ormoško LUO. Meje območja nikjer niso naravne oz. ekološke niti umetne ločnice ampak predvsem upravne. Geografsko se razteza od severovzhodnih obronkov Slovenskih goric, preko ravninskega dela z reko Muro do gričevnatega Goriškega na severu. Reka Mura, ki območju poleg imena daje resnični pečat in teče v t.i. murski ravnini območje navidezno ločuje na dva neenako velika dela. Reka je delna ovira za prehajanje parkljastih vrst divjadi, ki jo divjad na mestih in času, ko je nivo vode nizek uspešno prehaja. Tipično nižinsko gričevnato območje, z najnižjo točko v Murski šumi (160 m), najvišjo pa predstavlja Sotinski breg (418 m). Pomemben poseg v prostor v novejšem času predstavlja izgradnja AC Maribor–Lendava, ki ima poleg neposredne izgube življenjskega prostora tudi delni vpliv na dinamiko populacij divjadi, predvsem velikih sesalcev. Na trasi AC skozi območje so zgrajeni trije t.i. kombinirani nadhodi, ki jih je divjad začela uporabljati kmalu po dokončanju AC, tako, da migracijske poti niso presekane.

Predhodno, to je Pomursko LGO ustanovljeno v letu 1983, je bilo do sredine 80-ih let sinonim za lovišča z veliko številčnostjo male divjadi, čemur sta bistveno pripomogli dve GL z vzrejališčema male pernati divjadi (Fazan Beltinci in Kompas Peskovci). Že takrat pa se je, predvsem v prekmurskem delu ob madžarski meji nakazovala povsem nova in pomembna smer razvoja upravljanja z divjadjo, ki jo je narekovala prostorska in številčna krepitev populacij jelenjadi in divjega prašiča iz vzhodne smeri. Posebnost v tem prostoru je jelenjad panonskega tipa, ki je v Sloveniji prisotna edino v tem območju.

Raba prostora (gozdnatost, kmetijstvo) je tisti dejavnik, ki omejuje in ne omogoča številčne krepitve populacij jelenjadi in divjega prašiča v prekmurskem delu, kot tudi ne širitve in stalne naselitve teh vrst divjadi v Prlekijo. Širjenje teh vrst v prostoru omejuje razpršena oblika poselitve Slovenskih goric, majhna gozdnatost, majhna velikost strnjenih gozdnih kompleksov in velika oddaljenost od meje z Madžarsko. V obdobju 2001-2010 je odvzem iz lovišč Pomurskega LUO znašal pri srnjadi 8,7 %, pri jelenjadi 8,8 %, pri divjem prašiču 6,8 % in pri damjaku celo 26% od skupnega odvzema teh vrst v Sloveniji. Vsekakor pa ostaja za območje značilna in še naprej perspektivna tudi mala divjad, za katero trajnostno upravljanje sicer niso potrebni tako široki prostorski okviri kot za parkljasto divjad.

▪ Površina LUO (lovna, nelovna, delež gozda)

Pomursko lovsko upravljavsko območje skupaj obsega 132.984 ha, od tega je 123.316 ha lovnih površin, ki jih predstavljajo predvsem naselja in ceste. Gozdnatost območja je 29,5%. V območju prevladujoča je kmetijska krajina. V ravninskem delu je delež gozda majhen in v obliki nekaj strnjenih gozdnih kompleksov, v gričevnatem delu Goriškega je delež gozda večji, v predelu Slovenskih goric pa je velika gozdna fragmentiranost in s tem tudi dolžina gozdnega roba.

▪ Lovišča v lovsko upravljavskem območju

Po sprejetem zakonu o divjadi in lovstvu (Ur.l.RS 16/2004) so lovišča v območju: Apače, Gornja Radgona, Negova, Radenci, Videm ob Ščavnici, Lendava, Dobrovnik, Petišovci, Velika Polana, Kobilje, Mala Nedelja, Križevci pri Ljutomeru, Ljutomer, Dolina, Prosenjakovci, Bogojina, Grad-Kuzma, Ivanovci, Tišina, Moravci, Pečarovci, Cankova, Rogašovci, Brezovci, Radovci, Rankovci, Mlajtinci, Križevci v Prekmurju, Bakovci-Lipovci, Murska Sobota, LPN Kompas Peskovci in LPN Fazan Beltinci.

▪ Upravne enote, občine

Upravno območje pokrivajo upravne enote Murska Sobota, Lendava, Gornja Radgona in Ljutomer oz. občine Apače, Gornja Radgona, Radenci, Sv. Jurij ob Ščavnici, Križevci, Veržej, Ljutomer, Razkrižje, Tišina, MO Murska Sobota, Beltinci, Odranci, Velika Polana, Črenšovci, Turnišče, Lendava, Dobrovnik, Kobilje, Moravske Toplice, Puconci, Cankova, Grad, Kuzma, Rogašovci, Gornji Petrovci, Šalovci in Hodoš.

2. Zavarovana območja v lovsko upravljavskem območju:

▪ Zavarovana območja

Zavarovana območja so ožja ali širša območja narave, za katere je vlada ali pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti ali skupaj vlada in pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti sprejel akt o zavarovanju (55. člen ZON). Ožja zavarovana območja so naravni spomenik, naravni rezervat in strogi naravni rezervat. Širša zavarovana območja so narodni, regijski in krajinski park.

Na zavarovanih območjih je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege (postavitve lovskih objektov: lovskih prež, krmišč, obor in mrhovišč) izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Seznam vseh zavarovanih območij v LUO in njihovi varstveni režimi, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem so v Prilogi 8.2 Zavarovana območja z varstvenimi režimi. Vsa zavarovana območja so prikazana tudi v naravovarstvenem atlasu (ZO – Zavarovana območja) na internetni povezavi <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=ZO@ZRSVN>.

▪ **Naravne vrednote**

Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. Zlasti so to geološki pojavi, minerali, fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemni kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava. Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije (4. člen ZON).

Za vse naravne vrednote so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

▪ **Ekološko pomembna območja**

Ekološko pomembno območje (v nadaljevanju: EPO) je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (32. člen ZON). So prepoznana kot biotsko najpomembnejša območja. Na teh področjih se z blagim varstvenim režimom, zlasti z usmeritvami za načrtovanje rabe prostora in naravnih dobrin ter izvajanja spodbujevalnih ukrepov zagotavlja ugodno stanje habitatov in vrst. Ekološko pomembna območja zagotavljajo širše ohranjanje biotske raznovrstnosti na obsežnih površinah, povezanost območij Natura 2000 in zagotavljanje tamponskih con okoli njih.

Za vsa ekološko pomembna območja so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

▪ **Posebno varstveno območje (območje Natura 2000)**

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju Evropske unije pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov (33. člen ZON). Na njihovem območju se izvajajo najpomembnejše aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti na ravni Evropske unije.

Na posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege (postavitve lovskih objektov – lovskih prež, krmišč, obor in mrhovišč) izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Za posebno varstveno območje Natura 2000 so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

▪ **Habitatni tipi**

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema, katerega ohranjanje v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov (31. člen ZON). Za ohranjanje habitatnega tipa v ugodnem stanju se uporabljajo določila 3. člena Uredbe o habitatnih tipih ter varstveni cilji za doseganje ustreznih ekoloških razmer za posamezne skupine habitatnih tipov, ki so navedeni v Prilogi 2 iste uredbe.

Za habitatne tipe so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

Vse naravovarstvene usmeritve, ki so vključene v načrt LUO so pridobljene v obliki naravovarstvenih smernic s strani ZRSVN. Smernice so usklajene med obema zavodoma, ZRSVN je potrdil primerno vgrajenost v osnutek načrta LUO.

3. Opredelitev glavnih problemov upravljanja s populacijami divjadi:

Glavni problemi v povezavi s stanjem v populacijah divjadi:

- Velika dolžina meje LUO z Madžarsko v razdalji cca. 100 km: posledica prehajanje divjega prašiča in jelenjadi iz gozdnatih predelov zahodne Madžarske na slovensko stran in vpliv divjadi (škode) na obdelanih kmetijskih površinah.
- Starostna in spolna struktura populacije divjega prašiča (velik delež enoletnih živali pomeni velik problem škod v kmetijstvu).
- Številčna populacija lisice, divjega prašiča, sive vrane in ostalih plenilskih vrst, ki imajo vpliv na vrste kot so smjad, mala divjad ter zavarovane vrste katerih zarod oz. mladiči so v občutljivem času zadrževanja na tleh.

Glavni problemi v povezavi z življenjskim okoljem divjadi:

Cestni promet: gostitev prometnega omrežja in povečanje gostote prometa (izgube divjadi v prometu).

Kmetijstvo:

- Povečanje ornih površin na račun zmanjšanja travnatih površin: delež koruze v kmetijski pridelavi se je v zadnjih desetletjih bistveno povečal (naraščanje škod od parkljaste divjadi, predvsem od divjega prašiča in jelenjadi);
- Sajenje oz. setev kmetijskih kultur neposredno do gozdnega roba: vezanost kmetijskih subvencij na čimvečjo obdelano površino – GERK (in ne na donos) pomeni izredno otežen lov parkljaste divjadi na/ob/v kmetijskih kulturah v poletnem času.
- Krčenje in izginevanje omejnikov (grmovne zarasti) v kmetijski krajini.
- Povečevanje obsega pred divjadjo nezaščitene pridelave intenzivnih kmetijskih kultur (škode od divjadi v sadjarstvu, zelenjadarstvu, vrtninah, namakalnih sistemih).
- Zaraščanje kmetijskih površin (zmanjšanje travnatih površin pomeni zmanjšanje prehranske osnove za prežvekovske vrste (srnjad, jelenjad) s posledico povečanja pritiska divjadi na ostale kmetijske površine oz. kulture).

Gozdarstvo:

- Majhna zasebna gozdna posest (majhna intenziteta gospodarjenja z gozdovi, majhna izkoriščenost etata, majhen delež sestojev v obnovi in malo mladovij).
- Otežena naravna obnova v predelu nižinskih gozdov (bujen zeliščni sloj v obmurskem gozdu)
- Nadpovprečna stopnja objedenosti gozdnega mladja v predelih majhne gozdnatosti, majhne intenzitete gospodarjenja in sestojih v katerih je sadnja temeljni način pomlajevanja gozdov.
- Invazivne rastlinske vrste (nedotika, amorfa): bujna zeliščno-grmovna vegetacija v obmurskem gozdu, oteženo pomlajevanje gozdnih sestojev (potrebnost obnove s sadnjo) in otežen lov parkljaste divjadi v poletnem obdobju.
- Velik delež starih razvojnih faz in majhen delež mladovja slabša prehranske in bivalne razmere prostoživečih živali . V večjih strnjenih gozdnih kompleksih primanjkuje pašnih površin za divjad.

Pritisk ljudi na naravno okolje:

- povečanje človekove prisotnosti v prostoru
- rekreacija in vožnja z motornimi vozili izven prometnic.

Glavni problemi, ki izhajajo iz upravnih administrativnih ovir oziroma določb:

- Neusklajenost upravljanja z divjadjo v sosednjih državah (obmejni predeli Madžarske, Hrvaške, drugačna organiziranost lovstva, načini upravljanja z divjadjo, lovne dobe).
- Nesprejeti podzakonski akti o Škodah od divjadi in Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito nelovnih površin (odgovornost lastnikov za preprečevanje škode od divjadi na lovni in nelovni površini, pojem dobrega gospodarja).
- Zakonsko določena lovna doba na lisico in sivo vrano.
- Interni akti upravljalcev lovišč, ki omejujejo odstrel posameznih kategorij divjadi.
- Kakovost in relevantnost kazalcev v kontrolni metodi upravljanja s populacijami.

4. Življenjsko okolje divjadi:

▪ **Pretekla vlaganja v življenjsko okolje divjadi**

Zbrani podatki o vlaganjih v življenjsko okolje divjadi se nanašajo na ukrepe, ki so bili izvedeni z namenom izboljšanja in ohranitve življenjske razmere divjadi ter preprečevanja škod od in na divjadi. Opravljeni ukrepi so v ozki povezavi z lastništvom saj mora lovška organizacija za vse lovskogospodarske ukrepe pridobiti soglasje lastnika. LO imajo v svoji lasti zelo majhen delež površin, temu sorazmeren je neposreden vpliv lovstva na oblikovanje življenjskega okolja divjadi (0,2% površine območja). Drugi uporabniki prostora namensko ne izvajajo ukrepov, ki bi bili namenjeni ohranitvi oz. izboljšanju razmer za divjad. Vendar pa tudi ukrepi drugih uporabnikov prostora posredno in neposredno učinkujejo na divjad. (n.pr. procesi zaraščanja z gozdom in intenzivnega kmetovanja (monokulture koruze) pospešujejo parkljasto divjad, oboje pa negativno vpliva na malo divjad).

Biomeliorativne in biotehnične ukrepe delimo na ukrepe v habitatih divjadi, ukrepe za izboljšanje prehranskih razmer divjadi in ukrepe za preprečevanje škode. Prehranske razmere divjadi neposredno izboljšujemo z zimskim, preprečevalnim in privabljalnim krmljenjem, krmnimi in pridelovalnimi njivami ter solnicami. Ukrepa za preprečevanje škode sta poleg tako imenovanega ukrepa tudi preprečevalno in privabljalno krmljenje.

Realizacija načrtovanih ukrepov se je gibala okrog 100 %, do nihanj je prihajalo zaradi različnih razmer v okolju v posameznem letu. Nihanja realizacije so večja pri ukrepih, ki so močnejše odvisni od vremenskih razmer, katerih se v začetku leta ne da predvideti. Opravljanje ukrepov v habitatih divjadi je bilo v preteklem obdobju, z nekaterimi izjemami, nekako na isti ravni.

Količinsko se obseg položene krme na krmiščih zmanjšuje. Ocenjujemo, da je pretežni delež zimskega krmljenja namenjen vrstam male divjadi. Privabljalno krmljenje za divjega prašiča in delno tudi za jelenjad je pomemben ukrep za doseganje realizacije načrtovanega odvzema. Preprečevalno krmljenje div. prašiča v pogojih LUO zaradi majhnosti strnjenih gozdnih kompleksov in oddaljenosti gozdnega roba majhen učinek.

- **Presoja usklajenosti divjadi in njenega življenjskega okolja**

- Trend vpliva parkljaste divjadi na gozdno vegetacijo

Objedenost gozdnega mladja: divjad je sestavni del gozdnega ekosistema, zato je določena stopnja objedenosti gozdnega mladja pričakovano normalen pojav. Primerjava popisov objedenosti mladja višjega od 15 cm iz let 1996, 2000 in 2004 kaže, da je delež objedenega gozdnega mladja takrat naraščal. Najbolj objedeno je bilo mladje mehkih listavcev in ostalih trdih listavcev, kar gozdnogojitveno sicer ni problematično, bolj zaskrbljujoča je bila velika objedenost hrasta in plemenitih listavcev. Število neobjedenih osebkov na hektar leta 1996 je bilo 12.789 leta 2004 pa 11.232 in na podlagi česar zaključujemo, da se stanje neobjedenih osebkov ni bistveno spremenilo. Ponovno se je popis objedenosti izvajal v letih 2009 in 2010 in sicer v popisnih enotah Goričko ter Slovenske gorice. Pomembna novost zadnjega popisa je bila, da se je popis osredotočil samo na tiste površine sestojev, ki so bili načrtno uvedeni v obnovo. Rezultati objedenosti v obeh popisnih enotah izkazujejo manjšo stopnjo objedenosti od predhodnih let. S popisi v prihodnje se bo skušalo ugotoviti ali preraščanje posameznih drevesnih vrst v višje višinske razrede zagotavlja ustrezno obnovo gozda.

- Škode od divjadi na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih

Glede na to, da je v območju delež kmetijskih površin prevladujoč je pričakovano, da bodo tu nastopale tudi škode od divjadi. Prvenstveno gre za škode na kmetijskih kulturah povzročene s strani divjih prašičev in jelenjadi, škode od srnjadi nastopajo edino v vinogradih. V preteklem desetletju sta bila zaznavna dva viška izplačanih odškodnin in sicer v letu 2002 ter 2008, ko je bila višina izplačanih škod neposredno odvisna od cen kmetijskih pridelkov v preteklem letu. Po tem letu je opazen trend upadanja obsega odškodnin. Škodam na kmetijskih površinah se je z vsakoletnimi načrti odvzema prilagajalo tudi dosedanje upravljanje z divjadjo (pritisk na upravljavce lovišč s povečanjem načrta odvzema). V zadnjih treh letih je predvsem zaradi večanja odvzema divjega prašiča opazen trend zmanjševanja škod (izražen na površino).

- **Ocena stanja življenjskega okolja divjadi in trendi**

Razpoložljivost oz. primernost življenjskega prostora za divjad v zadnjih 40 letih se je razvijala v dve smeri in je v ozki povezavi z gospodarskimi in družbeno-demografskimi procesi v območju. Na eni strani je kmetijsko in urbano intenzivno izkoriščen ravninski predel, na drugi strani pa demografska ogroženost gričevnatega Goriškega s procesi praznjenja vasi in zaraščanja obdelovalnih površin. Gozdna površina v območju v zadnjih treh desetletjih se je povečala. Procesom zaraščanja je na Goričkem zelo uspešno s povečanjem številčnosti sledila velika parkljasta divjad (divji prašič in jelenjad) kateri se na ta način bivalni prostor povečuje, zmanjšuje pa prehranska osnova s posledico nastajanja škod na kmetijskih površinah. Največji in najpomembnejši uporabnik prostora je kmetijstvo, ki je še zmeraj prisotno na 65 % površine in ima zato na populacije divjadi tudi največji vpliv (pospeševalen na parkljasto divjad, zaviralen na malo divjad). Razvoj pridelave kmetijskih kultur do danes je šel v smeri povečevanja pridelave nekaj osnovnih vrst. Na prvem mestu je kuzuza, ki danes po površini zajema največji delež ornih površin, sledijo ji žitarice, pomembna postaja oljna ogrščica. V ravninskem predelu so takorekoč vsa travišča spremenjena v orno zemljo, izkrčen pa je tudi dobršen del bivše obrežne zarasti. Življenjski prostor divjih živali bo zmeraj bolj zožen, še posebej za malo divjad. Ocenjujemo, da bodo tudi v prihodnosti največja nasprotja na relaciji s kmetijstvom, kateremu je rastlinojeda divjad, ki se je tako spremenjenim razmeram edina sposobna prilagoditi, neposredni prehranski konkurent.

Kljub sorazmerno majhni gozdnosti v območju predstavlja gozd najpomembnejši in najbolj ohranjen življenjski prostor za parkljasto divjad. Gozdovi v zimskem času, v letih obilnega gozdnega obroda pa tudi sicer predstavljajo glavni vir hrane za divjad. Prehranska zmogljivost gozda je odvisna od drevesne sestave in deleža razvojnih faz gozda. Večji delež sestojev v obnovi in mladja nudi divjadi večje prehranske možnosti. Podoben vpliv ima delež grmovnih in plodonosnih vrst. Na splošno za gozdove v območju velja, da je izrazito malo razvojnih faz gozda, ki nudijo več hrane divjadi, povečan pa je delež drogovnjakov in debeljakov. Intenziviranje gospodarjenja z gozdovi bi bistveno prispevalo k izboljšanju prehranskih razmer za divjad.

- **Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi**

Lovstvo kot dejavnost v prostoru na oblikovanje življenjskega okolja divjadi v območju praktično nima pomembnega vpliva oz. je ta vpliv zelo majhen. Delež površin namenjenih divjadi je majhen, za izvajanje ukrepov je potrebno pridobiti soglasje lastnika.

Ciljno stanje življenjskega okolja bi moralo biti takšno, da zagotavlja ohranitev posameznih populacij. Na podlagi številčnosti in razvoja populacij za vrste parkljaste divjadi ocenjujemo, da so te razmere ugodne. Za razbremenitev vpliva divjadi na kmetijske površine, objedenosti gozdnega mladja, problema velikih izgub divjadi v prometu bi predvsem v gozdu bilo potrebno povečanje mladih razvojnih faz gozda, kar pa je v pogojih majhne zasebne gozdne lastnine in sedanje intenzitete gospodarjenja z gozdovi v območju težko pričakovati. Za malo divjad v kmetijski krajini je pomembna prisotnost omejkov in remiznih površin.

Izvajanje neposrednih ukrepov za izboljševanje prehranskih razmer posamezne vrste (krmljenje) mora biti prilagojeno stanju populacije in razmeram v okolju.

▪ **Usmeritve za doseganje ciljnega stanja življenjskega okolja divjadi**

○ Biomeliorativni ukrepi:

Povečevanje dejanskega obsega površin namenjenih neposredno divjadi: Krmne njive namesto pridelovalnih njiv. Na posebnih varstvenih območjih se na teh površinah ne sadi in ne goji invazivnih rastlinskih vrst (topinambur, rudbekija, oljna bučka,...) Nakup in najem površin s strani lovskih organizacij z namenom oblikovanja habitatov za malo divjad (remize). Preprečevanje zaraščanja v gričevnatem predelu območja in ohranjanje deleža travnatih površin. Sadnja in vzdrževanje plodonosnih drevesnih vrst. Opustitev košnje brežin in panjevska obnova grmišč in obrežij vodotokov. Vzdrževanje obstoječih in oblikovanje novih vodnih habitatov (mokrišč) in vodnih virov. Realizacija načrtovanega etata v gozdovih in povečanje obsega naravnega pomlajevanja gozdov (problem v gozdarstvu je zainteresiranost lastnikov za gospodarjenje z gozdom). Težnja k povečanju deleža mladovij in sestojev v obnovi.

○ Biotehnični ukrepi:

Krmljenje: V območju je dovoljeno zimsko krmljenje (predvsem mala divjad), preprečevalno in privabljalo krmljenje (divji prašič, jelenjad). Krmljenje srnjadi v območju praviloma ni dovoljeno. Krmljenje parkljaste divjadi dovoljeno samo na lokacijah, ki so v katastru krmišč oz. v Lisjaku. Število krmišč je odvisno od vrste divjadi in namena krmljenja ter je določeno glede na lovno oz. gozdno površino lovišča. Za zimsko krmljenje jelenjadi je predpisana struktura krme, odstrel na teh krmiščih ni dovoljen. Za privabljalo krmišča divjega prašiča so priporočene minimalne količine krme oz. do 2 kg krme. Zimsko krmljenje male poljske divjadi je dovoljeno v vseh loviščih, upoštevajoč pri tem prisotnost posamezne vrste. Krmljenje mora biti izvajano z vrsto krme, ki je v največji možni meri prilagojena vrsti divjadi katero se krmi in na način, ki preprečuje, da bi pretežni del krme zaužila druga divjad. Dovoljeno je tudi krmljenje malih zveri, ki ima izključno značaj privabljalnega krmljenja z namenom lova.

Solnice: Dovoljeno je zalaganje solnic v zmernih količinah s soljo in mineralnimi kamni (do 2 kg na solnico). Solnic ni dovoljeno postavljati in zalagati na lokacijah kot so gozdna mladovja, sestoji v obnovi, ob cestah, bližini naravnih vrednot in zavarovanih območjih s strožjim varstvenim režimom.

Izvajanje biotehničnih ukrepov v gozdu je dovoljeno ob soglasju lastnika gozda in Zavoda za gozdove.

5. Upravljanje s posameznimi vrstami divjadi

▪ **Upravljanje s posameznimi vrstami divjadi – splošni del**

Težišče upravljanja z divjadjo je v določitvi usmeritev za izvajanje ukrepov v populacijah divjadi. Za vrste parkljaste divjadi so opredeljeni starostni in spolni razredi (kategorije). Za prehod v višji starostni razred pri parkljasti divjadi, razen pri divjem prašiču, se upošteva datum 1. april. Za ugotavljanje in oceno starosti se uporablja metoda okularne ocene razvitosti (menjave) in obrabljenosti zobovja, pri divjem prašiču se za prehod v višji starostni razred upošteva okularna ocena dejanske starosti v mesecih na podlagi pregleda razvitosti zobovja.

Višina odvzema je odvisna od cilja glede na stanje populacije in okolja. Vodilo pri upravljanju z vrstami parkljaste divjadi je ohranitev vitalnih, zdravih populacij, številčno čim bolj usklajenih z okoljem ob hkratnem upoštevanju človekovih interesov in dejavnosti v okolju. V načrtih so določena dopustna odstopanja realizacije od načrtovanega odvzema pri posamezni vrsti divjadi. Preseganje realiziranega odvzema od načrtovanega prek meja dopustnih odstopanj, ki bi nastala kot posledica evidentiranih izgub določene vrste divjadi po končani lovni dobi na posamezno spolno in starostno kategorijo ali po izpolnitvi načrtovanega odvzema v posamezni spolni in starostni kategoriji, ne štejejo kot kršitev določil načrta.

▪ **Srna**

- **Prostorski okvir obravnave:** Celotno lovskoupravljalno območje. Z ozirom na različno intenziteto odvzema se upravljanje s srnjadjo na levem bregu reke Mure (prekmurska lovišča) v letnih načrtih območja lahko obravnava ločeno od upravljanja s srnjadjo na desnem bregu (prleška lovišča).
- **Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju:** povprečen odzvem osebkov srne iz narave je bil v zadnjih desetih letih 3.600 osebkov na leto. Odzvem v primerjavi z načrti je bil realiziran 95%. Iz narave je bilo odvzetih 48 % moških (moški mladiči 14%, lanščaki 14% in srnjaki 20%) in 52 % ženskih osebkov (ženski mladiči 20%, mladice 10% in srne 22%). Izgube srnjadi so precejšnje in v zadnjih letih znašajo cca. 1000 srnjadi letno, kar pomeni 24 % skupnega odvzema, od tega je 81% vzrok promet.
- **Ocena stanja populacije:** populacija srnjadi v Pomurskem LUO je vitalna. Trend številčnosti je nihajoč. Srnjad je prisotna povsod v območju, številčnejša je v loviščih s pestro, mozaično strukturo gozdnih in kmetijskih površin. Ocenjujemo, da je na desnem bregu reke Mure

(Prlekija) srnjad številčnejša kot na prekmurskem delu v predelih s prisotnostjo divjega prašiča in jelenjadi. V populaciji je delež ženske srnjadi večji, kar je tudi povsem naravno razmerje, v starostni strukturi srnjadi prevladuje mlada srnjad.

- Cilj upravljanja s populacijo: ohranitev obstoječe številčnosti, ki bi se naj v prihodnje ne povečevala in ki bi naj omogočala trajni optimalni odvzem. Sedanja gostota srnjadi omogoča večji odvzem, pretežno ga je kot trajnostno in gospodarsko rabo smiselno izvesti z odstrelom. Številčna usklajenost populacije z okoljem na lokalni ravni.
- Usmeritve za upravljanje s populacijo: intenziviranje odvzema, uravnotežiti odvzem v loviščih s podobnimi življenjskimi razmerami za srnjad in usklajeno z sosednjimi LUO. Višina odvzema se prilagaja ugotovljenemu stanju preteklega odvzema in biološkim kazalnikom. Odstopanje realizacije je v višini +/-15% od skupno načrtovanega števila odvzema. Možnost kompenzacije številčnega odvzema v kategorijah mladičev in enoletnih živali v okviru istega spola in neposredna vezava med višino realiziranega odstrela srnjakov in srn.

- **Navadni jelen**

- Prostorski okviri obravnave: lovsko upravljavsko območje. Glede na stalnost prisotnosti vrste je območje razdeljeno na osrednje in robno populacijsko območje jelenjadi. Za lovišča osrednjega območja se določa številčni in strukturni načrt odvzema.
- Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Povprečni letni odvzem je znašal 445 živali, najvišji odvzem je bil v letu 2002, ko je bil 581 živali. Skupna realizacija znaša 82% načrtovane. Po letu 2005 se je odvzem stabiliziral na cca. 400 živali/leto. V strukturi odvzema znaša delež moškega spola 45% (teleta 15%, lanščaki 13% in jeleni 17%) delež ženskega pa 55% (teleta 20%, junice 17% in košute 18%). Izgub pri jelenjadi je skupaj 6%, največji delež predstavlja nepojasnen vzrok neznan.
- Ocena stanja populacije: Številčnost populacije jelenjadi se ohranja. Prostorska porazdelitev populacije se ne spreminja, ob tako trenutnem odvzemu jelenjad ne širi svojega areala. Dokončanje kraka pomurske AC nima bistvenega vpliva na številčno prisotnost jelenjadi južno od AC. Spolna struktura populacije, še posebej pri starejših kategorijah, je v korist ženskega spola. Zaradi intenzivnega upravljanja s to vrsto so nad desetletni jeleni v populaciji so redki.
- Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev številčnosti jelenjadi v osrednjem območju razširjenosti, kjer se mora z odstrelom vplivati na številčnost in prostorsko razporeditev, ki bo usklajena z razmerami v okolju. Prostorsko širjenje populacije in stalna prisotnost predvsem ženske jelenjadi v robnem življenjskem prostoru ni zaželena.
- Usmeritve za upravljanje s populacijo: Za lovišča osrednjega območja se z letnim lovsko upravljavskim načrtom območja določa načrt odvzema po številu in strukturi. V robnem območju je odvzem trofejne jelenjadi (lanščaki in jeleni2+) omejen oz. je vezan na odvzem mulaste jelenjadi. Zaradi škod je potrebno omogočiti izvajanje lova kategorij mlade jelenjadi izven redno določene lovne dobe. Odstopanje realizacije je v višini +/-15% od skupno načrtovanega števila odvzema.

- **Damjak**

- Prostorski okviri obravnave: v okviru LUO je damjak prisoten le na manjšem delu območja (SV Goričko) s stalno prisotnostjo v dveh loviščih.
- Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Letni odvzem damjakov je znašal cca. 40 živali. Načrti odvzema v zadnjih dveh letih so bili preseženi, tudi iz razloga realizacije izrednega odvzema damjakov, ki so pobegli iz obor. Vendar je vključno s tem odvzemom povprečna realizacija znašala samo 66% načrtovanega števila. V spolni strukturi odvzema je delež moškega spola 42% ženskega pa 58%, delež mladih kategorij 49% in delež starejših 51%.
- Ocena stanja populacije: Številčno populacija ni močna in ne izkazuje trenda naraščanja in prostorskega širjenja v druga lovišča. Danes je to izolirana populacija, ki nima naravnih stikov z drugimi populacijami po Sloveniji, ki so prav tako nastale z naselitvami.
- Cilj upravljanja s populacijo: Cilj je ohranitev trenutne in zadrževanje naraščanja številčnosti na območju, kjer je ta vrsta danes prisotna. Ne načrtujemo prostorskega širjenja vrste.
- Usmeritve za upravljanje s populacijo: Z letnim lovsko upravljavskim načrtom območja se določa načrt odvzema po številu in strukturi za lovišča kjer je damjak prisoten. V loviščih robnega območja damjakov je odstrel damjakov sproščen. Številčni načrt odvzema za ta lovišča ni potreben. Z odstrelom pobeglih damjakov iz obor za gojitev divjadi v preprečiti širitev in stalno naselitev te divjadi v robnem prostoru.

- **Divji prašič**

- Prostorski okvir obravnave: lovsko upravljaljsko območje, skupina lovišč, ki upravlja z divjim prašičem leži ob madžarski meji in se v veliki meri prekriva z območjem prisotnosti jelenjadi .
- Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Številčni odvzem v obdobju do 2006 izkazuje padanje, po tem letu pa konstantno naraščanje in največji odvzem v letu 2010, ko je bilo realizirano rekordno število divjih prašičev. Načrt odvzema prašičev je bil v preteklem desetletju skupno povprečno realiziran 93 %. Delež moškega spola v odvzemu 55% ženskega pa 45%. Struktura odvzema ozimci 43%, lanščaki 40% in starejši 17%, prevladujoča kategorija v odvzemu so moški lanščaki. Izgube pri divjem prašiču so manjše od 2%.
- Ocena stanja populacije: Številčnost divjega prašiča v območju niha. Opazen trend povečevanja številčnosti do leta 2002 in ponovno povečevanje po letu 2006. Ciklično nihanje številčnosti je v povezavi z obrodrom hrasta in bukve predvsem pa vremenskih razmer v zimsko-pomladanskem času. V spomladansko-poletnem času v ta prostor zaradi prehranskih pogojev migrira del populacije iz vzhodne smeri (Madžarska).
- Cilj upravljanja s populacijo: Zmanjšane številčnosti oz. doseči takšno številčnost prašičev, da se škode, ki jih povzročajo divji prašiči na kmetijskih površinah zmanjšajo. Prostorska širitev prašiča v območju ni zaželjena.
- Usmeritve za upravljanje s populacijo: Za znižanje številčnosti populacije potrebno načrtovati in realizirati predvsem dovolj veliko številčno poseganje med vse kategorije divjega prašiča. Za doseganje zmanjševanja številčnosti populacije bi moral biti v odvzemu delež ženskih osebkov večji od deleža moških osebkov. Z intenzivnim in pravočasnim odstrelom ozimcev zagotoviti da v razred enoletnih osebkov preraste minimalno število ozimcev.
- **Lisica**
  - Prostorski okvir obravnave: lovsko upravljaljsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Letni odvzem v območju je znašal cca. 1000 lisic. Odvzem v sredini desetletja padel predvsem zaradi znižanja številčnosti populacije (bolezni, garje). Spolna struktura zadnjih pet let izkazuje rahlo prevladovanje samcev v odvzemu. Izgube pri lisici so sicer delno evidentirane, ocenjujemo pa, da so v prometu večje kot so prikazane.
  - Ocena stanja populacije: Populacija lisice v območju je številčna, sodeč po gibanju odvzema je trenutno številčnost populacije v naraščanju.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev vrste, sicer pa nižja številčnost od sedanje. Za uspešno sonaravno upravljanje z malo divjadjo je pogoj majhna številčnost predvsem pleniških vrst iz reda sesalcev in med katerimi je (številčna!) lisica najpomembnejša.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Načrtovanje odvzema lisice temelji na osnovi spremljanja njihove številčnosti, zdravstvenega stanja in njihove usklajenosti z življenjskim okoljem. Intenziven lov lisice naj se vrši predvsem v loviščih, ki dajejo izrazit poudarek upravljanju z malo divjadjo. Številčnost vrste se uravnava le s skupno višino odvzema, razdelitev po spolni strukturi ni potrebna.
- **Jazbec**
  - Prostorski okvir obravnave: lovsko upravljaljsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Odvzem jazbece v območju sorazmerno majhen, povprečni letni odvzem 20 živali, pomemben delež v odvzemu predstavljajo izgube zaradi prometa.
  - Ocena stanja populacije: Populacija je stabilna, pri čemer je številčnost jazbece v območju bila vedno sorazmerno majhna (neproblematična) z vseh vidikov.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev številčnosti populacije. Za uspešno sonaravno upravljanje z malo divjadjo je pogoj majhna številčnost pleniških vrst, predvsem kun, kamor uvrščamo tudi jazbece.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Načrtuje se odvzem. Izgube jazbecev se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Zaradi zanesljivosti podatkov so najpomembnejši bioindikator predvsem podatki o izgubah v prometu. Številčnost vrste se uravnava le s skupno višino odvzema, razdelitev po spolni strukturi ni potrebna.
- **Kuna zlatica in belica**
  - Prostorski okvir obravnave: lovsko upravljaljsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Obe vrsti se obravnavata skupaj, sicer ju je tudi v naravi zelo težko zanesljivo nedvoumno določiti. Letni odvzem obeh vrst skupaj je znašal 160 živali. Odvzem belice v območju je večji od odvzema zlatice, razmerje odvzema belica:zlatica je 70%:30%.

- Ocena stanja populacije: Številčnost obeh vrst kun v območju je sorazmerno velika. V kulturni krajini je predvsem dokaj velika številčnost kune belice, obenem pa je to vrsta, ki se pogosto pojavlja tudi na nelovnih površinah (v naseljih, ob človekovih bivališčih, i.pd.). Zlatica je manj opazna in bolj vezana na gozdnate predele območja.
- Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev obeh vrst sicer pa majhna številčnost populacije. Za uspešno upravljanje z malo divjadjo je pogoj majhna številčnost predvsem plenilskih vrst iz reda sesalcev in med katerimi so zelo pomembne tudi kune.
- Usmeritve za upravljanje s populacijama: Intenziviranje odvzema obeh vrst. Številčnost obeh vrst se uravnava s skupno višino odvzema.
- **Pižmovka**
  - Prostorski okvir obravnave: lovsko upravljavsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Odvzem pižmovk številčno ni bil omejen, kljub temu pa odvzema v zadnjih letih skoraj več ne beležimo.
  - Ocena stanja populacije: Pred desetletji je bila pižmovka v območju zelo številčna vrsta, danes je številčnost pižmovke v območju majhna. Dejanski vzrok upada populacije že pred letom 2002 ni pojasnjen, ocenjujemo pa, da stanje populacije ni posledica lova v preteklosti.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Neavtohtona živalska vrsta katere trajna ohranitev ni načrtovana. Njeno morebitno popolno izginotje za okolje in živalsko pestrost v naravi ne bo imelo nobenih negativnih posledic.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Načrtuje se realno možen odvzem.
- **Poljski zajec**
  - Prostorski okvir obravnave: lovsko upravljavsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Pri upravljanju z vrstami male divjadi je pomembno, da lovske organizacije spremljajo razvoj populacij, saj s tem tudi same varujejo vrsto, sem spada tudi lov v minimalnem obsegu. Ugotavljamo, da lov v obsegu, ki je manjši od kompenzacijske smrtnosti ne vpliva na populacijo zajca. Povprečni letni odvzem zajca znaša 407 zajcev, pri čemer je bil odvzem v drugi polovici bistveno večji. Letni načrti odvzema niso bili doseženi kar dokazuje, da lovske organizacije odvzem sicer načrtujejo vendar ga ne izvajajo v celoti. Realizacija načrta odvzema v območju je potrebna tudi iz razloga nastanka škod, ki jih zajec v ostrejši zimi lahko povzroča v sadovnjakih. Izgube pri zajcu je takorekoč nemogoče evidentirati, zato jih v poročilih zasledimo v zelo majhnem obsegu.
  - Ocena stanja populacije: Populacija zajca v območju v zadnjih letih se je povečala. To je odraz nihanja populacije, ki je trenutno v fazi rasti. Ocenjujemo, da je bistveno k temu pripomoglo zmanjšanje populacije lisice zaradi bolezni garij, kot tudi intenziviranje lova lisic v posameznih loviščih. Kljub temu ostaja odprto vprašanje do kakšne mere bo populacija zajca lahko še naprej naraščala.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev in dvig številčnosti poljskega zajca. Bistveno povečevanje številčnosti v danih pogojih je vprašljivo, možno bi bilo predvsem v območjih brez intenzivne sadjarske in zelenjadarske dejavnosti. Zmeren lov, to je odvzem v mejah kompenzacijske smrtnosti, za populacijo nima negativnih učinkov.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Spremljanje številčnosti populacije. Ohraniti minimalni načrt odvzema. Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator stanja populacije oz. njenega okolja. Višino letnega odstrela prilagajati vsakoletnim razmeram v okolju in oceni stopnje letnega prirastka. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosegati, dovoljeno preseganje načrta odvzema zajca je do 30% načrta. Vzdrževanje krmnih njiv in urejanje krmišč za zajca v okviru gojitve ostalih vrst male divjadi. V predelih intenzivnega sadjarstva in pridelave zelenjave posvečati pozornost na morebitno škodo po zajcu. Dodajanje poljskega zajca v naravo praviloma ni dovoljeno.
- **Nutrija**
  - Prostorski okvir obravnave: lovsko upravljavsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Dovoljen je bil odvzem brez omejitev. V preteklih desetih letih je bil zabeležen samo 1 primer odvzema (izguba) te vrste v območju.
  - Ocena stanja populacije: Pojavljanje nutrije v okolju je pogojeno s pobegi iz ujetništva. Po poročilih lovskih organizacij se je nutrija v letu 2010 pojavljala ob reki Muri in njenih pritokih.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Neavtohtona in invazivna vrsta, ohranitev vrste ni načrtovana.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Neomejen redukcijski odvzem vseh osebkov, ki se pojavijo v prosti naravi. Številčni načrt odvzema za lovišče ni potreben.
- **Nav. polh**

- Prostorski okviri obravnave: lovsko upravljavsko območje
- Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: V Pomurskem območju lov polhov nima tako množične tradicije kot v drugih predelih Slovenije. Evidentiran je odvzem 20 polhov.
- Ocena stanja populacije: Kot vrsta je v območju prisotna tako v gozdu, kot tudi izven njega (človekova bivališča na gozdnem robu, počitniške hišice,...). Populacija polha v območju ni zelo številčna, kot vrsta je v odvisnosti od vsakoletnih gozdnih obrodov.
- Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev populacije.
- Usmeritve za upravljanje s populacijo: Kontroliran lov polha na dovoljene načine v skladu z ZDLov-1 in ZDLov-1A. Lov polhov je dovoljen tudi nelovcem, ob predhodni pridobitvi dovolilnice od krajevno pristojnega upravljavca lovišča.

- **Rakunasti pes**
  - Prostorski okviri obravnave: lovsko upravljavsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Dosedaj je bil dovoljen odvzem brez omejitev. V tem obdobju je v območju zabeležen 1 primer odstrela.
  - Ocena stanja populacije: Po trenutnih podatkih vrsta v območju ni prisotna. Glede na to, da je vrsta razširila svoj areal v srednjo EU je možnost pojavljanja in prisotnosti vrste tudi pri nas.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev in širjenje vrste ni načrtovano. Cilj je popolna čimprejšnja izločitev vrste iz okolja ob pojavu.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Neomejen redukcijski odvzem vseh osebkov, ki se pojavijo v prosti naravi, skladno z lovno dobo. Številčni načrt odvzema za lovišče ni potreben.

- **Fazan**
  - Prostorski okviri obravnave: lovsko upravljavsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Upravljanje s fazanom v Pomurskem LUO se bistveno razlikuje od ostalih območij po Sloveniji. Bistvena za Pomursko LUO je bila dejavnost dveh lovišč z vzrejališči pernate divjadi. Odvzem v loviščih GL (sedanji LPN) je v ozki odvisnosti od predhodno dodane divjadi. Skupni letni odvzem v območju cca. 23.000 od tega 2.000 v loviščih LD. Tudi v loviščih LD je prikazani odvzem delno posledica dodajanja divjadi za lov.
  - Ocena stanja populacije: Številčnost fazana ne dosega nekdanje, njeno upadanje se je zaustavilo, v nekaterih predelih območja se zaradi intenzivnih gojitvenih ukrepov namenjenih tej vrsti celo povečuje.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev in dvig številčnosti.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Spremljanje številčnosti populacije. Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator. Višino letnega odvzema prilagajati vsakoletnim razmeram v okolju in stopnji letnega prirastka. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosegati, dovoljeno preseganje načrta odvzema fazana iz naravne populacije je do 30% načrta. Dodajanje divjadi se po predlogu upravljavcev lovišč načrtuje okvirno z letnim lovsko upravljavskim načrtom, konkretno pa v letnih načrtih lovišč.

- **Poljska jerebica**
  - Prostorski okviri obravnave: lovsko upravljavsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Trenutna zakonodaja dovoljuje lov samo gojenih jerebic, zato je odvzem v loviščih v neposredni odvisnosti od predhodno dodane divjadi. Povprečni letni odvzem jerebic v območju znaša 1.500 - 2.000 ptic.
  - Ocena stanja populacije: Številčnost naravne jerebice se po padcu številčnosti proti koncu 70-let pr.st. ni več bistveno povečala in je trenutno še zmeraj zelo majhna. Glavni omejitveni dejavniki so nastale spremembe v kmetijskem prostoru in s tem povezanimi načini obdelave kmetijskih površin in številne plenilske vrste.
  - Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev in po možnosti dvig številčnosti.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijo: Spremljanje prisotnosti in številčnosti jerebičjih kit z opazovanjem proti koncu zime. Lov poljske jerebice je z ZDLov-1 omejen samo na predhodno dodano divjad. Dodajanje divjadi se po predlogu upravljavcev lovišč načrtuje okvirno z letnim lovsko upravljavskim načrtom, konkretno pa v letnih načrtih lovišč. Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator stanja populacije oz. njenega okolja. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosegati.

- **Raca mlakarica**
  - Prostorski okviri obravnave: lovsko upravljavsko območje

- Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Povprečni letni odvzem rac v območju je znašal cca. 1.500 rac. Odvzem rac v loviščih LD je večinoma iz naravne populacije, medtem, ko je odvzem v loviščih LPN v veliki meri pogojen s povpraševanjem po lovu rac in na predhodno dodano divjad iz umetne vzreje.
- Ocena stanja populacije: Raca mlakarica je sorazmerno zelo številčna vrsta in prisotna praktično na vseh vodnih telesih v območju. Glede na to, da je tudi selivska vrsta ne moremo govoriti samo o območni populaciji. Posebej v zimskem času lahko v našem območju prezimuje del evropskih severovzhodnih populacij race.
- Cilj upravljanja s populacijo: Ohraniti številčnost. V zimskem času lov race ne sme imeti bistvenega vpliva na vznemirjanje ostalih vodnih ptic
- Usmeritve za upravljanje s populacijo: Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator stanja populacije oz. njenega okolja. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosežati, dovoljeno preseganje načrta odvzema rac iz naravne populacije je do 30% načrta. Izvajanje ukrepov sistematičnega nadzora nad aviarno influenco.

- **Sraka, šoja in siva vrana**
  - Prostorski okviri obravnave: lovsko upravljavsko območje
  - Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju: Odvzem sive vrane je bil praktično neomejen, celo zaželeno je bilo, da bi bil ta obseg čim večji, nasprotno pa načrtnega odvzema srake in šoje nismo pospeševali. Povprečni letni odvzem je znašal 455 sivih vran, 100 šoj in 20 srak.
  - Ocena stanja populacije: Siva vrana je v območju vrsta katere številčnost je že zdaj velika in je v naraščanju. Je vrsta odprte kmetijske krajine, precejšen del leta živi skupinsko (prenočevanje) in se prehranjuje na obsežnih poljih v ravnini. Šoja je pogosta vrsta in se številčno ohranja na isti ravni, prostorsko je vrsta vezana na območja gozdnate krajine. Sraka je manj številčna kot pred desetletji, ohranila (naselila) v naseljih in njihovi neposredni bližini (suburbana vrsta).
  - Cilj upravljanja s populacijo: Ohranitev vseh vrst. V okviru tega pa je zaželeno bistveno zmanjšanje trenutne številčnosti sive vrane in ohranitev številčnosti srake in šoje.
  - Usmeritve za upravljanje s populacijami: Dopustno odstopanje realizacije načrta odvzema pri sivi vrani znaša navzdol do 30 %, odstopanje navzgor je dovoljeno v višini do + 100%. Odvzem se načrtuje v obsegu, ki ima za posledico čim manjši vpliv vrste na okolje. Načrtuje se lahko tudi lov srake in šoje in sicer prvenstveno za primere, da ti dve vrsti povzročata škodo v kmetijskem prostoru. Zmeren lov srake in šoje je dovoljen tudi na jesenskih lovih na malo divjad. Upoštevanje določil sprejetega Akcijskega načrta za upravljanje s sivo vrano (*Corvus cornix*) v Sloveniji.

2 UVOD

Namen Lovsko upravljavskega načrta za VIII. Pomursko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020 je, da se na podlagi analize preteklega upravljanja s populacijami divjadi in njihovim življenjskim okoljem, sedanje ocene stanja populacij ter presoje naravnega ravnovesja in usklajenosti z okoljem, določijo cilji, usmeritve in ukrepi za zagotovitev trajnostnega upravljanja s populacijami divjadi in primernegega življenjskega okolja za prihodnje desetletno obdobje.

V letu 2008 je pričel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št. 17/2008), ki je med drugim določil, da se dolgoročni načrt lovsko upravljavskega območja in dolgoročni načrt gozdnogospodarskega območja pripravita kot skupen gozdnogospodarski in lovsko upravljavski načrt območja v skladu z zakonom, ki ureja gozdove. Zato je pričujoči načrt že drugi dolgoročni načrt za VIII. Pomursko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020, ki nadomešča predhodnega za obdobje 2007 – 2016.

Načrt bo v nadaljevanju predstavljal osnovo vsem bodočim letnim načrtom lovsko upravljavskega območja in bo služil kot strategija upravljanja s populacijami divjadi in njenim okoljem v naslednjem desetletju. Izdelan je na osnovi številnih zelo podrobnih analiz dogajanj tako v populacijah divjadi kot tudi v njihovem življenjskem okolju v preteklem desetletju. Vsi podatki se skladno s predmetno zakonodajo sistematično zbirajo v okviru evidenc lovsko upravljavskega območja in se jih nadgrajuje z dodatnimi raziskovanji s področja divjadi in lovstva. Načrt vključuje tudi novejšo ugotovitve s področja upravljanja s populacijami divjadi, prav tako pa upošteva strategije drugih uporabnikov prostora.

Načrt za VIII. Pomursko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020 je izdelan skladno z:

- Zakonom o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št.16/04), Odločbo US (Ur.l. RS, št. 120/06) ter Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št. 17/08),
- Zakonom o gozdovih (Ur.l. RS, št.30/93) ter Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih (Ur. L. RS, št. 76/02 in 110/07),
- Pravilnikom o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (Ur.l. RS, št.91/2010),
- Odlokom o lovsko upravljavskih območjih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l. RS, št. 110/04),
- Odlokom o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l. RS, št. 128/04),
- Uredbo o ustanovitvi lovišč s posebnim namenom v RS (Ur.l. RS, št. 117/04),
- Uredbo o ustanovitvi lovišča s posebnim namenom Brdo pri Kranju (Ur.l. RS, št. 114/04),
- Uredbo o določitvi divjadi in lovnih dob (Ur.l. RS, št. 101/04),
- Osnutkom Gozdnogospodarskega načrta za Murskosoboško gozdnogospodarsko območje za obdobje 2011-2020,
- Navodili za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji (izdelana in usklajena v letu 2010 in 2011)
- Predlogo za izdelavo lovsko upravljavskega dela ON, izdelane na Oddelku za gozdne živali in lovstvo ZGS, januarja 2011.

Za pogosteje uporabljene izraze so v pričujočem načrtu uporabljene naslednje okrajšave:

- LUO – VIII. Pomursko lovsko upravljavsko območje;
- OZUL – območno združenje upravljavcev lovišč;
- LD – lovsko družina;
- LPN – lovišče s posebnim namenom;
- EE – ekološka enota;
- GGO – Murskosoboško gozdnogospodarsko območje;
- ZGS – Zavod za gozdove Slovenije;
- ZRSVN – Zavod RS za varstvo narave
- MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano;
- ARSO – Agencija republike Slovenije za okolje.
- ZDLov-1 – Zakon o divjadi in lovstvu

3 OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA

2.1 Opis lovsko upravljavskega območja in pomen za upravljanje z divjadjo

Pomursko LUO leži na skrajnem delu severovzhodne Slovenije in se skoraj v celoti pokriva z mejami Murskosoboškega GGO. Meja na zahodu je državna meja z Avstrijo, na severu z Avstrijo in Madžarsko, na vzhodu z Madžarsko ter na jugu s Hrvaško. Na jugozahodu meji na sosednje Slovensko - Goriško, na jugu pa na Ptujsko - Ormoško LUO. Meje območja nikjer niso naravne oz. ekološke niti umetne ločnice ampak bolj ali manj upravne. Reka Mura, ki območju poleg imena daje resnični pečat in teče v t.i. murski ravnini, območje samo navidezno ločuje na dva neenako velika dela. Obmurski prostor s tipičnimi im obrečnim gozdom (log mehkih listavcev in rečnih mrtvic) je ekosistem, ki je neposredno odvisen od reke.

Predhodno, to je Pomursko LGO, je bilo ustanovljeno v letu 1983 (Odlok o določitvi lovskogojitvenih območij v SR Sloveniji, Ur.l. SRS, 34/83) s cilji usklajenega gospodarjenja lovišč s podobnimi pogoji. Pomursko LGO je bilo do sredine 70-80-ih let sinonim za lovišča z veliko številčnostjo male divjadi. Dejansko pa je v primeru Pomurskega LGO šlo za upravno združitev lovišč ZLD Prekmurje z lovišči z območja ZLD Prlekija. Že takrat pa se je, predvsem v prekmurskem delu, nakazovala povsem nova in pomembna smer razvoja upravljanja z divjadjo, ki jo je narekovala prostorska in številčna krepitev populacij jelenjadi in divjega prašiča iz vzhodne smeri. Posebnost v tem prostoru je jelenjad panonskega tipa, ki je v Sloveniji prisotna edino v tem območju.

Dejstvo danes je, da raba prostora ne omogoča številčne krepitev populacij jelenjadi in divjega prašiča v prekmurskem delu s tem pa tudi ne širitve in stalne naselitve teh vrst divjadi čez reko Muro v Prlekijo. Širjenje teh vrst v prostoru omejuje razpršena oblika poselitve Slovenskih goric, majhna gozdnatost, majhna velikost strnjenih gozdnih kompleksov in oddaljenost od meje z Madžarsko.

Vsekakor pa ostaja za območje značilna in še naprej perspektivna tudi mala divjad, za katero trajnostno upravljanje sicer niso potrebni tako široki prostorski okviri kot za parkljasto divjad.

Slika 1: Položaj lovsko upravljavskega območja v Sloveniji

2.2 Krajsko ekološke značilnosti lovsko upravljavskega območja

2.2.1 Kmetijska zemljišča

Pomursko LUO je območje, kjer kmetijske površine prevladujejo nad ostalimi. Spremembe zemljiških kultur so stalno trajajoč proces. Predvsem na Goričkem so procesi zaraščanja vzrok povečevanju deleža gozda na račun zmanjševanja površin kmetijskih zemljišč. V osrednjem ravninskem predelu območja je zmeraj manjši delež vzdrževanih travnikov in pašnikov. Razvoj travnatih površin do danes je šel v dve smeri. Tam, kjer je to bilo možno v orno zemljo, kjer se je košnja opuščala pa v zaraščanje z gozdno vegetacijo. Razmerje zemljiških kultur na levem in desnem bregu Mure je podobno. V Prlekiji je večji delež sadovnjakov in vinogradov.

Preglednica 1: Zemljiške kulture v GGO Murska Sobota

	Gozd (%)	Njive, vrtovi (%)	Sadovnjaki (%)	Vinogradi (%)	Travniki, pašniki (%)	Ostalo* (%)	Skupaj (%)
Prekmurje	29	40	3	1	19	7	100
Prlekija	28	40	6	4	20	2	100
Skupaj	29	40	4	2	19	6	100

(vir: Gozdnogospodarski načrti GGE v GGO Murska Sobota)

*... vodne površine, nerodovitno, naselja, ...

Razvoj v pridelovanju kmetijskih kultur je danes pripeljal do stopnje, kjer je pri pridelavi na prvem mestu krompir, ki ji sledijo žitarice in sladkorna pesa. Že nekaj časa je tam, kjer to razmere dopuščajo v praksi, prevladujoč velikopovršinski monokulturni način pridelave. Danes ocenjujemo, da so ravno spremembe v strukturi zemljiških in kmetijskih kultur v zadnjih 30 letih imele za posledico tudi spremembe v strukturi živalskih vrst, ki živijo v tem prostoru. Povsod po Evropi in ne samo v Pomurju so se populacije male divjadi številčno in vrstno zmanjšale, populacije parkljaste divjadi pa so se močno okrepile. Očitno je, da monokulturni način pridelave nudi ugodne razmere in dobre življenjske pogoje predvsem veliki parkljasti divjadi in manj mali divjadi. Najpomembnejši vpliv pri tem se pripisuje ravno izrednemu povečevanju pridelave krompirja. K temu dodatno pripomore še dejstvo, da je parkljasta divjad po načinu prehrane zelo podobna glavnim vrstam domače živine.

2.2.2 Vode in mokrišča

Največji vodotok v območju je reka Mura, veliko manjši so Ščavnica, Ledava ter Velika Krka na Goričkem. Sicer je območje precej bogato prepredeno z manjšimi potoki, ki tečejo po dolinah med gričevjem Goričkega in Slovenskih goric. Večina potokov v ravninskem predelu je bila reguliranih že v prejšnjih desetletjih. Vse večje stoječe vode v območju so umetnega nastanka in so nastale z zaježitvami (akumulacijska jezera) ali pri izkoriščanju gramoza z vdorom podtalne vode na površje (gramoznice). Največja tovrstna vodna telesa v območju:

- Jezera (večja od 15 ha): Ledavsko j., Blaguško j., Negovsko j., Gajševsko j., Bukovniško j. in Ljutomerski ribniki.
- Gramoznice (večje od 5 ha): Bakovci, Krog, Ivanci, Konjišče, Lutverci, Babinci, Krapje, Hrastje Mota, ...

V največ primerih si je na vseh tovrstnih objektih prednost izborila ribiška ali katera druga vrsta rekreativnih dejavnosti (kopanje, jadrnanje, sprehajanje). Odprte vodne površine imajo večji pomen in so privlačne predvsem za vodne ptice, ki se tu ustavljajo na selitveni poti.

2.2.3 Ekološke enote v območju

Pomursko območje je sorazmerno enotno z nadmorsko višino od 160 do 418 m in ga je predvsem v morfološkem pogledu sicer mogoče členiti na gričevnati in ravninski del. Glede na homogenost krajinskih razmer v območju dosedanje upravljanje z divjadjo ni bilo posebej diferencirano. Edini primer, ki od tega odstopa, je bila ločena obravnava srnjadi na desnem in levem bregu reke Mure, to je ločeno prekmurska in prleška lovišča.

2.3 Lovišča v lovsko upravljavskem območju

Preglednica 2: Lovišča v lovsko upravljavskem območju

Šifra	Naziv	SKUPNA POVR.	Lovna povr.	% gozda
0801	Apače	5.224	4.885	26,6
0802	Gornja Radgona	4.468	3.929	28,4
0803	Negova	2.541	2.348	38,9
0804	Radenci	4.633	4.130	27,6
0805	Videm ob Ščavnici	4.187	3.918	31,6
0831	Lendava	2.789	2.586	11,7
0826	Dobrovnik	3.844	3.585	28,4
0832	Petišovci	5.743	5.211	23,4
0830	Velika Polana	2.332	2.205	42,3
0807	Mala Nedelja	3.937	3.675	29,5
0806	Križevci pri Ljut.	5.250	4.791	23,8
0808	Ljutomer	6.588	5.899	21,1
0818	Dolina	3.683	3.429	19,1
0820	Prosenjakovci	5.464	5.298	47,5
0825	Bogojina	2.438	2.324	37,5
0810	Grad – Kuzma	3.547	3.326	50,3
0819	Ivanovci	2.519	2.424	41,5
0821	Tišina	2.804	2.599	15,5
0824	Moravci	2.316	2.203	30,0
0814	Pečarovci	2.628	2.506	38,8
0812	Cankova	5.020	4.750	22,5
0809	Rogašovci	3.547	3.294	23,5
0817	Brezovci	2.126	2.032	21,4
0811	LPN KOMPAS Peskovci	12.538	12.070	45,4
0829	LPN FAZAN Beltinci	15.168	14.005	23,2
0813	Radovci	2.857	2.696	34,7
0816	Rankovci	2.204	2.052	11,0
0823	Mlajtinci	2.265	2.055	17,0
0815	Križevci v Prekmurju	2.229	2.136	51,7
0828	Bakovci – Lipovci ¹	2.694	2.432	17,5
0822	Murska Sobota ²	3.346	2.518	11,2
0827	Kobilje	2.055	2.005	50,5
SKUPAJ		132.984	123.316	29,5

¹ ... združeni lovišči Bakovci in Lipovci v lovišče Bakovci-Lipovci

² ... združeni lovišči Krog in Rakičan v lovišče Murska Sobota

Slika 2: Lovišča v lovsko upravljavskem območju

2.4 Lovišča v upravni organiziranosti lovsko upravljavskega območja

Preglednica 3: Lovišča v upravni organiziranosti v lovsko upravljavskem območju

Šifra	Ime lovišča	Upravna enota	Občina	Gozdnogospodarsko območje
801	Apače	Gornja Radgona	Apače	Murska Sobota
802	Gornja Radgona	Gornja Radgona	Gornja Radgona	Murska Sobota
803	Negova	Gornja Radgona	Gornja Radgona	Murska Sobota
804	Radenci	Gornja Radgona	Radenci, G. Radgona, Sv. Jurij ob Šč.	Murska Sobota
805	Videm ob Ščavnici	Gornja Radgona	Sv. Jurij ob Šč., Križevci	Murska Sobota
831	Lendava	Lendava	Lendava	Murska Sobota
826	Dobrovnik	Lendava	Dobrovnik, Lendava	Murska Sobota
832	Petišovci	Lendava	Lendava	Murska Sobota
830	Velika Polana	Lendava	Vel. Polana, Lendava	Murska Sobota
807	Mala Nedelja	Ljutomer	Ljutomer, Križevci, Sv. Jurij	Murska Sobota
806	Križevci pri Ljutom.	Ljutomer	Križevci, Veržej, MO M. Sobota	Murska Sobota
808	Ljutomer	Ljutomer	Ljutomer, Razkrižje	Murska Sobota
818	Dolina	Murska Sobota	Pucunci, M. Toplice, M. Sobota	Murska Sobota
820	Prosenjakovci	Murska Sobota	Moravske Toplice	Murska Sobota
825	Bogojina	Murska Sobota	Moravske Toplice	Murska Sobota
810	Grad – Kuzma	Murska Sobota	Grad, Kuzma	Murska Sobota
819	Ivanovci	Murska Sobota	M. Toplice, G. Petrovci, Puconci	Murska Sobota
821	Tišina	Murska Sobota	Tišina, M. Sobota	Murska Sobota
824	Moravci	Murska Sobota	Moravske Toplice	Murska Sobota
814	Pečarovci	Murska Sobota	Puconci, Grad	Murska Sobota
812	Cankova	Murska Sobota	Cankova, Rogašovci, Puconci	Murska Sobota

Šifra	Ime lovišča	Upravna enota	Občina	Gozdnogospodarsko območje
809	Rogašovci	Murska Sobota	Rogašovci, Kuzma, Grad	Murska Sobota
817	Brezovci	Murska Sobota	Puconci	Murska Sobota
811	LPN KOMPAS Peskovci	Murska Sobota	G. Petrovci, Šalovci, Hodoš, Puconci	Murska Sobota
829	LPN FAZAN Beltinci	Murska Sobota, Lendava	Beltinci, Turnišče, Odranci, Vel. Polana, Črenšovci, Veržej, Ljutomer, Razkrižje	Murska Sobota
813	Radovci	Murska Sobota	Grad, Puconci, Cankova, Rogašovci	Murska Sobota
816	Rankovci	Murska Sobota	Tišina, Cankova, Puconci	Murska Sobota
823	Mlajtinci	Murska Sobota	Moravske Toplice, M. Sobota	Murska Sobota
815	Križevci v Prekmurju	Murska Sobota	G. Petrovci, Puconci	Murska Sobota
828	Bakovci – Lipovci ¹	Murska Sobota	MO Murska Sobota, Beltinci	Murska Sobota
822	Murska Sobota ²	Murska Sobota	MO Murska Sobota, Tišina	Murska Sobota
827	Kobilje	Lendava	Kobilje	Murska Sobota

2.5 Obore za gojitev divjadi

Preglednica 4: Seznam obor v lovsko upravljavskem območju

Zap. št.	K.E.	K.O.	Parc.	KRAJEVNO	LOVIŠČE	POVR. (ha)	VRSTA DIVJADI	OPOMBE
1	Lendava	Dolga vas	2590,2585,		Lendava	0,4	Damjak, prašič	Feher F.
2	Lendava	Radmožanci	1210		Dobrovnik	7,0	Damjak, jelen, prašič, muflon	Horvat Jože
3	Lendava	Dolina	1175	Csor	Petišovci	0,5	Damjak	Feher Z.
4	Lendava	Radmožanci	1473,1474,		Dobrovnik	4,0	Damjak	Kalamar
5	Lendava	Dolina	1570	Gara	Petišovci	0,7	Damjak	Kovač J.
6	Lendava	Dolina	390	Gara	Petišovci	0,5	Damjak	Arti
7	Lendava	Gaberje	167/10		Vel. Polana	1,0	Damjak	Muršič
8	Lendava	Gaberje	1552/1		Vel. Polana	2,0	Prašič	Kopinja
9	Lendava	Kapca	2579		Vel. Polana	0,2	Damjak, muflon	Cigan
10	Lendava	Brezovec - Hrvaška	---	Mirišče		0,2	Damjak	Bogdan
11	Lendava	Kobilje	1249	Mali vrej	Kobilje	0,6	damjak, muflon	Ferencek Emil
12	Lendava	Dobrovnik	1190	Paphegy	Dobrovnik	0,15	damjak	Maučec Franc
13	Lendava	Brezovec - Hrvaška	---	Mirišče		0,4	damjak	Koveš Igor
14	Lendava	Dolnja Bistrica	1528, 3536/14	Laze	LPN Fazan	0,8	damjak, muflon	Kuzma
15	Lendava	Brezovica	1894	Vučja jama	LPN Fazan	0,6	damjak	Hozjan Stanko
16	Lendava	Velika Polana	3003	Gatišče	LPN Fazan	0,7	damjak, jelen	Smej Štefan
17	Lendava	Dolga vas	4750	Bükeš	Petišovci	0,96	damjak	Bažika Robi
18	Lendava	Gaberje	660		Lendava	0,4	damjak	Horvat Tibor
19	Lendava	Čentiba	1037		Petišovci	0,3	damjak	Lebar Anton
20	Gor. Petrovci	Rogašovci	248	Goušče	Rogašovci	2,5	damjak, jelen	Šarkan
21	Gor. Petrovci	Neradnovci	1006		LPN Kompas	1,5	damjak	Kuronja D.
22	Gor. Petrovci	Kušanovci	574		Pečarovci	1,0	damjak	Horvat F.
23	M. Sobota	Petanjci	405		Tišina	0,5	Damjak	
24	M. Sobota	Gederovci	168		Rankovci	0,6	opuščena	Metuljček
25	M. Sobota	Rankovci	492		Rankovci	0,4	Damjak	Majčan
26	M. Sobota	Lončarovci	1060	Močvara	Prosenjakovci	0,3	Damjak	Lipaj Marjan
27	M. Sobota	Bogojina	5394	Bergaj	Bogojina	2,2	opuščena	Gutman-Zver
28	M. Sobota	Tešanovci	1033	Šavlov mlin	Moravci	7,0	Damjak, muflon, prašič	Lovrenčec
29	M. Sobota	Vučja gomila	1369	Kržankovi	Bogojina	7,0	Damjak, prašič, jelen	Marič Ludvnik
30	M. Sobota	Vučja gomila	3414/2	Markovi	Bogojina	0,5	Damjak	Horvat Avgust
31	M. Sobota	Vučja gomila	2096	Bauta	Bogojina	0,4	Damjak	Sakovič Jožefa
32	Radenci	Radomerje	292, 294/, 96/1	Filipič	Ljutomer	2,5	Damjak	Filipič
33	Radenci	Desnjak	189, 191/1	Fergula	Ljutomer	1,5	Damjak	Fergula
34	Radenci	Globoka	18/2	Sedmak	Ljutomer	0,3	Damjak, muflon	Sedmak
35	Radenci	Ivanjševski vrh	847/6		G. Radgona	3,5	Damjak, jelen	Križan
36	Radenci	Črešnjevci	443/2		G. Radgona	0,9	Damjak	Tratnjek
37	Radenci	Lastomerci	96/1	Pri Cafoki	G. Radgona	2,0	Jelen	Roškar
SKUPAJ						56,01		

Zakon o ohranjanju narave v 21. in 22. členu določa pogoje za postavitve obore, namenjene gojitvi – reji divjih živali. Fizična ali pravna oseba, ki namerava gojiti živali v obori, mora za to pridobiti ustrezna dovoljenja s področja varstva okolja in urejanja prostora. Gojitev živali in označitev mora potekati na način, ki ga predpisuje predmetna zakonodaja s področja živinoreje in veterine. Lastnik gojenih živali mora skrbeti, da živali ne uidejo iz obor. V primeru pobega mora lastnik takoj obvestiti lovsko inšpekcijo, pristojnega upravljavca lovišča in ZGS. Tudi upravljavec lovišča v primeru, ko opazi pobeg živali iz obore, o tem obvesti lovsko inšpekcijo, ZGS in lastnika obore. Za škodo, ki jo povzročijo pobegle živali, odgovarja lastnik ne glede na krivdo. V primeru, da se gojene živali pojavijo v prosti naravi, ima lastnik osem dni časa, da jih odlovi in jih

spravi nazaj v ograjeno površino, sicer se pobegle živali štejejo za prosto živečo divjad. O nadaljnjem ravnanju s pobeglo divjadjo odloča ZGS v skladu s strokovnimi usmeritvami iz načrtov LUO ter v dogovoru z upravljavci lovišč/LPN in lovsko inšpekcijo. Avtohtone vrste, ki po navedenem roku ostanejo zunaj obore, upravljavec praviloma lovi skladno s potrjenim načrtom lovišča in predpisanimi lovniimi dobami, enako velja tudi za alohtone vrste, ki so v okolici obore predmet upravljanja medtem, ko je alohtone vrste v območju upravljavca(ev), kjer se z njimi ne upravlja, potrebno čimprej izločiti iz naravnega okolja ne glede na lovno dobo, o čemer odloča na predlog ZGS lovška inšpekcija z izdajo potrebnih dovoljenj. Enako velja tudi za vse osebke vrst gojene divjadi, ki so pobegnile iz obore in kažejo atipično obnašanje, ki ni prilagojeno na naravno okolje (približevanje naseljem, ljudem ...). Po prenehanju gojenja divjadi v obori, je investitor dolžan v roku 6 mesecev odstraniti ograjo, sanirati morebitne poškodbe na površini, ki je bila ograjena in obvestiti krajevno pristojnega delavca ZGS.

4 ZAVAROVANA OBMOČJA IN NARAVNE VREDNOTE V LUO

3.1 Zavarovana območja

Zavarovana območja so ožja ali širša območja narave, za katere je vlada ali pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti ali skupaj vlada in pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti sprejel akt o zavarovanju (55. člen ZON). Ožja zavarovana območja so naravni spomenik, naravni rezervat in strogi naravni rezervat. Širša zavarovana območja so narodni, regijski in krajinski park.

Na zavarovanih območjih je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Seznam vseh zavarovanih območij v LUO in njihovi varstveni režimi, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, so v Prilogi Zavarovana območja z varstvenimi režimi. Vsa zavarovana območja so prikazana tudi v naravovarstvenem atlasu (ZO – Zavarovana območja) na internetni povezavi <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=ZO@ZRSVN>.

Slika 3: Zavarovana območja v lovsko upravljavskem območju

3.2 Naravne vrednote

Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. Zlasti so to geološki pojavi, minerali, fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemni kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava. Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije (4. člen ZON).

Splošne varstvene usmeritve

Posegi in dejavnosti zunaj naravnih vrednot, na območju vpliva na naravno vrednoto se izvajajo tako, da vpliv posega ali dejavnosti ne povzroči uničenja ali bistvene spremembe lastnosti, zaradi katerih je bil del narave opredeljen za naravno vrednoto ali uničenja naravne vrednote (6. člen Uredbe o zvrsteh naravnih vrednot).

Za potrebe priprave načrtov rabe naravnih dobrin se območje vpliva na naravno vrednoto opredeli glede na nameravani poseg ali dejavnost na podlagi naslednjih izhodišč:

- za hidrološko naravno vrednoto je območje vpliva na naravno vrednoto območje porečja ali dela porečja, v katerem se naravna vrednota nahaja,
- za podzemno geomorfološko naravno vrednoto je območje vpliva na naravno vrednoto površje nad podzemno jamo ter, če je naravna vrednota vodna podzemna jama, porečje voda, ki tečejo v podzemno jamo,
- za naravne vrednote drugih zvrsti je območje vpliva na naravno vrednoto območje, v katerem vplivi posegov in dejavnosti človeka lahko ogrozijo tiste lastnosti, zaradi katerih je bil del narave opredeljen za naravno vrednoto: za geomorfološke in geološke naravne vrednote je to zlasti njihova stabilnost, za botanične, zoološke, ekosistemske in drevesne naravne vrednote je to zlasti kakovost habitatov rastlin in živali.
- naravno vrednoto se lahko uredi za obisk javnosti z nadelavo poti, razgledišč, počivališč, postavitvijo ograj, tabel z informacijami, opozorili in podobno, vendar tako, da se bistveno ne spremenijo lastnosti naravne vrednote. Naravno vrednoto ali njen del, ki je posebej občutljiv na fizične učinke hoje, ki jih povzročijo obiskovalci, se uredi tako, da se onemogoči ogrožanje naravne vrednote.

Podrobnejše varstvene usmeritve

Površinske geomorfološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Zemeljska dela (izravnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje) **naj se na naravni vrednoti ne izvaja**. Izjema so naravne vrednote označene z »V«, kjer naj se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti, dela izvajajo na tak način, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
- Odpadkov in drugega materiala naj se ne odlaga ali skladišči na naravni vrednoti.
- Na naravni vrednoti se lahko izvaja takšne športne in rekreacijske aktivnosti, zaradi katerih se bistveno ne spreminjajo fizične lastnosti naravne vrednote (npr. z obsežnim odstranjevanjem skal, pritrdjevanjem klinov, jeklenih vrvi in podobnim).
- **Vegetacijo na naravni vrednoti se lahko odstrani le v primeru**, da se s tem omogoči dostop, izboljša vidnost ali prepreči vpliv rastlinstva na vrednoto.

Geološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti, (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Zemeljska dela (izravnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje) naj se na naravni vrednoti ne izvaja. Izjema so naravne vrednote označene z »V«, kjer naj se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti, dela izvajajo na tak način, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
- Delov naravne vrednote se ne lomi, razbija, odkopava ali odnaša v takem obsegu, da se uniči nahajališče oziroma okrne lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto.
- Z namenom preprečitve erozije, neugodnega delovanja atmosferilij in vegetacije se naravno vrednoto lahko fizično zaščiti (prekrije), odstrani vegetacijo in podobno.

Hidrološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Ne slabša se kakovosti vode. Uporablja naj se biološko razgradljiva olja.

- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Odpadkov in drugega materiala, vključno z odpadnim izkopnim ali gradbenim materialom, se ne odlaga ali skladišči na naravni vrednoti.
- V obrežno vegetacijo se posega s sekanjem, obsekavanjem, redčenjem, zasajanjem tako, da se bistveno ne spremenijo fizikalne lastnosti obrežja.

Botanične naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Na **naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad**, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Združbo rastišča se spreminja z izkrčenjem gozda oziroma posameznih dreves, s pogozditvijo, oranjem in podobno, le toliko, da se bistveno ne spremenijo življenjske razmere na rastišču.
- Rastlin se ne požiga, nabira, izkoreninja, lomi ali drugače poškoduje ali uničuje.
- Sestave biocenoze se ne spreminja z vnašanjem rastlin tujerodnih in rastišču neustreznih vrst.
- Na naravni vrednoti se ne uporablja kemičnih sredstev za uničevanje živali in rastlin.
- Na naravni vrednoti, kjer se rastišče vzdržuje s tradicionalno kmetijsko rabo, se upošteva zlasti naslednje usmeritve: način in količina gnojenja se ne spreminjata glede na tradicionalen način gnojenja, na rastišča se ne vnaša mineralnih gnojil, pri času košnje se upošteva življenjski cikel rastlin, po možnosti se kosi po semenitvi.

Zoološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Posege, dejavnosti in aktivnosti na naravni vrednoti se izvaja tako, da se način in čas opravljanja posegov, dejavnosti in aktivnosti kar najbolj prilagodita življenjskim ciklom živalim; posege, dejavnosti in aktivnosti se izvaja v času, ki ne sovпада z obdobji, ko živali potrebujejo mir, npr. sekanje grmišč se opravlja izven obdobja gnezdenja ptic, gozdarska in druga opravila, ki lahko uničijo gnezda ali mladiče, se opravljajo po gnezdenju ali poleganju mladičev in na način, da se živali lahko umaknejo.
- Živali se ne vznemirja, preganja, nabira, zastruplja ali drugače uničuje.
- Sestave zoocenoze se ne spreminja z naseljevanjem živali tujerodnih vrst.
- Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje naj se izvaja le v takem obsegu, da ne bo negativnega vpliva na naravno vrednoto.
- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Eksploziji ali drugih dejanj, ki povzročajo močan hrup ali vibracije, se ne izvaja.
- Rekreatijske in športne aktivnosti se preusmerja na spoznavanje in doživljanje narave.

Ekosistemske naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena¹.
- Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnih razmer (npr. osuševanje, poplavitve), spreminjanje temperature vode, spreminjanje kislosti oziroma alkalnosti tal, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje, vključno z odlaganjem odpadnih materialov naj se izvaja le v takem obsegu, da ne bo negativnega vpliva na naravno vrednoto.

¹ Lovski objekti naj se ne gradijo na točkovnih naravnih vrednotah, na območjih naravnih vrednot, ki niso označene z »V« pa naj bodo umeščene le izjemoma (tam, kjer res ni druge možnosti). Pri tem naj se ne spreminja in uničuje lastnosti, zaradi katerih so bili naravni pojavi razglašeni za naravne vrednote.

- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote postopoma odstrani oziroma premesti na primernejše lokacije izven območja naravne vrednote.
- Sestave biocenoze se ne spreminja z naseljevanjem živali in rastlin tujerodnih in rastišču neustreznih vrst.
- Na naravno vrednoto se ne vnaša gensko spremenjenih organizmov.
- Na naravni vrednoti, kjer se habitat vzdržuje s tradicionalno kmetijsko rabo, se upošteva zlasti naslednje usmeritve: način in količina gnojenja se ne spreminjata glede na tradicionalen način gnojenja, na naravno vrednoto se ne vnaša mineralnih gnojil, pri času košnje se upošteva življenjski cikel rastlin in živali, po možnosti se kosi po semenitvi.
- Številčnost rastlinojede divjadi in divjega prašiča se ohranja na ravni, ki še omogoča naravno pomlajevanje gozdnega ekosistema in trajnost predvsem biotopske funkcije in funkcije varstva naravnih vrednot in biotske pestrosti.
- Za vsa mokrišča velja usmeritev, da se po mokriščih ne hodi izven urejenih poti, na območjih naj se ne umešča lovskih stez ter druge lovske infrastrukture.

Za kale in druge vodne površine veljajo naslednje usmeritve:

- Kali se vzdržujejo na način, ki ohranja biotsko pestrost. Kali se obnavljajo le v obdobjih izven razmnoževalnih ciklov dvoživk in drugih živali, to je predvsem pozno jeseni ali pozimi. Če je kal suh, se ga lahko obnavlja tudi poleti.
- Pri obnovi se ohranijo položne brežine kala, da se bodo vanj lahko naselile rastline in živali.
- Pri obnovi kalov naj se v čim večji uporablja naravne materiale.
- V kale se ne vnaša tujerodnih rastlin in živali.
- Na območju vpliva na kale se ohranja vegetacija in druge naravne lastnosti, ki omogočajo povezavo sistema kalov v mrežo.

Drevesne naravne vrednote

- Vej, debel, drevesne skorje in korenin se ne lomi, seka, obsekava ali drugače poškoduje, razen če gre za sanacijske ukrepe na drevesu.
- Življenjske razmere na rastišču se ohranja nespremenjene, zato se ne odstranjuje zemlje, razkriva korenin, zasipava debela ali rastišča oz površine nad koreninami, s hojo, vožnjo ali kako drugače ne tepta tal, ne poplavlja rastišča, spreminja višine podtalnice, kislosti oziroma alkalnosti tal, spušča škodljivih tekočin ali plinastih snovi na rastišče ter ne odlaga odpadkov.
- Podlago na rastišču naj se ne utrjuje, če ni druge možnosti je potrebno omogočiti zadostno zračnost in vodoprepustnost tal nad koreninskim sistemom.
- Na rastišče naj se ne postavlja objektov ali naprav.
- Na deblo, korenine in veje dreves se ne obeša, pritrjuje ali postavlja tujih teles kot so plakati, obvestila, svetilke, nosilci žičnih vodov, table, omarice, antene in podobno. Na drevesne naravne vrednote naj se ne pritrjuje lovskih prež.
- Na območju habitusa drevesa (dve dolžini krošnje) naj se ne postavlja krmišč in solnic. Morebitne solnice in krmišča v neposredni bližini drevesne naravne vrednote naj se premesti na primernejše lokacije izven območja vpliva na naravno vrednoto.

Seznam vseh naravnih vrednot v LUO in morebitne konkretne usmeritve, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, so v Prilogi Naravne vrednote z varstvenimi režimi. Vse naravne vrednote, za katere je potrebno upoštevati splošne in podrobnejše varstvene usmeritve, so prikazane v naravovarstvenem atlasu (NV – Naravne vrednote) na internetni povezavi:

<http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=NV@ZRSVN>.

Slika 4: Naravne vrednote v lovsko upravljavskem območju

3.3 Ekološko pomembna območja

Ekološko pomembno območje (v nadaljevanju: EPO) je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (32. člen ZON). So prepoznana kot biotsko najpomembnejša območja. Na teh območjih se z blagim varstvenim režimom, zlasti z usmeritvami za načrtovanje rabe prostora in naravnih dobrin ter izvajanja spodbujevalnih ukrepov, zagotavlja ugodno stanje habitatov in vrst. EPO zagotavljajo širše ohranjanje biotske raznovrstnosti na obsežnih površinah, povezanost območij Natura 2000 in zagotavljanje tamponskih con okoli njih.

Splošne varstvene usmeritve

Na EPO, ki niso tudi posebna varstvena območja, so vsi posegi in dejavnosti možne, načrtuje pa se jih tako, da se v čim večji možni meri ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst, njihova kakovost ter povezanost habitatov populacij in omogoča ponovno povezanost, če bi bila le-ta z načrtovanim posegom ali dejavnostjo prekinjena.

- Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.
- **Solnice za divjad** se ne smejo nameščati na način, ki omogoča vnos soli v mokrišča in druge vodne površine. **Solnica je lahko nameščena v razdalji 50 metrov in več od roba mokrišča in drugih vodnih površin.** Obstoječe solnice, ki ne ustrezajo temu predpisu, naj se odstranijo.

Podrobne varstvene usmeritve

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z območji Natura 2000, je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.4 Posebna varstvena območja oziroma Konkretna varstvene usmeritve.

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z zavarovanimi območji, je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.1 Zavarovana območja.

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z naravnimi vrednotami, je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.2 Naravne vrednote.

Seznam vseh ekološko pomembnih območij v LUO in morebitne konkretne usmeritve, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, so v Prilogi Ekološko pomembna območja z varstvenimi režimi. Vsa ekološko pomembna območja so prikazana v naravovarstvenem atlasu (EPO – Ekološko pomembna območja) na povezavi:

<http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=Epo@ZRSVN>.

Slika 5: Ekološko pomembna območja v lovsko upravljavskem območju

3.4 Posebno varstveno območje (območje Natura 2000)

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju Evropske unije pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov (33. člen ZON). Na njihovem območju se izvajajo najpomembnejše aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti na ravni Evropske unije.

Na posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Splošne varstvene usmeritve

Na vseh Natura območjih se posege in dejavnosti načrtuje tako, da se v čim večji možni meri:

- ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst;
- ohranja ustrezne lastnosti abiotskih in biotskih sestavin habitatnih tipov, njihove specifične strukture ter naravne procese ali ustrezno rabo;
- ohranja ali izboljšuje kakovost habitata rastlinskih in živalskih vrst, zlasti tistih delov habitata, ki so bistveni za najpomembnejše življenjske faze kot so zlasti mesta za razmnoževanje, skupinsko prenočevanje, prezimovanje, selitev in prehranjevanje živali;
- ohranja povezanost habitatov populacij rastlinskih in živalskih vrst in omogoča ponovno povezanost, če je le-ta prekinjena.

Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, tako da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.

Čas izvajanja posegov, opravljanja dejavnosti ter drugih ravnanj, se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom živali in rastlin tako, da se:

- živalim prilagodi tako, da poseganje oziroma opravljanje dejavnosti ne, ali v čim manjši možni meri, sovpada z obdobji, ko potrebujejo mir oziroma se ne morejo umakniti, zlasti v času razmnoževalnih aktivnosti, vzrejanja mladičev, razvoja negibljivih ali slabo gibljivih razvojnih oblik ter prezimovanja,
- rastlinam prilagodi tako, da se omogoči semenenje, naravno zasajevanje ali druge oblike razmnoževanja.

Na Natura območja se ne vnaša živali in rastlin tujerodnih vrst ter gensko spremenjenih organizmov:

- na krmnih njivah naj se ne **zasaja tujerodnih invazivnih vrst** (kot je topinambur) oziroma sadi vrst (primer sončnica), s katerimi se lahko prenašajo invazivne vrste (topinambur);
- velikost obstoječe **populacije alohtonih vrst divjadi** (damjak, pižmovka, nutrija) naj se na območjih Nature 2000 **zmanjšuje oziroma vzdržuje** na taki ravni, da le-te ne vplivajo na **ugodno stanje kvalifikacijskih habitatnih tipov in vrst**. Za nekatera območja je bilo ocenjeno, da tujerodne vrste ogrožajo kvalifikacijske habitatne vrste, zato je bila podana usmeritev za postopno izločanje alohtonih vrst divjadi;
- **solnice za divjad** se ne smejo nameščati na način, **ki omogoča vnos soli v mokrišča** in druge vodne površine. **Solnica je lahko nameščena v razdalji 50 metrov in več od roba mokrišča in drugih vodnih površin**. Obstoječe solnice, ki ne ustrezajo temu predpisu, naj se odstranijo.

Seznam vseh posebnih varstvenih območij v LUO ter območja s splošnimi ali konkretnimi usmeritvami, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, so v Prilogi Posebna varstvena območja z varstvenimi režimi. Vsa posebna varstvena območja, za katere veljajo splošne varstvene usmeritve, so prikazana v Naravovarstvenem atlasu (Natura 2000 – Območja Nature 2000) na internetni povezavi:

<http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=N2K@ZRSVN>

Slika 6: Območja Natura 2000 v lovsko upravljavskem območju

3.5 Habitatni tipi

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema, katerega ohranjanje v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov (31. člen ZON). Za ohranjanje habitatnega tipa v ugodnem stanju se uporabljajo določila 3. člena Uredbe o habitatnih tipih ter varstveni cilji za doseganje ustreznih ekoloških razmer za posamezne skupine habitatnih tipov, ki so navedeni v Prilogi 2 iste uredbe.

Splošne varstvene usmeritve

Habitatni tipi se ohranjajo v ugodnem stanju tako, da se posegi in dejavnosti na območjih habitatnih tipov načrtujejo in izvajajo na takšen način, da je njihov neugoden vpliv čim manjši.

Posegi in dejavnosti na območjih habitatnih tipov se načrtujejo na način in v obsegu:

- da se v kar največji možni meri ohranja ali večja naravna razširjenost habitatnih tipov in območij, ki jih posamezni habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva,
- da se v kar največji možni meri ohranjajo specifična struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba v skladu z varstvenimi cilji iz priloge 2 Uredbe o habitatnih tipih,
- da se ohranja ugodno stanje za te habitatne tipe značilnih rastlinskih in živalskih vrst v skladu z varstvenimi cilji iz predpisov, ki urejajo varstvo zavarovanih rastlinskih in živalskih vrst.

Habitatni tipi, ki so tudi kvalifikacijski tipi za Naturo 2000, so natančneje obravnavani v poglavju 3.4 Posebna varstvena območja (območja Natura 2000).

Splošne usmeritve za zavarovane vrste

- Osnovo varstva zavarovanih vrst predstavljata Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih in živalskih vrstah ter Uredba o habitatnih tipih. Glede na to, da je upravljanje z divjadjo delno povezano tudi z varstvom vrst, smo podali nekatere usmeritve za ohranjanje habitatnih tipov ter usmeritve, ki so podane za območja s statusom.

5 OPREDELITEV GLAVNIH PROBLEMOV UPRAVLJANJA S POPULACIJAMI DIVJADI

4.1 Glavni problemi v povezavi s stanjem v populacijah divjadi

- Velika dolžina meje LUO z Madžarsko v razdalji cca. 100 km: posledica je masovno prehajanje divjega prašiča in jelenjadi iz gozdnatih predelov zahodne Madžarske na slovensko stran in negativen vpliv teh vrst divjadi (škode) na obdelanih kmetijskih površinah.
- Starostna in spolna struktura populacije divjega prašiča (velik delež enoletnih živali pomeni velik problem škod v kmetijstvu).
- Številčna populacija divjega prašiča, lisice, sive vrane in drugih plenilskih vrst, ki imajo vpliv na vrste kot so srnjad, mala divjad ter zavarovane vrste, katerih zarod oz. mladiči se v občutljivem času zadržujejo na tleh.

4.2 Glavni problemi v povezavi z življenjskim okoljem divjadi

Cestni promet: gostitev prometnega omrežja in povečanje gostote prometa (izgube divjadi v prometu).

Kmetijstvo:

- zaraščanje kmetijskih površin (zmanjšanje travnatih površin pomeni zmanjšanje prehranske osnove za prežvekovalske vrste (srnjad, jelenjad) s posledico povečanja pritiska divjadi na ostale kmetijske površine oz. kulture);
- povečanje ornih površin na račun zmanjšanja travnatih površin: delež koruze v kmetijski pridelavi se je v zadnjih desetletjih bistveno povečal (naraščanje škod od parkljaste divjadi, predvsem od divjega prašiča in jelenjadi);
- sajenje oz. setev kmetijskih kultur neposredno do gozdnega roba: vezanost kmetijskih subvencij na čimvečjo obdelano površino – GERK (in ne na donos) pomeni izredno otežen lov parkljaste divjadi na/ob/v kmetijskih kulturah v poletnem času in posledično večje škode;
- krčenje in izginevanje omejkov (grmovne zarasti) v kmetijski krajini;
- povečevanje obsega pred divjadjo nezaščitene pridelave intenzivnih kmetijskih kultur (škode od divjadi v sadjarstvu, zelenjadarstvu, vrtninah, namakalnih sistemih).

Gozdarstvo:

- majhna zasebna gozdna posest (majhna intenziteta gospodarjenja z gozdovi, majhna izkoriščenost etaša, majhen delež sestojev v obnovi in malo mladovij);
- otežena naravna obnova v predelu nižinskih gozdov (bujen zeliščni sloj v obmurskem gozdu);
- nadpovprečna stopnja objedenosti gozdnega mladja v predelih majhne gozdnosti, majhne intenzitete gospodarjenja in sestojih, v katerih je sadnja temeljni način pomlajevanja gozdov;
- invazivne rastlinske vrste (nedotika, amorfa): bujna zeliščno-grmovna vegetacija v obmurskem gozdu, oteženo pomlajevanje gozdnih sestojev (potrebnost obnove s sadnjo) in otežen lov parkljaste divjadi v poletnem obdobju;
- velik delež starih razvojnih faz in majhen delež mladovja slabša prehranske in bivalne razmere prostoživečih živali. V večjih strnjjenih gozdnih kompleksih primanjkuje pašnih površin za divjad.

Pritisk ljudi na naravno okolje:

- povečanje človekove prisotnosti v prostoru;
- rekreacija in vožnja z motornimi vozili izven prometnic.

4.3 Glavni problemi, ki izhajajo iz upravnih administrativnih ovir oziroma določb

- Neuskkljenost upravljanja z divjadjo v sosednjih državah (obmejni predeli Madžarske, Hrvaške, drugačna organiziranost lovstva, načini upravljanja z divjadjo, lovne dobe).
- Nesprejeti podzakonski akti o Škodah od divjadi in Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito nelovnih površin (odgovornost lastnikov za preprečevanje škod od divjadi na lovni in nelovni površini, pojem dobrega gospodarja).
- Zakonsko neustrezno določena lovna doba na lisico in sivo vrano.
- Interni akti upravljavcev lovišč, ki omejujejo odstrel posameznih kategorij nekaterih vrst divjadi.
- Kakovost in relevantnost kazalcev v kontrolni metodi upravljanja s populacijami.

6 ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI

5.1 Pretekla vlaganja v življenjsko okolje divjadi

Kakovost zbranih podatkov o opravljenih delih v loviščih ni dobra, vendar se v zadnjih letih izboljšuje. Še največ vlaganj za ohranjanje in izboljšanje razmer za divjad je izvršenega s strani lovskih organizacij, ki so za to neposredno zainteresirane. Glavna skrb lovcev je divjad in v kolikor postane kakšna vrsta nelovna, s tem praviloma upade zanimanje za to vrsto. Opravljeni ukrepi so v ozki povezavi z lastništvom, saj mora lovska organizacija za vse lovskogospodarske ukrepe na tuji lastnini pridobiti soglasje lastnika. LO imajo v svoji lasti ali v najemu zelo majhen delež površin, temu sorazmeren je neposreden vpliv na oblikovanje življenjskega okolja divjadi.

Drugi uporabniki prostora namensko ne izvajajo ukrepov, ki bi bili namenjeni ohranitvi oz. izboljšanju razmer za divjad. Vendar pa tudi ukrepi drugih uporabnikov prostora pomembno posredno in neposredno učinkujejo na divjad. (npr. procesi zaraščanja z gozdom in intenzivnega kmetovanja (monokulture koruze, uporaba kemičnih zaščitnih sredstev...) pospešujejo parkljasto divjad, oboje pa negativno vpliva na malo divjad).

Preglednica 5: Opravljeni ukrepi v življenjskem okolju divjadi

Vrsta ukrepa / leto	Enota mere	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. UKREPI ZA VARSTVO IN MONITORING DIVJADI											
Varstvo in monit. divjadi	ure	699	1281	327	897	863	4.333	5.950	4.563	13.160	11.594
2. BIOMELIORATIVNI UKREPI											
Vzdrževanje pasišč	ha	85,6	104,97	85,7	89,6	80,9	73,71	87,9	73,19	74,9	75,2
Spravilo sena z odvozom	ha	-	-	-	-	-	6,21	9,7	2,96	3,3	3,6
Priprava pasišč za divjad	ha	-	-	-	-	-	9,26	21,3	1,62	4,3	4,8
Gnojenje travnikov	ha	-	-	-	-	-	0,85	0,9	1,01	0,8	0,9
Vzdrževanje grmišč	ha	65,4	58,12	56,2	61,3	44,6	27,83	35,0	18,68	17,9	18,9
Remize mala divjad	ha	110	135,23	110	115,8	104,3	83,76	88,6	51,48	37,6	38,6
Gozdni rob	ha	-	-	-	-	-	23,39	25,7	23,69	7,5	7,6
Kaluže	št.	51	52	55	36	35	34	32	26	35	27
Večji vodni viri	št.	-	-	-	-	-	9	18	50	51	49
Plodon. drevje in grmovje	št.	25	680	691	409	100	20	2208	1971	831	984
Gnezdnice	št.	30	10	-	-	22	98	94	51	51	12
3. BIOTEHNIČNI UKREPI											
Zimsko krmiljenje	kg	412.345	480.090	384.474	249.255	378.455	188.720	225.995	166.689	191.898	188.700
Preprečevalno krmiljenje	kg	203.260	226.970	231.415	68.990	67.330	82.140	61.250	50.938	41.950	42.500
Privabljalno krmiljenje	kg	-	-	-	-	-	55.050	51.940	70.600	78.000	68.200
Krme njive	ha	107,3	110,05	117,70	129,9	113,3	73,17	97,9	74,79	108,7	114,1
Pridelovalne njive	ha	35,7	32,82	22,9	33,4	31,7	24,58	23,9	21,75	25,5	24,3
Solnice	kg	3176	3183	3462	3645	3357	3894	4543	4110	4834	5400
4. LOVSKI OBJEKTI											
Solnice (obnova in novo)	št.	2.106	2.023	2.438	2.325	1.606	2.747	2.612	2.471	2.261	2.129
Preže (obnova in novo)	št.	882	880	785	652	652	629	845	682	683	720
Krmišča (obnova in novo)	št.	639	621	747	693	693	670	741	509	436	440
Steze (obnova in novo)	km	4,5	25,4	-	12,5	10	5	2	13,2	13	13
5. UKREPI ZA PREPREČEVANJE ŠKOD OD DIVJADI											
Zaščita kem. sredstva	št. obj.	228	736	495	527	619	273	278	74	101	35
Zaščita tehn. sredstva	št. obj.	20	4	6	98	2	5	2	-	0	0

Za posamezne vrste ukrepov ni podatkov pred letom 2006. Do tega leta lovske organizacije nekaterih vrst ukrepov uradno niso bile dolžne evidentirati in prikazovati ločeno (n.pr. privabljalno krmiljenje). To je bilo uvedeno šele s Pravilnikom o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo, kjer so bile določene vrste ukrepov (Ur. l. RS, 111/2005).

Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi

Sem so šteti ukrepi izvedene lovsko čuvajske službe (nadzor nad loviščem, ocenjevanje stanja populacij...). Porast ukrepov za varstvo in monitoring divjadi v letih 2009 in 2010 je odraz evidentiranja opravljenih ur klasične lovsko čuvajske službe v loviščih, kjer v večini primerov ne gre za opravljena dela v obliki načrtnega monitoringa (spremljave) populacij divjadi.

Biomeliorativni ukrepi

Glede na razmere za posamezne vrste divjadi v LUO je majhen zlasti obseg vzdrževanja površin za malo divjad. Lovstvo ima glede tega omejene možnosti, po drugi strani pa za to tudi ne kaže pretiranega interesa. Splošni interes lovstva se je v veliki meri od male divjadi preusmeril k parkljasti divjadi. Vse skupaj se je v preteklih desetletjih odražalo v trendih gibanja številčnosti male divjadi. Posledica je bila upadanje odstrela, v preteklosti, zlasti pri fazanu, poljska jerebica pa ima brez primernih remiznih površin minimalne pogoje za preživetje. Trenutno se je številčnost male divjadi povečala predvsem zaradi zmanjšanega vpliva lisice. Pogoj za dodatno izboljšanje stanja življenjskega je nakup ali dolgoročnejši najem primernih remiznih naravnih površin ter osnovanje novih.

Biotehnični ukrepi

Pomemben ukrep v LUO je krmljenje divjadi, v okviru tega predvsem zimsko krmljenje. Količinsko se obseg položene krme na krmiščih zmanjšuje. Ocenjujemo, da je pretežni delež zimskega krmljenja namenjen vrstam male divjadi. Žal se zimsko krmljenje v poročilih lovskih organizacij iz programa Lisjak dosedaj ni ločevalo in je prikazano za parkljasto in malo divjad skupaj. Privabljalno krmljenje za divjega prašiča in delno tudi za jelenjad je pomemben ukrep za doseganje realizacije načrtovanega odvzema. Delež privabljalnega krmljenja v loviščih je večji od prikazanega. Ocenjujemo pa tudi, da je del zimskega in preprečevalnega krmljenja parkljaste divjadi zaradi nejasnosti prikazan napačno in gre dejansko za privabljalno krmljenje. Preprečevalno krmljenje divjega prašiča v LUO zaradi majhnosti strnjenih gozdnih kompleksov in oddaljenosti gozdnega roba nima pričakovanega učinka.

V bodoče je potrebno lovskim organizacijam podrobneje pojasniti določila glede krmljenja posameznih vrst divjadi, v letnih poročilih lovišč iz programa Lisjak pa bi bilo potrebno urediti ločena izpisa za parkljasto in malo divjad.

Ukrepi za preprečevanje škod od divjadi

Prikazani so le ukrepi odvratanja divjadi s pomočjo kemičnih sredstev (odvratača) in tehničnih ukrepov (ograje, električni pastir). Tovrstna evidenca verjetno ni popolna, ocenjujemo, da se lastnikom razdeli precej večje količine zaščitnih sredstev kot pa so prikazane.

5.2 Presoja usklajenosti divjadi in njenega življenjskega okolja**5.2.1 Trend vpliva parkljaste divjadi na gozdno vegetacijo****Objedenost gozdnega mladja**

Leta 1996 je ZGS pričel s sistematičnim spremljanjem objedenosti gozdnega mladja in sicer v LUO na 56 ploskvah, ki so morala zadostovati vnaprej določenim pogojem. Popis smo ponavljali in sicer vsake štiri leta podroben popis (vse poškodbe nad statistično srednjo višino razreda v oddaljenosti od vrha poganjka) skupaj s tekočim popisom (poškodbe terminalnega poganjka nastale v zadnjem enem letu) ter vmes vsako drugo leto samo hitri popis.

Preglednica 6: Ocena števila osebkov na ha in objedenost gozdnega mladja

VIŠINSKI RAZRED	OCENA ŠTEVILA / HA			OBJEDENOST V %		
	1996	2000	2004	1996	2000	2004
do 15 cm	48.836	18.400	27.006	16	18	23
od 16 do 30 cm	17.943	20.769	21.394	43	46	60
od 31 do 60 cm	6.129	10.962	7.588	64	60	71
od 61 do 150 cm	2.029	5.485	2.218	78	73	71
Skupaj 0 – 150 cm	74.936	55.616	58.206	28	42	45
Skupaj 16 –150 cm	26.100	37.215	31.200	51	54	64

Preglednica 7: Deleži drevesnih vrst in objedenost gozdnega mladja

SKUPINA DREVESNIH VRST	DELEŽ DREVESNE VRSTE V MLADJU									OBJEDENOST (%)		
	do 30 cm			od 31 do 60 cm			od 61 do 150 cm			1996	2000	2004
	1996	2000	2004	1996	2000	2004	1996	2000	2004			
Smreka	76	57	50	20	34	42	4	9	9	20	11	33
Bori	69	59	79	23	31	14	8	10	7	15	14	43
Bukev	65	55	62	26	32	29	9	13	9	22	40	42
Hrasti	79	47	73	17	28	23	4	25	4	35	51	46
Plemeniti list.	60	63	86	30	27	11	10	10	3	47	29	21
Ostali trdi list.	76	61	70	17	26	23	7	13	7	25	52	75
Mehki listavci	54	33	58	36	35	29	10	32	13	63	62	80

Analize objedenosti mladja kažejo, da je najbolj objedeno mladje mehkih listavcev, ostalih trdih listavcev (belega gabra), hrasta in plemenitih listavcev.

Ocenjujemo, da ugotovljena stopnja objedenosti gozdnega mladja v splošnem ne ogroža obstoja gozdov, vpliva pa na uspešnost pomlajevanja najbolj objedenih vrst, ki je lokalno, predvsem v pogojih majhne gozdnosti, lahko tudi zelo izrazito.

Glede na to, da je stopnja objedenosti mladja odvisna od številčnosti rastlinojede divjadi in razpoložljive hrane v okolju (delež gozdov, pomlajenih površin, razporeditev gozdov, rabe kmetijskih zemljišč) ter vremenskih razmer v posameznem letu, je direktno sklepanje na gostoto divjadi samo na osnovi stopnje objedenosti mladja nezanesljivo.

Zaradi izpada številnih ploskev, ker le te niso več izpolnjevala že omenjenih pogojev (osebki so prerasli 1,5 metrov višine, zastor matičnega sestoja se je povečal preko 80 – 90 %), smo leta 2004 izvedli zadnji popis po tej metodi. Glavna pomanjkljivost metode je sorazmerno majhno skupno število ploskev. V območju se je število ploskev od prvotnih 56 v letu 1996 do leta 2004 zmanjšalo na 33. Na podlagi tega smo se na ZGS odločili, da obstoječo metodo prenovimo in sicer tako, da bo za opravljanje popisa potrebno manj časa, da bo rezultate možno korektnije analizirati s pomočjo statističnih analiz in kar je najpomembnejše, da bodo rezultati pripomoček pri odločitvah na gozdnogospodarskem, gozdnogojitvenem in lovsko upravljavskem področju.

Za ta namen so bile v Sloveniji oblikovane t.i. popisne enote (PE). Pri njihovem oblikovanju smo upoštevali populacijska območja rastlinojede parkljaste divjadi in zaokrožena gozdnata območja, ki so si podobna po drevesni sestavi, geološki podlagi, klimi,... V letu 2009 se je zaradi obsega finančnih sredstev izvedel popis na delu LUO v PE Goričko, v letu 2010 pa v PE Slovenske gorice, katere del leži v Slovensko Goriškem oz. Ptujsko Ormoškem LUO (GGO Maribor). Rezultat objedenosti v obeh popisnih enotah izkazujejo manjšo stopnjo objedenosti od predhodnih let.

Slika 7: Popisne enote v lovsko upravljavskem območju

Preglednica 8: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih

PE Goričko													
Skup. DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4		MLADOVJE
	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	
Smreka	2.949	3,7	1.772	3,2	1.428	4,5	723	6,7	36	2,1	3.959	4,0	13,8
Jelka	295	0,4	597	1,1	506	1,6	18	0,2	18	1,0	1.139	1,1	0,1
Bori	1.179	1,5	3.182	5,7	2.585	8,2	1.139	10,6	362	21,1	7.268	7,3	28,3
Bukev	18.282	23,0	14.698	26,4	10.648	33,6	4.628	43,2	705	41,1	30.680	30,7	15,4
Hrasti	17.889	22,5	18.694	33,6	5.388	17,0	777	7,2	90	5,2	24.949	25,0	6,9
Plemeniti listavci	1.278	1,6	904	1,6	452	1,4	18	0,2	0	0	1.374	1,4	1,1
Drugi trdi listavci	36.367	45,7	12.529	22,5	6.689	21,1	1.537	14,3	253	14,7	21.008	21,0	18,7
Mehki listavci	1.278	1,6	3.327	6,0	3.995	12,6	1.880	17,5	253	14,7	9.455	9,5	15,7
Iglavci	4.423	5,6	5.550	10,0	4.520	14,3	1.880	17,5	416	24,2	12.366	12,4	42,2
Listavci	75.093	94,4	50.151	90,0	27.173	85,7	8.841	82,5	1.302	75,8	87.466	87,6	57,8
Skupaj	79.516	100	55.701	100	31.692	100	10.721	100	1.717	100	99.832	100	100
%			55,8		31,7		10,7		1,7		100		

PE Slovenske gorice													
Skup. DV	< 15cm		R1 15-30cm		R2 30-60cm		R3 60-100cm		R4 100-150cm		Skupaj R1-R4		MLADOVJE
	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	št./ha	%	
Smreka	915	1,2	1.394	1,9	828	2,4	174	1,8	109	7,1	2.505	2,1	13,1
Jelka	0	0,0	131	0,2	152	0,4	22	0,2	0	0,0	305	0,3	0,2
Bori	305	0,4	479	0,7	457	1,3	44	0,4	0	0,0	980	0,8	10,4
Bukev	18.099	24,1	34.806	48,2	26.028	74,5	8.146	82,0	1.154	74,6	70.134	59,1	27,7
Hrasti	9.761	13,0	5.924	8,2	545	1,6	240	2,4	0	0,0	6.708	5,7	5,8
Plemeniti listavci	32.435	43,1	16.771	23,2	4.008	11,5	653	6,6	174	11,3	21.607	18,2	11,2
Drugi trdi listavci	13.726	18,2	12.633	17,5	2.810	8,0	610	6,1	109	7,1	16.161	13,6	15,8
Mehki listavci	0	0,0	44	0,1	87	0,2	44	0,4	0	0,0	174	0,1	15,8
Iglavci	1.220	1,6	2.004	2,8	1.438	4,1	240	2,4	109	7,1	3.790	3,2	23,7
Listavci	74.021	98,4	70.178	97,2	33.477	95,9	9.692	97,6	1.438	93,0	114.785	96,8	76,3
Skupaj	75.241	100	72.182	100	34.915	100	9.932	100	1.546	100	118.575	100	100
%			60,9		29,4		8,4		1,3		100		

Podatki popisa 2009 in 2010 kažejo, da je v povprečju objedenost mladja nižja kot pri preteklih popisih. Neposredna primerjava popisnih podatkov je zaradi izvajanja popisa na povsem drugih ploskvah neustrezna. V zadnjih popisih je zajeto več bukovega, hrastovega in mladja ostalih trdih listavcev, ki je manj objedeno in manj mladja, ki je v prehrani srnjadi bolj priljubljeno.

Ker je pri popisu mreža ploskev redka, saj je v povprečju na posamezno GGE popisanih le 10 ploskev, je kakršnokoli sklepanje o razlikah gostot rastlinojede divjadi med posameznimi deli LUO ali celo po

posameznih loviščih na podlagi teh podatkov nemogoče. S popisi v prihodnje se bo skušalo ugotoviti ali preraščanje posameznih drevesnih vrst v višje višinske razrede zagotavlja ustrezno obnovo gozda. Popis v PE Prekmurje se ni izvajal zaradi premajhnega števila možnih popisnih ploskev z naravnim pomlajevanjem (v PE bi morale biti popisanih 51 ploskev).

Preglednica 9: Primerjava razvojnih faz med modelnim in dejanskim stanjem po PE v LUO

RAZVOJNA FAZA	PE Goričko				PE Slov. gorice			
	model		dejansko		model		dejansko	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Mladovje	3.980	19	860	4	2.102	20	420	4
Drogovnjak	9.218	44	11.247	54	4.836	46	3.574	34
Debeljak	5.238	25	7.220	34	2.628	25	5.782	55
Sest. v obnovi	2.514	12	415	2	946	9	526	5
Ostalo	0	0	1.210	6	0	0	210	2
SKUPAJ ha	20.952				10.512			

Omenjena problematika je podrobneje predstavljena v poglavjih v delu gozdnogospodarskega načrta Murskosoboškega GGO v poglavju 2.8.

Ostale poškodbe parkljaste divjadi na gozdni vegetaciji (obgrizenost, lupljenje)

Zimsko lupljenje jelenjadi je v območju lokalno prisotno. V ravninskem predelu lupljenje velikega jesena in v gričevnatem predelu lupljenje smreke. Sistematičnega monitoringa tovrstnih poškodb v LUO dosedaj nismo izvajali. Obseg preventivnih del v gozdovih v okviru ukrepov varstva pred divjadjo je podan v preglednici 5.

5.2.2 Škode od divjadi na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih

Obseg ocenjenih škod od divjadi v kmetijskem prostoru je pomemben kazalnik vloge in položaja parkljaste divjadi v območju. Glede na to, da je v območju delež kmetijskih površin prevladujoč, je pričakovano, da bodo tu nastopale tudi škode od divjadi. Prvenstveno gre za škode na kmetijskih kulturah, povzročene s strani divjih prašičev in jelenjadi, škode od srnjadi nastopajo edino v vinogradih. V preteklem desetletju sta bila zaznana dva viška izplačanih odškodnin in sicer v letu 2002 ter 2008. Po tem letu je opazen trend upadanja obsega odškodnin. Glavni vzrok škodam v kmetijskem prostoru leži v naslednjem:

- gibanje številčnosti populacije divjadi (divji prašič in jelenjad);
- prestrukturiranje kmetijstva v pretežno poljedelsko proizvodnjo (zmanjšanje travniških površin);
- zaraščanje kmetijskih površin v gričevnatem predelu;
- sušna leta s podpovprečnimi količinami padavin.

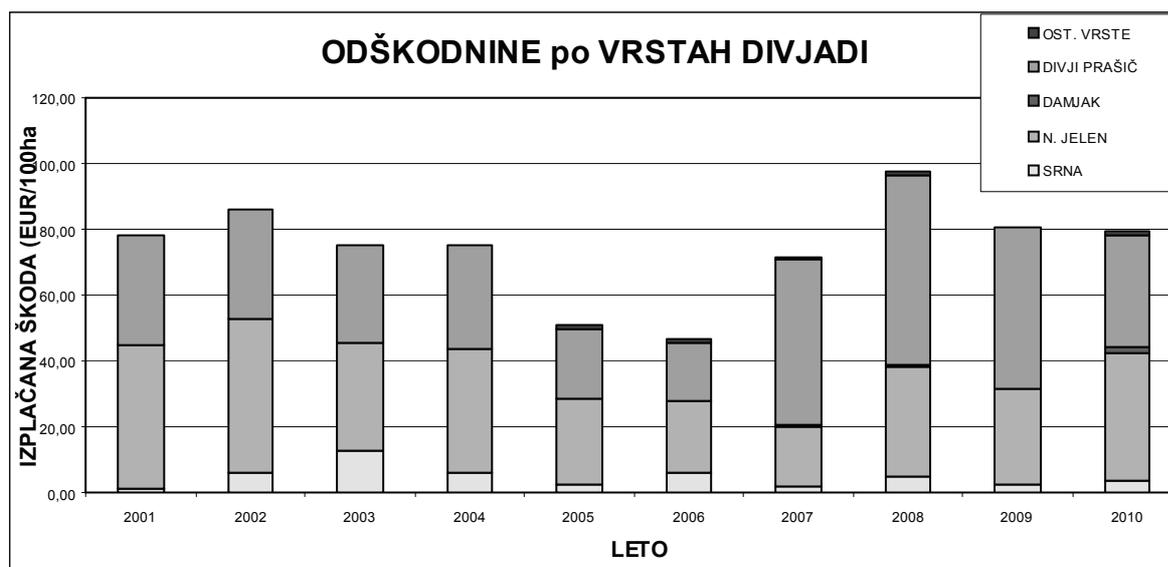
Škodam na kmetijskih površinah se je z vsakoletnimi načrti odzema prilagajalo tudi dosedanje upravljanje z divjadjo (pritisk na upravljavce lovišč s povečanjem načrta odzema).

Škodam od divjadi se ni mogoče izogniti, pri njihovi obravnavi pa je pomembno, da:

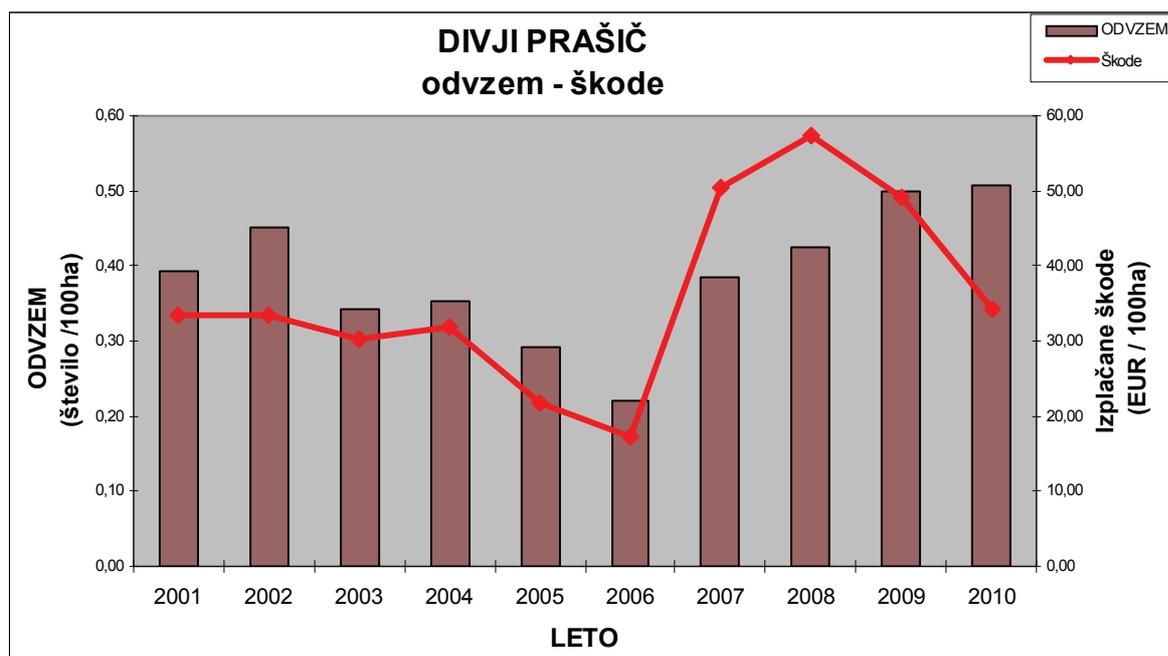
- lastniki kot dobri gospodarji zavarujejo svoje premoženje in škodo pravočasno opazijo ter prijavijo;
- upravljavci lovišč škodo korektno ocenijo, z lastnikom skušajo skleniti sporazum ter čimprejšnjo poravnavo.

Preglednica 10: Izplačane odškodnine na lovnih površinah od posameznih vrst divjadi

Vrsta divjadi	Kultura	IZPLAČANA ODŠKODNINA (v eur / 100 ha lov.pov.)									
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
SRNA	kulture	0,86	5,58	5,77	5,26	1,96	3,28	1,04	3,88	1,15	3,01
	travniki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,16	0,00	0,04
	sadno drevje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,66	2,42	0,58	0,44	1,09	0,41
	gozd	0,00	0,23	0,14	0,00	0,00	0,00	0,00	0,10	0,00	0,41
	ostalo	0,05	0,14	6,96	0,73	0,00	0,51	0,07	0,16	0,05	0,00
skupaj SRNA		0,91	5,95	12,86	5,99	2,62	6,21	1,70	4,75	2,29	3,86
NAVADNI JELEN	kulture	43,92	46,94	32,24	37,59	25,04	20,85	17,22	32,99	29,06	36,89
	travniki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,75	0,00	0,00	1,78
	sadno drevje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,54	1,09	0,34	0,00	0,00	0,00
	gozd	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,16	0,08	0,00
	ostalo	0,03	0,00	0,12	0,00	0,00	0,03	0,00	0,04	0,00	0,00
skupaj NAVADNI JELEN		43,96	46,94	32,36	37,59	25,58	21,97	18,30	33,19	29,14	38,68
DAMJAK	kulture	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,46	0,91	0,19	1,64
	travniki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	sadno drevje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	gozd	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	ostalo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
skupaj DAMJAK		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,46	0,91	0,19	1,64
DIVJI PRAŠIČ	kulture	33,37	33,43	20,82	30,24	21,06	16,55	48,32	55,48	47,00	33,00
	travniki	0,00	0,00	9,40	1,57	0,68	0,66	2,01	1,83	2,10	1,15
	ostalo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
skupaj DIVJI PRAŠIČ		33,37	33,43	30,22	31,82	21,73	17,21	50,33	57,31	49,10	34,15
SKUPAJ PARKLJARJI		78,24	86,32	75,44	75,39	49,93	45,39	70,79	96,15	80,72	78,33
JAZBEC		0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	0,36	0,05	0,32	0,03	0,04
LISICA		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
POLJSKI ZAJEC		0,00	0,00	0,00	0,00	0,19	0,84	0,69	0,90	0,00	0,78
FAZAN		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00
SIVA VRANA		0,00	0,00	0,00	0,00	0,62	0,00	0,04	0,18	0,00	0,09
NUTRIJA		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
OSTALE VRSTE		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,05	0,00	0,00
SKUPAJ OSTALE VRSTE		0,00	0,00	0,00	0,00	0,84	1,23	0,77	1,45	0,03	0,91
VSE SKUPAJ		78,24	86,32	75,44	75,39	50,78	46,61	71,56	97,60	80,75	79,24

Slika 8: Trend izplačanih odškodnin za nastalo škodo po vrstah divjadi

Slika 9: Primerjava odvzema in odškodnin divji prašič v LUO

5.3 Ocena stanja življenjskega okolja divjadi

Prehranske in bivalne razmere za divjad

Razpoložljivost oz. primernost življenjskega prostora za divjad v zadnjih 40 letih se je razvijala v dve smeri in je v ozki povezavi z gospodarskimi in družbeno-demografskimi procesi v območju. Na eni strani je kmetijsko in urbano intenzivno izkoriščen ravninski predel, na drugi strani pa demografska ogroženost gričevnatega Goriškega s procesi praznjenja vasi in zaraščanja obdelovalnih površin. V preteklih 15 letih je v območju evidentirano cca. 1.600 ha več gozda oziroma novozaraslih površin. Procesom zaraščanja je na Goriškem zelo uspešno s povečanjem številčnosti sledila velika parkljasta divjad (divji prašič in jelenjad), kateri se na ta način bivalni prostor povečuje, zmanjšuje pa prehranska osnova. Reakcija povečanega pritiska divjadi na

obdelane kmetijske površine je ograjevanje kmetijskih kultur. Podatki izkazujejo, da je pred divjadjo v območju ograjenih čez 1.000 ha kmetijskih površin.

Vpliv rabe prostora na bivalne razmere

Uporabniki prostora v območju, ki imajo na divjad največji vpliv so:

- kmetijstvo,
- promet in urbanizacija,
- gozdarstvo,
- turizem (rekreacija),
- vodno gospodarstvo.

Največji in najpomembnejši uporabnik prostora je kmetijstvo, ki je še zmeraj prisotno na 65 % površine in ima zato na populacije divjadi tudi največji vpliv. Razvoj pridelave kmetijskih kultur do danes je šel v smeri povečevanje pridelave 3. osnovnih vrst. Na prvem mestu je kuzuza, ki danes po površini zajema največji delež ornih površin. Tej sledijo druge žitarice in sladkorna pesa. V ravninskem predelu, kjer je bila izvedena regulacija vodotokov in komasacija kmetijskih zemljišč, so takorekoč vsa travišča spremenjena v orno zemljo, izkrčen pa je tudi dobršen del bivše obrežne zarasti. Za obstoj tako usmerjenega kmetijstva se zmeraj močnejše kaže potreba po namakanju, ki je že prisotno, tovrstni programi pa predvidevajo povečanje namakalnih površin.

Življenjski prostor divjih živali bo zmeraj bolj zožen, še posebej za malo divjad. Posledica bodo močnejši konflikti z vsemi uporabniki prostora. Ocenjujemo, da bodo tudi v prihodnosti največja nasprotja ravno na relaciji s kmetijstvom, kateremu je rastlinojeda divjad, ki se je tako spremenjenim razmeram edina sposobna prilagoditi, neposredni prehranski konkurent.

Kljub sorazmerno majhni gozdnatosti v območju predstavlja gozd najpomembnejši in najbolj ohranjen življenjski prostor za parkljasto divjad. Gozdna površina v območju v zadnjih treh desetletjih se je povečala.

5.4 Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi

Stanje življenjskega okolja divjadi pogojujejo vse človekove dejavnosti v prostoru, v Pomurskem LUO pa najbolj naslednje:

- kmetijstvo,
- promet in urbanizacija (poselitev),
- turizem (rekreacija),
- gozdarstvo,
- vodno gospodarstvo.

Lovstvo kot dejavnost v prostoru na oblikovanje življenjskega okolja divjadi v območju praktično nima pomembnega vpliva oz. je ta vpliv zelo majhen. Oblikovanje življenjskega okolja divjadi s strani lovstva je zmeraj v neposredni odvisnosti z lastništvom, saj mora lovška organizacija za vse lovskogospodarske ukrepe na tuji lastnini načeloma pridobiti soglasje lastnika. Lovske organizacije imajo v svoji lasti oz. najemu zelo majhen delež površin, temu sorazmeren je njihov neposreden vpliv na oblikovanje življenjskega okolja divjadi. Glede na razmere in pogoje v območju, so možnosti za izboljšanje življenjskega okolja divjadi s strani lovstva bolj želje kot realnost.

5.5 Usmeritve za izvajanje biomeliorativnih in biotehničnih del v življenjskem okolju divjadi

5.5. 1 Ohranitev in nega habitatov ter izboljšanje prehranskih razmer divjadi – biomeliorativni ukrepi

Dosega se lahko predvsem s povečevanjem dejanskega obsega površin, namenjenih neposredno divjadi:

- krmne njive namesto pridelovalnih njiv;
- na posebnih varstvenih območjih se na teh površinah ne sadi in ne goji invazivnih rastlinskih vrst (topinambur, rudbekija, oljna bučka,...);
- nakup in najem površin s strani lovskih organizacij z namenom oblikovanja habitatov za malo divjad (remize);
- preprečevanje zaraščanja v gričevnatem predelu območja in ohranjanje/večanje deleža ekstenzivnih travnatih površin;
- sadnja in vzdrževanje plodonosnih drevesnih vrst;
- nega gozdnega roba;
- opustitev košnje brežin in panjevska obnova grmišč in obrežij vodotokov;
- vzdrževanje obstoječih in oblikovanje novih vodnih habitatov (mokrišč) in vodnih virov;

- usmerjeno in nadzorovano krmljenje divjadi: živali se krmi samo, če je to strokovno utemeljeno glede vpliva na rast populacije in njeno razporeditev v prostoru ter je v skladu s fiziologijo živali. Dopustno je tudi krmljenje zaradi izogibanja konfliktov s človekom in zmanjšanja škod. Vnos biomase v ekosisteme s krmljenjem se dolgoročno zmanjšuje. Krmi naj se predvsem s krmo, ki je proizvedena na območju krmljenja in sicer predvsem s tisto suho krmo, ki je proizvedena na sonaraven način (brez gnojenja z mineralnimi gnojili);
- pospeševanje realizacije načrtovanega etata v gozdovih in povečanje obsega naravnega pomlajevanja gozdov (problem v gozdarstvu je zainteresiranost lastnikov za gospodarjenje z gozdom);
- težnja k uravnoteženemu razmerju razvojnih faz gozda (povečanje deleža mladovij in sestojev v obnovi);
- kmetijstvo: oblikovanje prahe in puščanje strnišč žitaric preko zime. Zmanjšanje obsega kmetijskih monokultur in večanje pestrosti kmetijskih kultur (problem kmetijstva, na katerega lovstvo nima nobenega vpliva).

5.5.2 Usmeritve za izvajanje biotehničnih ukrepov

Krmljenje

Pod ukrep krmljenja sodijo vse vrste polaganja hrane v naravno okolje, ki je namenjena prehrani divjadi. Za polaganje hrane se ne smatra posek drevja za objedanje in pridelava krme na kmetijskih površinah (t.i. krmnih njivah), s katero se divjad prehranjuje neposredno na rastočih rastlinah. Kot ukrep krmljenja prav tako ne šteje polaganje soli, kljub temu pa je pri polaganju le-te potrebno upoštevati v načrtih zapisane usmeritve in omejitve. Krmljenje s krmo, pridelano na travnatih površinah (pašniki, travniki), ki jih vzdržujejo upravljavci lovišč/LPN, se šteje kot ukrep krmljenja in je tudi te lokacije potrebno vnesti v kataster krmišč. Takšno polaganje krme se lahko omeji v primerih negativnih učinkov divjadi na okolje.

Namen:

Pri opredelitvi namena krmljenja je potrebno le-tega obravnavati z vidika učinkov na celotno populacijo posameznih vrst divjadi in njeno življenjsko okolje ter na medvrstne odnose. Pri tem je potrebno upoštevati tudi obstoječe razmere v življenjskem okolju in cilje upravljanja s posameznimi vrstami divjadi v določenem okolju. Ker so nameni krmljenja za posamezne vrste divjadi različni, je temu prilagojeno tudi krmljenje. Zelene učinke krmljenja po vrstah divjadi se zagotavlja s prostorsko in časovno opredelitvijo krmljenja ter sestavo krme.

Krmljenje ima lahko pozitivne učinke v od človeka osiromašenih življenjskih okoljih ali okoljih, kjer se lahko zaradi sedanjih interesov po rabi prostora (kmetijstvo, gozdarstvo) brez večjih negativnih posledic za okolje omogoči prisotnost vitalnih populacij posameznih vrst divjadi ali pa se s krmljenjem zniža vpliv divjadi na to okolje. S pomočjo krmljenja se omogoča tudi lažji in pravilnejši poseg v populacije divjadi z odstrelom.

Razen krmljenja nekaterih vrst male divjadi (fazan, poljska jerebica, poljski zajec), pri kateri je zaradi trenutnega stanja v Sloveniji osnovni cilj dvig številčnosti, krmljenje ne sme biti namenjeno ali imeti za posledico dvig natalitete in s tem gostot posameznih vrst divjadi, preživetje posameznih manj vitalnih osebkov v populaciji ali celo vzdrževanje preštevilne populacije divjadi v ohranjenih habitatih.

Ker ima lahko neustrezna sestava ali kakovost krme za posledico povečanje obremenitev okolja (povečanje objedanja naravne vegetacije in lupljenje drevja) ali celo povzroči prebavne motnje posamezne živali, se v načrtih predpisuje tudi dovoljena sestava krme, pri čemer je za določene namene krmljenja omejena zlasti količina močne škrobne krme oziroma obvezna prisotnost sočne krme v strukturi ponudbe krme.

Pri krmljenju je potrebno upoštevati medvrstne odnose med živalskimi vrstami, vključno z zavarovanimi in še posebej ogroženimi vrstami. Krmljenje nekaterih vrst divjadi (divji prašič, lisica, kuna belica) ima zaradi plenilstva med vrstami dodatne negativne posledice na te vrste.

Pri nekaterih vrstah divjadi (lisica, kuna belica), ki jih krmimo s stranskimi živalskimi proizvodi, je potrebno upoštevati predpise s področja veterine.

Vrste krmljenja:

Po namenu krmljenja ločimo zimsko, preprečevalno in privabljalno krmljenje.

Zimsko krmljenje se izvaja z namenom zmanjšanja pritiska divjadi na naravne prehranske vire in tvorbe energijske rezerve v času prehranske ožine. S tem ukrepom se divjad v obdobju leta, ko nastopi prehranska ožina, prostorsko zadržuje v predelih zimovališč. Pri mali divjadi je namenjeno povečanju prehranske

ponudbe tudi izven zimskega obdobja ter s tem preživetju posameznih osebkov oz. skupin divjadi, ki imajo kot skupni učinek povečevanje številčnosti te divjadi.

Zimsko se lahko krmi naslednje vrste divjadi:

- navadni jelen,
- mala divjad.

Preprečevalno krmljenje se lahko izvaja le za divjega prašiča v časovno omejenem vegetacijskem obdobju, kar bo opredeljeno z letnimi načrti LUO, z namenom zadrževanja živali v predelih, kjer so manjše možnosti nastanka škod na kmetijskih površinah.

Privabljalno krmljenje se izvaja z namenom privabljanja divjadi zaradi opazovanja in odstrela. Privabljalno se lahko krmi naslednje vrste divjadi:

- navadni jelen,
- damjak,
- divji prašič,
- lisica,
- kuna belica,
- kuna zlatica.

Vrste, količina in sestava krme:

Vrste krme so obravnavane s stališča energijske vrednosti, vsebnosti vode ter izvora po naslednjih skupinah:

- močna škrobna krma (koruza, žita, kostanj, želod, briketi s hrano rastlinskega izvora),
- sočna krma (okopavine, tropine, sadje),
- voluminozna krma (seno, vejniki, travna silaža, koruzna silaža, pesni rezanci)
- krma živalskega izvora v skladu z veterinarskimi predpisi.

Za krmljenje parkljaste divjadi so dovoljene samo vrste krme, ki so rastlinskega izvora. Druge vrste krme za parkljasto divjad niso dovoljene.

Krmljenje rastlinojede parkljaste divjadi – splošne usmeritve

Količina močne škrobne krme za zimsko krmljenje rastlinojede vrste divjadi naj bo v najnižjem deležu, praviloma ne sme presegati 10 % delež v skupni količini (po masi) krme. Na istem krmišču, namenjenem zimskemu krmljenju rastlinojede parkljaste divjadi, mora biti struktura krme v sledečih deležih – močna škrobna krma do 10%, sočna krma do 30%, voluminozna krma vsaj 60%. Odstopanja od navedene strukture krme za rastlinojedo parkljasto divjad v času zimskega krmljenja so le v smislu vzdrževanja pasišč s košnjo in naknadnim sušenjem sena, ko je le-tega dovoljeno samostojno zložiti v jasli.

Priporočljivo je, da je ob zimskem krmljenju parkljaste divjadi močna škrobna krma na razpolago le v jesenskih mesecih (oktober, november, december), sočna in voluminozna krma pa v celotnem obdobju krmljenja.

Količine položene krme naj bodo dejansko odvisne od naravne ponudbe hrane (gozdni obrod kostanja, hrasta in bukve) v posameznem letu.

Krmljenje ne sme biti vzrok nastajanju in povečevanju škod od divjadi (na kmetijskih oz. gozdnih površinah). Izvaja se lahko samo na lokacijah, kjer za to obstaja soglasje lastnika zemljišča, v gozdnem prostoru pa tudi soglasje Zavoda za gozdove. V primeru, da se cilji krmljenja ne dosežajo, je ta ukrep potrebno opustiti.

Intenzivnost zimskega krmljenja, izbira lokacij in števila krmišč ter stalnost krmišč v prostoru

Krmljenje divjadi, predvsem zimsko, lahko močno vpliva in preoblikuje migracijske značilnosti, prostorsko razporeditev in splošne vedenjske vzorce parkljaste divjadi, zlasti jelenjadi. Dolgotrajno krmljenje zmanjšuje njeno sezonsko migratornost in celoletna območja aktivnosti ter povečuje njene celoletne in zlasti zimske gostote v neposredni okolici krmišč. Vse naštetu lahko vpliva na:

- akutno povečanje poškodb in škod na mladju v okolici krmišč, pri čemer vplivno območje povečanih poškodb znaša več sto metrov okoli krmišč;
- prevelike splošne obremenitve gozdov ob krmiščih, kar se odraža v padcu vrstne pestrosti, izginjanju rastlinskih in živalskih vrst in degradaciji ekosistemov;
- povečani zaparazitiranosti in obolelosti divjadi in slabšanju njenega telesnega stanja (manjša telesna masa in slabše trofeje) zaradi lažjega prenosa bolezni med osebki in povečano znotrajvrstno tekmovalnostjo;
- potencialno olajšanega prenosa bolezni s prostoživečih na domače živali.

V izogib naštetim negativnim dejavnikom krmljenja priporočamo, da se lokacije zimskih krmišč v času dosledno menjavajo in naj isto krmišče ne bo nepretrgoma v uporabi več kot 10 let. Krmljenje samo po sebi ne zmanjšuje poškodb gozdnega mladja in drevja zaradi lupljenja, pač pa je mogoče z njim divjad odtegniti v predele, kjer so poškodbe manj problematične. Zato naj bodo lokacije krmišč določene ob upoštevanju zgradbe gozdov in gozdnogospodarskih ter gozdnogojitvenih ciljev - s krmišči se je treba izogibati obsežnejšim delom sestojev, ki so ali bodo v naslednjem desetletju v obnovi in sestojem, kjer so zaradi specifične drevesne zgradbe težave z obnovo večje. Tudi sicer priporočamo, da se zimsko krmljenje izvaja po kritični presoji pozitivnih in negativnih učinkov na individualni ravni. V splošnem je treba obseg krmljenja pri vseh vrstah divjadi postopno zmanjševati in krmljenje na območjih, kjer se ga doslej še ni uporabljalo, dovoliti le v primerih in na konkretnih lokacijah in območjih, ko njegovi pozitivni učinki odtehtajo negativne. Na območjih, kjer se ukrep že dlje časa izvaja, pa naj bodo vse spremembe postopne. Morebitna nagla ukinitvev krmljenja na območju z dolgo tradicijo rabe tega ukrepa, bi namreč lahko vodila v velike poškodbe gozda in tudi poslabšanje telesnega stanja ter celo pogine na krmo habituiranih živali.

Gostota krmišč:

Zaradi preprečitve prekomernega krmljenja parkljaste divjadi, gostitve divjadi na neprimernih lokacijah, neželenih migracij divjadi ali krmljenja, ki bi imelo za posledico zmanjševanje vpliva naravne selekcije med divjadjo, se določi tako količina kot tudi struktura krme oziroma število krmišč.

Število krmišč za malo divjad in male zveri ni omejeno.

Kataster krmišč:

Kataster krmišč v LUO je popis (vključno s kartnim gradivom) lokacij vseh krmišč, ki so pri upravljanju z divjadjo v danem trenutku strokovno ter okoljsko sprejemljiva in dopustna. V katastru krmišč so opredeljene natančne lokacije krmišč po posameznih loviščih, ciljna živalska vrsta, katero se krmi, namen krmljenja, tip krmišča ter vrste in količine krme.

ZGS v sodelovanju z upravljavci lovišč in lovišč s posebnim namenom ter območnim združenjem upravljavcev lovišč (OZUL) izdelava in vodi kataster krmišč v LUO. Na predlog upravjavca lovišča/LPN ter po strokovni presoji ZGS se kataster lahko spremeni ali dopolni.

V katastru krmišč se vodijo lokacije za sledeče vrste krmišč in načine krmljenja na krmiščih za:

- zimsko in privabljalno krmljenje navadnega jelena in damjaka,
- preprečevalno in privabljalno krmljenje divjih prašičev.

Kataster krmišč je sestavni del načrtov upravljanja z divjadjo. Del vsebin iz katastra krmišč mora biti sestavni del letnega lovsko upravljavskega načrta LUO za konkretno načrtovalsko leto, predvsem so to: kriteriji, pogoji in načini krmljenja (podrobnejša navodila) za vrste parkljaste divjadi ter tudi dovoljene maksimalne količine in vrsta krme (kjer so le te omejene), kar velja tudi za krmišča, za katera se ne vodi katastra. V načrtih LUO morajo biti opredeljene (navedene) tudi lokacije krmišč za posamezne vrste divjadi.

Krmljenje parkljaste divjadi na lokacijah, ki niso v katastru krmišč, ni dovoljeno.

Krmljenje – usmeritve za posamezne vrste

Srnjad:

V normalnih vremenskih pogojih načrtno krmljenje srnjadi ni potrebno in ni dovoljeno.

V primeru izjemnih nadpovprečno ostrih zimskih razmer zimskih razmer (dolgotrajnejša visoka snežna odeja) je dovoljeno krmljenje srnjadi le v predelih, kjer je na večjih površinah s prehranskega vidika srnjadi osiromašeno življenjsko okolje, a je tudi v tem primeru dovoljeno krmljenje samo s kombinacijo krme (sočna, močna in voluminozna krma) in ne zgolj samo z eno od teh. Oceno izrednih razmer, ki bi upravičevale izjemno zimsko krmljenje srnjadi, opravi upravljavec lovišča samostojno ter o tem z vlogo (opis izrednih razmer, kraj oz. območje potrebnega krmljenja, čas) pisno obvesti OE ZGS. Soglasje (pozitivno ali negativno) k začetku krmljenja izda pristojna OE ZGS pisno ter o tem obvesti tudi lovsko inšpekcijo. Pred izdajo dovoljenja za krmljenje srnjadi morajo biti izvedeni ukrepi povečevanja prehranske ponudbe srnjadi z ukrepi omogočanja prehrane srnjadi z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje). Povečevanje prehranske ponudbe srnjadi z ukrepi omogočanja prehrane srnjadi z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje) je dovoljeno in v ostrejših zimski razmerah priporočljivo, zato se jih nikjer v Sloveniji ne omejuje.

Z namenom zmanjšanja povoza srnjadi je izjemoma v bližini prometnic z močno povečanim povozom srnjadi v zimskem času za kratek čas (največ 1-2 tedna) dovoljeno t.i. prestrezno krmljenje (*»intercept feeding«*), s katerim zmanjšamo potrebo po približevanju (prehranjevanju) srnjadi na brežinah cest. Tovrstno prestrezno krmljenje je mogoče dovoliti le, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

- dolgotrajna ali visoka snežna odeja;
- zaznana pogosto prehranjevanje srnjadi na brežini ceste;
- registrirano večje število povožene srnjadi v dotičnem lovišču v času te zime (n.pr. >3 po 1.12.);
- krmljenje se izvaja v pasu 300-500 m od problematičnega/ih odseka/ov cest(e).

Za pridobitev dovoljenja za prestrezno krmljenje veljajo enaki pogoji kot za izjemoma dovoljeno zimsko krmljenje srnjadi (podana pisna informacija z vlogo na ZGS s strani upravljavca, izdano soglasje s strani OE ZGS ter obveščanje lovske inšpekcije). Pred izdajo dovoljenja morajo biti predhodno vzpostavljeni ukrepi dostopa srnjadi do naravnih prehranskih virov (pluženje visokega snega do robidovja in ostalih virov naravne hrane ...).

Jelenjad:

Zimsko krmljenje se izvaja v območjih povečanih gostitev jelenjadi v zimskem obdobju – zimovališčih/mirnih conah. Zimsko krmljenje se lahko izvaja tudi na območjih, kjer želimo jelenjad privabiti in zadržati z namenom razbremenitve vpliva jelenjadi na življenjsko okolje v nekem drugem okolju. Odstrel na teh krmiščih ni dovoljen.

Sestava krme za zimsko krmljenje:

- močna škrobna krma (koruza, žita, kostanj, želod) v deležu do 10%,
- sočna krma (okopavine, tropine, sadje) v deležu do 30%,
- voluminozna krma (seno, vejniki, silaža, pesni rezanci) v deležu najmanj 60%.

Pri krmljenju z močno škrobno krmo in voluminozno krmo mora biti na krmišču divjadi stalno na razpolago tudi sočna krma.

Priporočljivo je, da je močna krma jelenjadi na razpolago le v jesenskih mesecih (oktober, november, december), sočna in voluminozna krma pa še v zimskih in spomladanskih mesecih. Količina skupaj položene sočne in grobo vlaknate krme v ustreznem razmerju ni omejena, količine položene krme naj bodo odvisne od naravne ponudbe hrane. Krmljenje samo z močnimi škrobnimi krmili na posameznih krmiščih ni dovoljeno, pač pa mora biti jelenjadi na voljo na istem krmišču strukturno vsa potrebna krma (močna, voluminozna, sočna) oziroma vsaj voluminozna in sočna v ustreznem razmerju.

Gostota krmišč za zimsko krmljenje jelenjadi je definirana upošteva gostoto odvzema jelenjadi oz. uvrstitvijo lovišča v osrednje populacijsko območje. Dovoljeno je 1 krmišče na začetih 1.000 – 1.500 ha lovne površine lovišča oz. LPN, katerega del spada v osrednje populacijsko območje jelenjadi.

Pri zimskem krmljenju je glede na število jelenjadi, ki prihaja na določeno krmišče, potrebno z razporeditvijo krme omogočiti, da vse živali istočasno pridejo do položene krme.

Privabljalno krmljenje se izvaja s ciljem olajšanega opazovanja in odstrela jelenjadi. Tu je odstrel dovoljen. Privabljalno krmljenje jelenjadi se lahko izvaja le v času lovne dobe na jelenjad. Pri omenjenem krmljenju je dovoljeno zalagati največ 1 krmišče na 500 ha lovne površine lovišča oz. LPN, pri čemer je na posameznem krmišču dovoljeno dnevno položiti skupno največ 50 kg krme, od tega količina močne krme, ki je dnevno dostopna jelenjadi, ne sme presežati 5 kg. V letnih načrtih LUO se lahko določijo dodatne omejitve za lovišča, glede na dejanske razmere v LUO (npr. majhna gostota odvzema, prepletene travniške površine v gozdu ipd).

V robnih populacijskih območjih in območjih, kjer ni cilj ohranitev jelenjadi, krmljenje praviloma ni dovoljeno, izjeme se določijo v letnih načrtih LUO.

Damjak: dovoljeno samo privabljalno krmljenje. Iste usmeritve kot za jelenjad.

Divji prašič:

Zimsko krmljenje divjega prašiča ni dovoljeno v celotnem LUO.

Preprečevalno krmljenje divjega prašiča je dovoljeno zgolj v loviščih, kjer povprečni letni odzem divjega prašiča v zadnjih treh letih dosega 5 ali več kosov. Preprečevalno krmljenje je v ustreznih razmerah strnjenih gozdov in primerne oddaljenosti od kmetijskih površin, namenjeno odvrčanju tropov divjih prašičev od kmetijskih kultur, pri čemer se priporoča tudi krmljenje z beljakovinsko hrano na osnovi žit (soja, rastlinske beljakovine ...). Priporočeno obdobje izvajanja preprečevalnega krmljenja je od začetka junija do konca oktobra, izjemoma za konkretna lovišča v primeru večletnega pojavljanja škod tudi prej. Podroben časovni termin izvajanja preprečevalnega krmljenja z letnim načrtom lovišča opredeli upravljavec lovišča. Lovišče sme praviloma imeti le eno preprečevalno krmišče na začetnih 1.000 ha gozdne površine, pri določanju primernosti lokacij se upošteva tudi strnjenost gozdnega kompleksa (gozdne krajine). Preprečevalno krmišče

mora biti oddaljeno praviloma vsaj 500 m od zunanje meje gozdnega kompleksa z negozdno krajino. Lov na teh krmiščih je prepovedan.

Privabljalno krmljenje divjih prašičev je prvenstveno namenjeno opazovanju ter lažjemu izvrševanju odstrela. Za doseganje učinka privabljanja so na krmišču potrebne in priporočene le minimalne količine krme, ki opravljajo funkcijo privabljanja divjih prašičev. Privabljalno krmljenje divjega prašiča se lahko izvaja vse leto. Divjadi naj bo dnevno dostopno na privabljalnem krmišču največ do 2 kg ustrezne vrste krme (žit ali koruze). Termin založenosti (v letu) je v pristojnosti upravljavca lovišča.

Krmišča so praviloma lahko locirana po eno na vsakih 200-600 ha gozdne površine. Pri tem je potrebno zagotoviti, da so mesta privabljalnega krmljenja divjega prašiča zadosti oddaljena od krmišč, kjer se izvaja preprečevalno krmljenje. Med seboj morajo biti oddaljena vsaj 300 m.

Za krmo je priporočljivo uporabljati vse vrste žit in koruze. Priporočeno je le krmljenje na način, da je krma na krmiščih dostopna predvsem divjemu prašiču (npr: krmni valj, polaganje krme v tla, prekrivanje krme, ...) in ne ostali divjadi (srnjadi).

Gostota krmišč za divjega prašiča se lahko glede na obseg problematike upravljanja s to vrsto divjadi (gostota odvzema, problematika škod...) in značilnosti lovsko upravljavskega območja (delež in razdrobljenost gozdov...) dodatno opredeli v letnih načrtih LUO.

Krmljenje prašičev ni dovoljeno v loviščih, ki nimajo stalne prisotnosti oz. odstrela te divjadi.

V habitatih male divjadi krmljenje divjega prašiča ni priporočljivo.

Ostale vrste divjadi:

Za vrste divjadi iz skupine male poljske divjadi in ptice iz družine vranov je pomembna kombinacija gozda, polja, travnika in vode. Izboljšanje življenjskega prostora za našteje vrste divjadi se doseže z **izvajanjem biomeliorativnih del**, kot so: vzdrževanje grmišč (remiz), vzdrževanje obrečnih pasov, vzdrževanje vodnih virov v gozdu, sadnja in vzdrževanje plodonosnega drevja ter grmovja, snovanje in vzdrževanje krmnih njiv. Pomembno je puščanje podrasti v ostankih avtohtone vegetacije (skupine gozdnega drevja, gozdni rob) ter vzdrževanje živih mej, omejkov in posameznih prostorastočih dreves v kmetijski krajini.

Zimsko krmljenje male divjadi je dovoljeno v vseh loviščih, upoštevajoč pri tem prisotnost posamezne vrste. Kljub temu, da je krmljenje male poljske divjadi smiselno in potrebno izvajati tudi izven zimskega obdobja, se krmljenje v smislu biotehniških del opredeljuje med zimsko krmljenje. Krmljenje mora biti izvajano z vrsto krme in na način, ki je v največji možni meri prilagojena vrsti divjadi, katero se krmi (poljski zajec, fazan, poljska jerebica, raca mlakarica). Pri krmljenju z močno škrobno krmo mora biti le-ta položena tako oziroma zaščitena s tehničnimi objekti (nadkritje, lese), da se prepreči, da bi pretežni del krme zaužila srnjad.

Lokacije krmljenja male poljske divjadi se ne upoštevajo kot krmišča, katera se vodi v katastru krmišč, mora pa biti lokacija opredeljena v letnem načrtu lovišča oz. lovišča s posebnim namenom.

Male poljske divjadi se na krmiščih ne lovi.

Krmljenje malih zveri (lisica, kuna belica) ima izključno značaj privabljalnega krmljenja z namenom lova. Izvaja se s krmo živalskega izvora ter s krmo rastlinskega izvora (sadje). Krmljenje mora biti izvajano na način, ki je skladen z veterinarskimi predpisi o ravnanju s stranskimi živalskimi proizvodi. Krmišča za male zveri morajo biti oddaljena od naseljenih stanovanjskih objektov v minimalnih razdaljah kot in če jih predvidevajo predpisi s področja veterine.

Malih zveri ne krmimo v območjih habitatov male divjadi.

Solnice

Namen solnic je olajšati predvsem spomladanski prehod na sočno naravno hrano, preskrbo z mineralnimi snovmi ter doseganje načrta odvzema, zato je priporočljivo zalaganje solnic v zmernih količinah s soljo in mineralnimi kamni (priporočeno do 2 kg na solnico). Postavljanje solnic je prepovedano:

- v gozdnih sestojih - mladovjih in sestojih v obnovi, oz. je dovoljeno le ob soglasju lastnika gozda in ZGS;
- ob cestah in v območju gozdnih rezervatov;
- ob vodnih virih oz. le v minimalni oddaljenosti 50 m in na način, ki onemogoča vnos soli vanje. Soli tudi ni dovoljeno neposredno vnašati v luže, kaluže in ostala vodna telesa;
- v območjih ali bližini območij, kjer so prisotne redke, ogrožene in zavarovane vrste živali ter rastišča redkih, ogroženih in zavarovanih rastlinskih vrst;
- v bližini območij naravnih vrednot, v ožja zavarovana območja in v dele širših zavarovanih območij s strožjim varstvenim režimom (IUCN kategorija II). Izjemoma je tudi na teh območjih možna začasna postavitvev.

7 UPRAVLJANJE S POSAMEZNI MI VRSTAMI DIVJADI

6.1 SPLOŠNO

Izvajanje načrta odvzema posameznih vrst divjadi je ukrep varstva in upravljanja populacij divjadi.

Težišče upravljanja z divjadjo je v določitvi usmeritev za izvajanje ukrepov v populacijah divjadi in njihovem življenjskem okolju. Usmeritve za ukrepe v populacijah divjadi so podrobnejše pri vrstah, ki imajo večji vpliv na okolje ali človekove interese v prostoru ter so hkrati tudi najpomembnejše iz lovsko upravljavskega vidika. Pri teh vrstah, v katere se z lovom intenzivno posega, usmeritve izhajajo iz težnje po ohranitvi vitalnih populacij, ki naj bi imele primerno starostno in spolno strukturo ter bi upoštevali ostale človekove dejavnosti in interese v prostoru (kmetijstvo, gozdarstvo, promet) zadovoljevale v optimalni meri tudi interese po lovu teh vrst. Usmeritve za upravljanje ostalih vrst divjadi, za katere je interes po lovu manjši ter s tem tudi manjše neposredno vplivanje na njih, so splošnejše. Usmeritve, iz katerih bodo izhajali ukrepi v populacijah in okolju, torej načrtovana višina odvzema in ukrepi v okolju, bodo pri teh vrstah slonele predvsem na predlogih upravljavcev lovišč.

Starostni in spolni razredi (kategorije)

Starostni in spolni razredi (kategorije) so za vsako vrsto parkljaste divjadi, kjer je to potrebno, posebej opredeljeni v poglavju za posamezno vrsto divjadi.

Za prehod v višji starostni razred pri parkljasti divjadi, razen pri divjem prašiču, se upošteva datum 1. april. Za ugotavljanje in oceno starosti se uporablja metoda okularne ocene razvitosti (menjave) in obrabljenosti zobovja. Pri divjem prašiču se za prehod v višji starostni razred upošteva okularna ocena dejanske starosti v mesecih na podlagi pregleda razvitosti zobovja. Ocena komisije za pregled odstrela in izgub v LUO glede določitve starosti za vpis v bazo podatkov je dokončna. V primerih, ko komisija pri oceni starosti odvzete divjadi ni enotna, se lahko pred svojo suvereno in dokončno odločitvijo posvetuje s predstavnikom ali komisijo upravljavca lovišča.

Načrt odvzema

Višino in prostorsko razdelitev načrta odvzema v območju določamo praviloma na podlagi ocene stanja, opredeljene s kontrolno metodo in določenih ciljev razvoja populacije. Načrtovano število in strukturo odvzema posamezne vrste divjadi se z letnimi načrti območja določi za LUO oziroma ožje prostorske enote, izjemoma tudi za posamezna lovišča. Upoštevamo sledeče dejavnike (stanje in trende):

- številčnost in prostorsko pojavljanje živalske vrste,
- bioindikatorje,
- realizacijo odvzema pri posamezni živalski vrsti v preteklih petih letih,
- realizacijo odvzema pri posamezni živalski vrsti v preteklem letu,
- zdravstveno stanje živalske vrste,
- ugotovljene izgube,
- škode v gozdu in na kmetijskih površinah ter
- medvrstne odnose do drugih živalskih vrst in odnose znotraj vrste.

Višina odvzema je odvisna od cilja glede na stanje populacije in okolja. Vodilo pri upravljanju z vrstami parkljaste divjadi je ohranitev vitalnih, zdravih populacij, številčno čim bolj usklajenih z okoljem ob hkratnem upoštevanju človekovih interesov in dejavnosti v okolju (lovstvo, kmetijstvo, gozdarstvo, promet...). Za doseg cilja je zato nujno doseganje dovolj velikega količinskega po strukturi pravičnega odvzema. Pogoji izbirnega odstrela so lahko opredeljeni v letnih načrtih LUO zgolj kot priporočila.

Spolna in starostna struktura načrtovanega odvzema ne sme imeti za posledico nenaravno strukturiranih populacij ter mora stremeti k oblikovanju populacij s piramidalno strukturo in čim bolj naravno spolno strukturo, ki je v naravi sicer redko v razmerju 1:1.

Realizacija odvzema

V načrtih so določena dopustna odstopanja realizacije od načrtovanega odvzema pri posamezni vrsti divjadi. Realizacija, dosežena v okviru dopustnih odstopanj pomeni, da je načrt ustrezno realiziran. Izraz »odstopanje« v nadaljevanju pomeni razliko med realiziranim in načrtovanim odvzemom. Izražen je lahko v absolutni količini (osebke) ali v % od načrtovanega odvzema.

Časovna dinamika odstrela, ki predstavlja največji del odvzema, je zapisana kot priporočilo za čim hitrejšo in pravilnejšo realizacijo. Tako po višini kot po strukturi je opredeljena v nadaljevanju za vsako vrsto divjadi

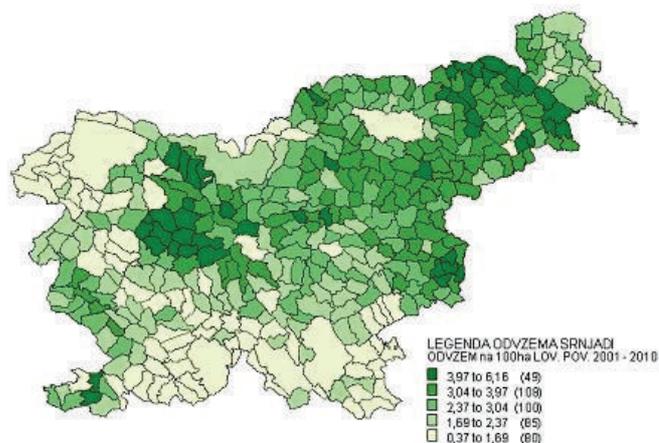
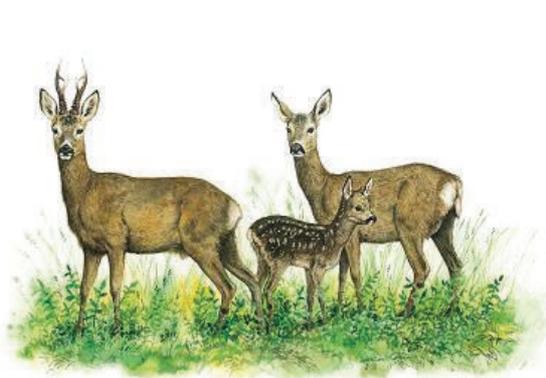
posebej. Dodatna omejevanja oziroma krajšanja lovnih dob s strani upravljavcev lovišč parkljaste divjadi niso dovoljena.

V realizacijo načrta odvzema se pri parkljasti divjadi poleg odstrela štejejo vse z materialnimi dokazi (čeljust, rogovje) dokumentirane izgube. V primerih, kjer materialnega dokaza zaradi popolnega uničenja trofeje in/ali čeljusti ni možno predložiti ali kjer lahko odvzem materialnega dokaza zaradi stanja kadavra pomeni tveganje za zdravje lovca, je dovolj tudi uradni zaznamek (zapisnik) odgovornih oseb lovske organizacije in drugih (VURS, Veterinarska fakulteta, Policija...), ob hkratnem obveznem kronološkem vpisu v evidenčno knjigo odstrela in izgub velike divjadi.

Preseganje realiziranega odvzema od načrtovanega prek meja dopustnih odstopanj, ki bi nastalo kot posledica evidentiranih izgub določene vrste divjadi po končani lovni dobi na posamezno spolno in starostno kategorijo ali po izpolnitvi načrtovanega odvzema v posamezni spolni in starostni kategoriji, ne šteje kot kršitev določil načrta.

Pri mali divjadi in ostalih vrstah divjadi se v realizacijo štejejo poleg odstrela vse dokumentirane izgube, ki so kronološko vpisane v evidenčno knjigo odstrela in izgub male divjadi, razen v kolikor predpisi ne določajo drugače. Načrtovane višine odvzema pri vrstah male divjadi ni potrebno dosežati, navzgor pa je realizacija omejena do največ 30% preseganja načrta, kar ne velja za vrste, ki se jih dodaja/vlaga v lovišče.

6.2 SRNA (*Capreolus capreolus* L.)

6.2.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir je celotno lovskoupravljavsko območje. Z ozirom na dosedanjo prakso se lahko srnjad na levem bregu reke Mure (prekmurska lovišča) v letnih načrtih območja (načrt odvzema in realizacija načrta) obravnava ločeno od srnjadi na desnem bregu (prleška lovišča).

6.2.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Načrt odvzema v preteklem obdobju smo po letu 1999 začeli višati, predvsem z razlogom številčno močne populacije, stopnjujočih se izgub ter vpliva srnjadi na objednost gozdnega mladja (predvsem nižinski gozdovi). V preteklem desetletnem obdobju je bil načrt odvzema realiziran 94% načrtovanega števila. V realizacijo (odvzem) je štet odstrel in tudi vse ugotovljene izgube srnjadi. Odvzem srnjadi v LUO je znašal 3,0 živali letno/100 ha lovne površine. V loviščih prleškega dela LUO je bila intenziteta odvzema večja kot v loviščih prekmurskega dela LUO.

Realizacija odvzema je bila po spolni sestavi in starostnih kategorijah v okviru načrtovane. V odvzemu je delež moških mladičev manjši od deleža mladičev ženskega spola, kar je predvsem posledica kompenzacije odstrela med mladiči in lanščaki. V skupnem odvzemu mladih kategorij (mladiči+enoletni) pa je delež ženskega spola večji od deleža moških. Po spolni strukturi je bil odvzem moška – ženska srnjad realiziran v razmerju 48:52. Višina odvzema se je do leta 2004 povečevala, potem se je do leta 2007 zmanjševala v zadnjih treh letih pa odvzem spet izkazuje rahlo naraščanje.

Odstrel je predstavljal 76% odvzema srnjadi. Odstreljeno je bilo 52 % moške in 48 % ženske srnjadi. V strukturi odstrela so mladiči moškega spola predstavljali 14 %, lanščaki 15 %, dve- in več letni srnjaki 23 %, mladiči ženskega spola 22 %, mladice 10 % in dve- in več letne srne 17 %. Struktura odstrela je v okvirih načrtovane strukture odvzema, z izjemo odstrela dve- in več letne srnjadi. Odstreljenih je bilo 1.829 (38 %) dve- in več letnih srnjakov več kot srn iste starostne kategorije.

Izgube srnjadi so predstavljale 23,7 % vseh evidentiranih izločitev srnjadi iz lovišč. Ta delež je bil največji v sredini desetletja in se je v zadnjih letih ustalil pri okoli 26 %. Višina izgub srnjadi je naraščala do leta 2006, ko je sledil padec, proti koncu desetletja pa beležimo njihovo ponovno naraščanje. Med vzroki izgub izstopa promet, ki je vzrok 81 % izgub srnjadi, sledijo izgube zaradi potepuških psov in neznanega vzroka (oboje po 6 %), bolezni 5 %, krivolova in košnje (oboje po 1 %). Med vzroki izgub je presenetljivo majhen obseg izgub zaradi košnje. Ocenjujemo, da ugotovljene izgube predstavljajo le del izgub in so dejanske izgube še višje, saj vseh objektivno ni bilo moč evidentirati. Ugotovljene izgube zaradi prometa so relativno natančne in imajo najvišjo stopnjo zanesljivosti.

V strukturi izgub moški mladiči predstavljajo 11 %, lanščaki 11 %, dve- in več letni srnjaki 12 %, mladiči ženskega spola 14 %, mladice 13 % in dve- in več letne srne 40 %. Izgube dve- in več letnih srn so znatno višje kot izgube srnjakov.

V okviru posameznih lovišč je bil, razen redkih izjem v posameznem letu, realiziran načrtovani odvzem srnjadi v okviru meja dovoljenih odstopanj. Med posameznimi lovišči so znatne razlike v strukturi odstrela ter deležu in strukturi izgub srnjadi. Izgube srnjadi po posameznih loviščih dosegajo med 5 % in 44 % celotnega

odvzema. Na višino izgub vplivajo dejavniki gostote srnjadi, cestnega omrežja in ostali dejavniki. Različna višina izgub med lovišči ne dokazuje razlik v gostoti srnjadi. Na ravni LUO se ob povečevanju odstrela delež izgub znižuje.

Zadnja leta se je odvzem stabiliziral na cca. 3.600 živali/leto, kar je obseg odvzema, ki zagotavlja cilje ohranitve vrste in trajnostnega upravljanja s to vrsto v LUO. Od tega znaša odstrel cca. 2.600 in izgube 1.000 živali. Odvzem po spolni strukturi izkazuje nekoliko večji odvzem ženskega spola, vendar gre le ta v večji meri na račun izgub, ki so večje med ženskih spolom.

Biološki kazalniki

Telesne mase uplenjene srnjadi so načeloma pomemben bioindikator, vendar le če so izpolnjeni pogoji natančnega vodenja evidenc. Pregled gibanja povprečnih telesnih mas skozi obdobje izkazuje nihanja, iz pregleda ni razviden nedvoumen trend naraščanja oz. padanja. V povprečju desetletja je masa iztrebljenih mladičev moškega spola znašala 10,2 kg, lanščakov 12,8 kg, dve- in več letnih srnjakov 18,2 kg, mladičev ženskega spola 10,1 kg, mladice 14,0 kg in dve- in več letnih srn 16,0 kg. Telesne mase posamezne kategorije srnjadi se med lovišči sicer nekoliko razlikujejo, telesne mase srnjadi v prleških loviščih so rahlo večje od telesnih mas srnjadi v prekmurskih loviščih. Srnjad je telesno sorazmerno majhna vrsta, zato bi za ciljne analize bilo potrebno bolj zanesljivo in natančno tehtanje ter posledično njihovo primerjavo z naravnimi pogoji ožjih prostorskih (ekoloških) enot kot pa je celo območje in letna povprečja.

Mase rogovij srnjakov v zadnjem desetletju ne nakazujejo značilnega trenda, na osnovi katerega bi lahko sklepali na zmanjšanje ali povečanje vitalnosti srnjadi. Povprečne mase rogovij po posameznih letih so med 250 in 300 grami. Masa rogovij srnjakov je naraščala do leta 2002, v času do 2006 so se mase rogovja zmanjševale, od takrat naprej mase rogovja spet rahlo naraščajo. Glede na to, da se masa rogovja srnjadi s starostjo spreminja, ima na maso rogovja velik vpliv starost srnjaka. V LUO je ocenjena povprečna starost uplenjenega srnjaka 5 let. Masa rogovja ne izkazuje posebej tesne odvisnosti s telesno maso srnjakov.

Pri lanščakih so bili v odvzemu vsakoletno zastopani tudi osebkovi z daljšimi šili ali bolj razvitim rogovjem. Lanščaki vilarji ali šesteraki v LUO niso redki. Pri lanščakih bi bolj kot maso bilo v evidenci smiselno voditi dolžino rogovja (šil).

Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju

Intenziteta odvzema srnjadi (odvzem/100ha lovne površine) v različnih delih LUO je različna, za prekmurska lovišča znaša 2,5 in za prleška lovišča 4,5 živali.

Ocenjujemo, da je bil, glede na gibanje populacije in ostale merljive kazalce, načrt odvzema ustrezno določen. Skupna realizacija po številu, ki je v višini 94 %, je v mejah dopustnih odstopanj. Razlika med načrtovanim in realiziranim obsegom praviloma nastaja zaradi tradicionalno zadržanega odnosa lovstva do povečanja letnega načrta odvzema, čeprav trendi izgub takšne usmeritve nedvoumno narekujejo. V zadnjih letih to dokazuje trend zmanjševanja odstrela in povečevanje izgub, zato varovanje srnjadi v danih razmerah ni smiselno.

6.2.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve

Populacijski trendi večine vrst divjadi izkazujejo nihanja številčnosti, kar je v bistvu naraven in torej tudi pričakovani pojav. Dejanska gostota srnjadi v LUO ni merljiva in ni znana, toda zagotovo višja kot jo kaže iz odvzema in prirastka izpeljana številčnost. Če bi sklepali na podlagi gibanja odvzema, je bila populacija srnjadi v preteklem obdobju, vse do leta 2004, v fazi naraščanja in to kljub vsakoletnemu absolutnemu povečevanju načrtov odvzema. Povečevanje absolutnega odvzema še ne pomeni nujno, da se je povečala tudi številčnost vrste (odvzem je odvisen tudi od načrtovanja in ne samo od stanja v populaciji). Za srnjad je znano, da primerno velik odvzem z uravnoteženo strukturo, v odvisnosti od habitatnih značilnosti, do neke meje celo vzpodbuja populacijsko rast. Glede na dejstvo, da je bil odvzem spolno uravnotežen, le-ta ni bil pomemben vzrok za zmanjšanje populacije.

Tako je bilo vse do leta 2005, ko smo zmanjšali načrt in s tem seveda tudi realizacijo. Iz spolne strukture odvzema je razvidno, da smo s (čistim) odstrelom močneje posegali v moški spol in da so spolno strukturo odvzema dejansko izravnale vsakoletne izgube. S spolno uravnoteženim odvzemom populacije ni mogoče zmanjševati ampak lahko dosežemo celo nasprotno, to je krepitev številčnosti.

Srnjad je najštevilčnejša v loviščih s pestro, mozaično strukturo gozdnih in kmetijskih površin. Na desnem bregu reke Mure (Prlekija) je srnjad številčnejša kot na prekmurskem delu, tudi iz razloga, ker je edina vrsta parkljaste divjadi, torej brez konkurence jelenjadi in prašičev.

Spolna in starostna struktura

Na spolno in starostno strukturo srnjadi lahko sklepamo iz podatkov o odvzemu in ugotovljenih izgubah srnjadi. Upoštevajoč te podatke lahko ugotovimo, da v populaciji prevladuje ženska srnjad, kar je tudi povsem naravno razmerje, saj je tudi v od človeka nevlivanih populacijah delež ženskih osebkov v populaciji višji. Medtem, ko je spolno razmerje mladičev in enoletnih blizu 1:1, pa je pri nad dvoletni srnjadi spolno razmerje močno v korist ženskega spola. To razmerje je v posameznih loviščih različno in je tudi do 1:3. Tudi podatki o izgubah nad dve leti stare srnjadi v posameznih loviščih kažejo na večji delež srn.

V starostni strukturi srnjadi prevladuje mlada srnjad, kar je povsem normalno glede na to, da naj bi imele vitalne populacije piramidalno starostno obliko. Povprečna starost odvzema nad dvoletne srnjadi se po spolu ne razlikuje in je pri obeh spolih enaka, pri srnjakih in srnah znaša 5 let.

Na prirastek vplivajo gostota in spolna struktura srnjadi ter ostali dejavniki (plenilci, vreme, vznemirjanje, prehrana). Iz literature je na podlagi raziskav ugotovljeno, da je posledica večjega deleža srn v populaciji manjši prirastek. Ob tem pa je nemogoče oceniti kolikšen vpliv imajo na preživetje mladičev in prirastek plenilci, med njimi predvsem lisica. Glede na manjšo številčnost lisic se njen vpliv na srnjad predvidoma zmanjšuje. Prirastka srnjadi v LUO v bistvu nismo nikoli ocenjevali, menimo, da se giblje v pričakovanih okvirih, to je 100-125 % spomladanske številčnosti ženskega spola.

Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje populacije srnjadi v območju ni problematično. Za območje niso značilni posebej ekstremni življenjski pogoji, v katerih bi srnjad množično poginjala. To dokazuje tudi evidenca naravnih izgub, ki je skozi celotno obdobje dokaj stabilna. Povsem pričakovano je, da narava preko, pri srnjadi številnih bolezenskih povzročiteljev, izloči nekaj neodpornih osebkov (vzrok odvzema neznan in bolezen v območju znaša cca. 90 živali/letno oz. povprečno 2,6 % odvzema).

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

V območju ni prisotnih vrst velikih zveri, katerim bi srnjad predstavljala naravni prehranski vir. Od zveri ima na srnjad, to je na preživetje mladičev srnjadi in s tem na prirastek, še največji vpliv splošno prisotna lisica. V loviščih s stalno prisotnostjo divjega prašiča ima verjetno tudi ta vrsta vpliv na prirastek, vendar o tem ni nikakršnih podatkov niti ocen. Srnjad ostalim vrstam divjadi ni konkurenčna vrsta.

6.2.4 Cilj upravljanja

Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Številčnost srnjadi naj bi se v prihodnje ne povečevala, temveč ohranila ali ponekod, kjer so izgube velike oziroma se le te povečujejo, zmanjšala. Intenziviranje odvzema mora biti usklajeno z sosednjimi LUO s podobnimi življenjskimi razmerami. Z manjšo gostoto srnjadi naj bi se zmanjšala nadomestna smrtnost srnjadi zaradi ostalih vzrokov (izgube), poleg tega pa povečala vitalnost srnjadi (povečanje telesnih mas in mas rogovja). Gostota srnjadi bo sicer še vedno višja v loviščih prleškega dela LUO, kjer so življenjske razmere za srnjad ugodnejše.

Ciljno gostoto srnjadi v območju je težko določiti, še težje pa meriti in preverjati. Vsekakor pa sedanja gostota srnjadi omogoča večji odvzem, pretežno ga je kot trajnostno in gospodarsko rabo smiselno izvesti z odstrelom. Pri tem sedaj obstajajo znatne razlike med lovišči. Lovišča, predvsem sosednja s podobnimi življenjskimi razmerami za srnjad, imajo sedaj v gostoti odvzema dokaj velike razlike, kar je potrebno v naslednjem obdobju uravnorežiti.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura

Spolno razmerje je pri starejši srnjadi vedno v korist ženskega spola, zato je cilj po uravnoreženi spolni strukturi v razmerju 1:1 nerealen. Z enakim poseganjem med moško in žensko srnjad naj bi se ohranjala, oziroma vzpostavila naravna spolna struktura z manjšim presežkom ženske srnjadi. Spolno razmerje naj bi se s poseganjem v populacijo dodatno ne povečevalo v korist ženskega spola niti v območjih z večjimi izgubami.

V starostni strukturi srnjadi prevladuje mlada srnjad, kar je pogojeno z njenim prirastkom in pričakovano življenjsko dobo srnjadi. V populaciji naj bi po izvršenem odstrelu prevladovala srednje stara srnjad, v katero naj bi se z odstrelom najmanj posegalo. Cilj upravljanja s srnjadjo je iz lovskogospodarskega vidika (trofejna vrednost srnjakov) tudi v povečanju deleža trofejno močnih osebkov. Po moči rogovja je to med 5. in 7. letom starosti srnjaka.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Glede na to, da srnjad prevladuje v vseh loviščih ter da sta divji prašič in jelenjad stalno prisotna na cca. 1/3 površine LUO in s pomembnim deležem vira prehrane v kmetijski krajini, le-ti nimata posebnega vpliva na prehransko ponudbo srnjadi. Zato je glede medvrstnega tekmovanja po virih prehrane razmerje med temi vrstami nepomembno oz. neproblematično. Ob povečanju odvzema srnjadi bi bilo potrebno vzdrževati tudi nizko številčnost lisic.

6.2.5 Usmeritve za upravljanje

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Poseg v populacijo se določa na podlagi presoje stanja populacije, dosedanje realizacije načrtovanega odvzema, njenega življenjskega okolja in ciljev upravljanja. Z določeno višino in strukturo načrta odvzema je potrebno spremljati in vplivati na razvoj številčnosti populacije srnjadi:

- načrt odvzema se določi z letnim lovsko upravljavskim načrtom za celotno območje. V primeru različnosti stanja populacije ali ciljev pri upravljanju s srnjadjo v delih območja oz. posameznih loviščih, se lahko določi višino in strukturo odvzema po teh enotah (Prekmurje, Prlekija);
- višino vsakoletnega načrta odvzema je potrebno uskladiti s sosednjimi LUO (Slovensko Goriško in Ptujsko Ormoško LUO);
- v letnem lovsko upravljavskem načrtu območja se določi dinamiko realizacije načrta odvzema in dovoljena odstopanja;
- intenziviranje odvzema srnjadi v predelih lovišč, kjer so potrjeno prisotne večje škode od srnjadi. Dovoljena so odstopanja od načrta navzgor v izravnani spolni strukturi oz. dovoljeno je preseganje pri ženskem spolu;
- v ravninskem predelu območja (Ravensko, Dolinsko) zaradi majhnega deleža gozda in temu sorazmerno večjega vpliva parkljaste divjadi na gozdni ekosistem je potrebno z odstrelom močnejše vplivati na prostorsko razporeditev oz. prisotnost srnjadi na površinah gozdov v obnovi.

Starostni razredi pri srnjadi

Moški spol	Ženski spol
Mladiči M	Mladiči Ž
Lanščaki	Mladice
Srnjaki 2 + *	Srne 2 + *

* dopolnjeno življenjsko leto; prehod v višji starostni razred s 1.4.

Ob izvršenem odstrelu in najdenih izgubah se ugotovi in evidentira tudi spol mladičev. Pri izvajanju načrtovanega odvzema z odstrelom v razredu mladičev obeh spolov naj bo poudarek na tem, da je potrebno izvršiti količinsko zadosten odzema v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

Izhodiščna starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema srnjadi

Starostni razred	Struktura odvzema (v %)				
	Moški spol		Ženski spol		Skupaj
Mladiči M / Ž	15 min	25-30	15 min	25 - 30	
Lanščaki / Mladice	15 max		15 max		
Srnjaki 2+ / Srne 2+	20 - 25		20 - 25		40 - 50
Skupaj	100				

Morebitne cilje zmanjševanja ali povečevanja številčnosti srnjadi dosegamo primarno s prilagojeno višino celotnega odvzema/odstrela. Dejanska struktura načrtovanega odvzema za območje oziroma ekološke

enote in predvsem za posamezna lovišča lahko odstopa od izhodiščne v primeru večjih odstopanj realizacije odvzema od načrtovanega odvzema v preteklem (preteklih) letih ali zaradi ostalih vzrokov (struktura izgub, vzroki izgub). Odstopanja realizacije od načrtovanega odvzema po višini ter znotraj spolne in starostne strukture (še posebej v starostnem razredu 2+), se smiselno upošteva pri načrtovani višini in strukturi odvzema za naslednje leto. V letnem lovsko upravljavskem načrtu območja se opredeli zahteve, katere je potrebno upoštevati pri nadaljnji razdelitvi odvzema srnjadi po loviščih, ki so nastale zaradi odvzema v posameznem lovišču v preteklem letu.

Časovna dinamika odvzema

Priporočeno je čim hitreje izvršiti odstrel srn in mladičev, predvidoma najmanj 70 % do 31. oktobra. Do 25. julija je priporočeno odstreliti največ 2/3 za odvzem predvidenih srnjakov 2+.

Ostalo

Izraz »odstopanje« v nadaljevanju pomeni razliko med realiziranim in načrtovanim odvzemom srnjadi. Izražen je lahko v absolutni količini (osebek) ali v % od načrtovanega odvzema.

Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema srnjadi

Starostni razred	Dovoljena odstopanja (v % od načrtovanega št. v danem razredu)			
	Moški spol		Ženski spol	
Mladiči	+/- 30%*	+/- 15%	+/- 30%*	+/- 15%
Lanščaki / Mladice	+/- 30%*		+/- 30%*	
Srnjaki 2+ / Srne 2+	+/- 15%		+/- 15%	
Skupaj	+/- 15%			

* Pri kategorijah mladičev in enoletnih osebkov obeh spolov do +/-30% pomeni možnost kompenzacije številčnega odvzema obeh navedenih kategorij v okviru istega spola, kar konkretno pomeni, da je možno npr. od načrtovanega absolutnega števila mladičev M spola odvzeti le-teh do 30% manj/več, to pa je potem potrebno kompenzirati z zmanjšanim/povečanim odvzemom od načrtovanega absolutnega števila v razredu lanščakov in obratno.

V posameznem lovišču je po opravljeni kompenzaciji kot je predhodno opisano, dovoljeno odstopanje realizacije v obeh kategorijah (mladiči, enoletni) skupaj in pri posameznem spolu v višini do +/-15% načrtovanega števila odvzema.

Dopustno odstopanje v kategoriji nad dvoletnih srnjakov in srn je do +/-15 % od načrtovanega števila odvzema te kategorije. Zaradi zagotavljanja ustreznega spolnega razmerja med nad dvoletno srnjadjo lahko načrt LUO določa neposredno vezavo med višino realiziranega odstrela srnjakov 2+ in srn 2+, ki mora biti v razponu med 70 in 100%, pri čemer se vezava dotičnih kategorij kot redni postopek vpelje skozi letne načrte LUO postopoma, najkasneje pa v treh letih od nastopa veljavnosti območnih načrtov.

V posameznem lovišču je dovoljeno odstopanje realizacije v višini do +/-15% načrtovanega skupnega odvzema srnjadi. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odvzem nižji od 10 živali, dopustna toleranca +/-15% pomeni dve (2) živali, pri načrtovanem odvzemu 10 ali več kosov pa zaokrožitev na najbližjo celo vrednost.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje stanja populacije

- Za oceno vsakoletnega prirastka: na osnovi ugotavljanja števila mladičev, ki jih vodijo srne pred začetkom lovne dobe.
- Za oceno spolnega razmerja populacije: na osnovi vzorca ugotavljanje prisotnosti osebkov moškega in ženskega spola v loviščih po zaključeni lovni dobi.
- Natančno vodenje predpisane evidence odvzema v evidenčnih knjigah.
- Sodelovanje lovskih organizacij pri spremljavi in raziskavah razvoja populacije srnjadi.

Usmeritve za ohranitev in nego habitatov ter izboljšanje prehranskih razmer

Na oblikovanje življenjskega okolja srnjadi lovstvo nima odločilnega vpliva. Glede na to, da je populacija srnjadi trenutno sorazmerno številčna ocenjujemo, da so pogoji za to divjad v območju dobri.

- Vzdrževanje pasišč v gozdnem prostoru, namenjenih vsem vrstam rastlinojede divjadi.
- Sadnja plodonosnega drevja in grmovja.

Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi

- Pravočasni in zgodnji odstrel načrtovanega števila srnjadi.
- V loviščih oz. njihovih delih, kjer so izgube srnjadi nadpovprečne ali nastopajo problemi z škodami od srnjadi z odstrelom posegati močneje.
- V loviščih z nadpovprečnimi izgubami se naj odstrel ženskega dela srnjadi čimprej začne in zaključi (manjša verjetnost naletov in večji lovsko izkoriščen del načrta).
- V predelih z intenzivno sadjarsko/vinogradniško proizvodnjo se v času povečane ogroženosti nasadov odstrel in vsi zaščitni ter odvrtačni ukrepi usmerijo v te predele.

Za preprečevanje škod v kmetijstvu (vinogradu):

- tehnična sredstva: električni pastirji, zaščitne ograje;
- kemična sredstva: odvrtačala.

Lastnike oz. upravljavce ograjenih površin je potrebno opozarjati na ustrezno vzdrževanje in zapiranje vhodov na ograjene površine. Ograjene površine morajo biti urejene tako, da učinkovito preprečujejo prehod parkljasti divjadi ali zajcu in po končanih delih ne smejo ostajati odprte.

Ukrepi za zmanjšanje škod na divjadi - izgub v prometu: vonjalne ograje, silhuete, odsevniki, obvestilo upravljavcem cest o stalnih prehodih divjadi (cestnoprometni znaki), plašilne naprave pri košnji, sodelovanje z lastniki in preventivni pregled površin pred začetkom košnje.

Preglednica 11: Podatki o odvzemu srnjadi za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001 *	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
mladiči M	430	584	537	570	478	428	470	512	504	506	5019	28,3	13,5
lanščaki	484	519	566	564	547	546	459	436	507	498	5126	28,9	13,8
srnjaki	680	711	821	827	867	793	683	692	738	768	7580	42,8	20,4
skupaj MOŠKI spol	1.594	1.814	1.924	1.961	1.892	1.767	1.612	1.640	1.749	1.772	17.725	100,0	47,8
mladiči Ž	763	909	825	815	762	580	676	669	639	686	7324	37,8	19,7
mladice	315	423	454	500	372	354	289	361	403	369	3840	19,8	10,3
srne	762	894	889	947	904	803	704	751	778	789	8221	42,4	22,2
skupaj ŽENSKI spol	1.840	2.226	2.168	2.262	2.038	1.737	1.669	1.781	1.820	1.844	19.385	100,0	52,2
SKUPAJ odstrel in izgube	3.434	4.040	4.092	4.223	3.930	3.504	3.281	3.421	3.569	3.616	37.110		100,0

Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom												
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
načrt - skupaj	3.604	3.830	4.250	4.610	4.305	4.142	3.500	3.546	3.612	3.630	39029	
odstrel in izgube / načrt	95,3	105,5	96,3	91,6	91,3	84,6	93,7	96,5	98,8	99,6	95,1	
delež MOŠKEGA spola	46,4	44,9	47,0	46,4	48,1	50,4	49,1	47,9	49,0	49,0	47,8	
delež srnjakov 2+	19,8	17,6	20,1	19,6	22,1	22,6	20,8	20,2	20,7	21,2	20,4	
delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na spol	58,0	60,3	58,2	58,0	54,9	54,5	57,7	57,8	57,5	56,9	57,4	

Izgube												
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	617	719	822	914	1.006	861	516	691	860	831	7.837	89,2
naravne izgube	59	82	61	94	105	183	91	67	99	109	950	10,8
skupaj izgube	676	801	883	1.008	1.111	1.044	607	758	959	940	8.787	100,0
% izgub	19,7	19,8	21,6	23,9	28,3	29,8	18,5	22,2	26,9	26,0	23,7	
čisti odstrel	2.758	3.239	3.209	3.215	2.819	2.460	2.674	2.663	2.610	2.676	28.323	

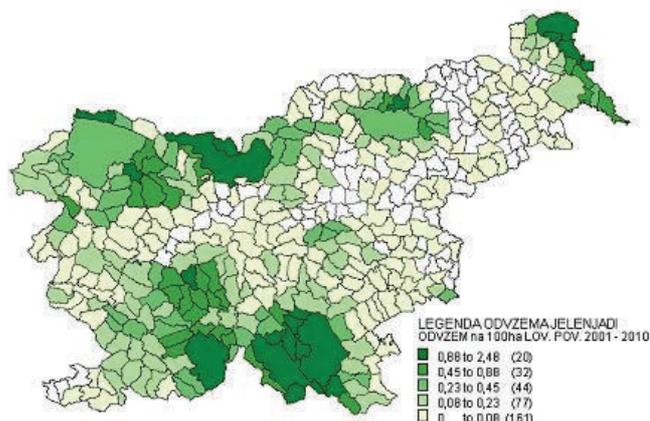
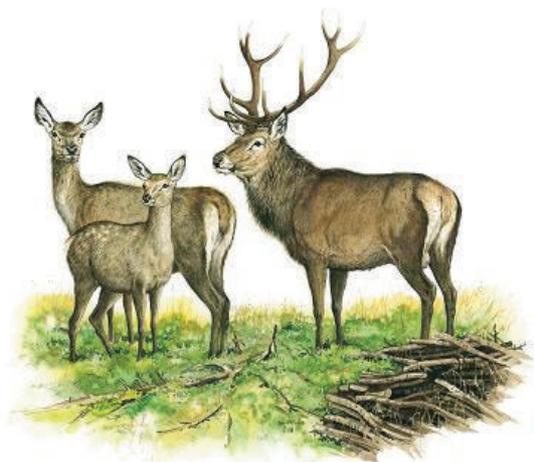
Vzroki izgub												
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan	1	67	47	1	54	107	54	49	53	79	512	5,8
2 bolezen	58	14	14	93	51	72	37	16	46	30	431	4,9
3 krivolov	2	7	9	9	15	8	9	2	5	4	70	0,8
4 cesta	582	669	752	847	866	736	444	637	786	780	7.099	80,8
5 železnica	4	2	11	3	3	6	3	8	1	8	49	0,6
6 plenilci		1				4		2			7	0,1
7 psi	19	32	45	48	71	92	54	44	67	39	511	5,8
8 kosilnica	10	9	5	7	51	19	6		1		108	1,2

Telesne mase (biološka telesna masa)										
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
mladiči M	10	9,7	9,8	9,8	10	10,4	11,1	10,6	10,1	10,3
indeks	100,0	97,0	98,0	98,0	100,0	104,0	111,0	106,0	101,0	103,0
lanščaki	12,8	13,0	12,2	12,3	12,4	12,7	13,7	13,7	12,6	12,7
indeks	100,0	101,6	95,3	96,1	96,9	99,2	107,0	107,0	98,4	99,2
srnjaki 2+	17,6	18,2	17,5	17,6	18,0	18,3	18,7	18,7	18,5	18,5
indeks	100,0	103,4	99,4	100,0	102,3	104,0	106,3	106,3	105,1	105,1
mladiči Ž	9,5	9,8	9,7	9,8	9,8	10,4	10,9	10,3	9,9	10,3
indeks	100,0	103,2	102,1	103,2	103,2	109,5	114,7	108,4	104,2	108,4
mladičice	13,8	13,8	13,8	13,8	13,6	13,9	14,7	14,7	14	14
indeks	100,0	100,0	100,0	100,0	98,6	100,7	106,5	106,5	101,4	101,4
srne	15,4	15,6	15,7	15,8	16	16,2	16,6	16,3	16,1	16,6
indeks	100,0	101,3	101,9	102,6	103,9	105,2	107,8	105,8	104,5	107,8

Masa trofej srnjakov 2+ (g)										
Povprečna masa trofej / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
srnjaki	284	294	270	280	265	253	264	278	274	277
indeks	100,0	103,5	95,1	98,6	93,3	89,1	93,0	97,9	96,5	97,5

6.3 NAVADNI JELEN (*Cervus elaphus* L.)

V pomurskem LUO živi navadna jelenjad panonskega genotipa, ki se od jelenjadi, ki naseljuje druga območja Slovenije razlikuje po značilno večji telesni masi obeh spolov ter po težjem rogovju samcev. Zaradi neprekinjene genetske kontinuitete je prekmurska jelenjad edina, genetsko avtohtona populacija te divjadi na današnjem ozemlju Slovenije. Slednje še poudarja njeno populacijsko-genetsko vrednost (Adamič, Kotar in Gönter, 2007).

6.3.1 Prostorski okvir obravnave

Osnovni prostorski okvir načrtovanja upravljanja z jelenjadjo predstavlja lovsko upravljavsko območje. V okviru območja je razširjenost jelenjadi omejena na lovišča, ki trenutno predstavljajo osrednje in robno populacijsko območje jelenjadi v Pomurskem LUO. Za ta lovišča se določa številčni in strukturni načrt odvzema. Jelenjad v robnem območju obravnavamo v smiselni navezavi z osrednjim območjem. Razvoj populacije tu usmerjamo predvsem s spolno strukturo med netrofejno jelenjadjo (teleta, junice in košute) in trofejno jelenjadjo (lanščaki, jeleni 2+).

Ostala lovišča so območje brez jelenjadi kjer trajna ohranitev jelenjadi ni načrtovana. Trenutno so to vsa lovišča v Prlekiji, večina lovišč ob avstrijski meji in lovišča na zahodnem ravninskem predelu Prekmurja.

Glede na to, da je populacija časovno in prostorsko spremenljiva ter dinamična kategorija, osrednje oz. robno območje jelenjadi ne more biti nespremenljivo določeno enkrat za vselej. Iz tega razloga se lahko seznam lovišč osrednjega oz. robnega območja temu prilagaja.

6.3.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Najvišji odvzem je bil v letu 2002, ko je bil v LUO rekordni odvzem 581 živali. Poudariti moramo, da so bili v prvi polovici desetletja načrti odvzema zaradi škod zelo veliki (620-650 živali), temu pa realizacija odvzema po letu 2002 ni sledila, zato skupna realizacija 82% ne preseneča. Letni načrt v nobenem letu ni bil presežen. Po letu 2005 se je odvzem stabiliziral na cca. 400 živali/leto, kar je obseg odvzema, ki zagotavlja cilje ohranitve vrste in trajnostnega gospodarjenja s to vrsto v LUO.

Povprečna struktura odvzema po kategorijah:

- razmerje M : Ž = 45% : 55%;
- mlade kategorije skupaj 64%, od tega telet 35%;
- nadpovprečno velik delež junic 17% in lanščakov skoraj 13% (zaradi odvzema enoletne jelenjadi v podaljšani lovni dobi);
- delež jelenov 2+ je znašal povprečno 17% celotnega odvzema, kar je skladno z usmeritvami načrta.

Robno območje jelenjadi predstavljajo lovišča, pretežno na jugozahodu območja (del lovišč Prekmurja in vsa lovišča v Prlekiji), kjer je jelenjad prisotna občasno oz. le del leta. Vzrok so sezonske migracije dela populacije jelenjadi, ki se proti jeseni pomaknejo nazaj v osrednje območje. V večji meri so to moški osebki, predvsem jeleni 2-4.

Biološki kazalniki

Jelenjad v Pomurskem LUO pripada t.i. panonskemu tipu, za katerega so značilne večje telesne mase kot za jelenjad v ostalih delih Slovenije. Povprečne telesne mase pomurske jelenjadi so večje za cca. 10 kg, večje so tudi mase rogovja.

V celotnem obdobju so vse izgube znašale 283 živali oz. 28 kom/letno, kar znaša 6,4%. Glede na to, da v območju ni velikih zveri, ta odstotek ni niti tako majhen. Med vzroki izgub prevladuje vzrok »neznano«, kar pomeni, da ni znan primarni vzrok smrti, zelo verjetno pa je, da je bil to vzrok promet ali druga poškodba (ograje,...).

V gibanju telesnih mas je razviden rahel trend povečevanja, enako opažamo tudi pri masi rogovja jelenov povečanje le-teh v drugi polovici obravnavanega desetletnega obdobja v primerjavi s prvimi petimi leti.

Objedenost gozdnega mladja kaže lokalno močnejše pritiske jelenjadi. Močnejša objedenost v zasebnih gozdovih je posledica manj intenzivnega gospodarjenja z gozdovi.

Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju

Načrt odvzema v preteklem obdobju, predvsem v prvi polovici desetletja, je zasledoval cilj zmanjšanja populacije jelenjadi. Poglavitni razlog so bile škode na kmetijskih kulturah. Dejansko je realizacija sledila povečevanju letnih načrtov odvzema le do leta 2002. Glede na oceno gibanja številčnosti populacije in glede na zastavljene cilje upravljanja, je bila to takrat umestna odločitev. V letih 2004-05 realizacija ni sledila načrtu, odstopanja so bila večja od –15%. Vzroki za odstopanja od načrta:

- številčno nedoseganje načrta je posledica smelo zastavljenih letnih načrtov, ki se jih po trditvah lovskih organizacij ni dalo v celoti realizirati;
- nadpovprečni delež junic je posledica dosedaj praviloma dovoljenega, celoletnega lova enoletne jelenjadi v območju (odločba MKGP).

6.3.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti populacije in ocena prostorske razporeditve

Številčnost populacije jelenjadi se ohranja. Prostorska porazdelitev populacije se ne spreminja, ob tako intenzivnem poseganju jelenjad ne širi svojega areala. V robnem območju (zahod in jug območja) se predvsem v predparitvenem obdobju nahajajo jeleni starosti 2-4, ki se kasneje, če tam niso odstreljeni, pomaknejo proti jedru populacije na SV. Ugotavljamo, da dokončanje kraka pomurske AC nima bistvenega vpliva na številčno prisotnost jelenjadi južno od AC. Jelenjad ob reki Muri (obmurski gozd znotraj nasipov) je v njenem spodnjem toku prisotna celo leto, AC nadhodi omogočajo jelenjadi uspešen prehod, očitno močni so tudi migracijski tokovi jelenjadi iz vzhodne smeri južno od AC. Delno na prostorsko širjenje jelenjadi proti zahodu vpliva tudi izgradnja železniške proge Murska Sobota-Hodoš.

Spolna in starostna struktura

Spolna struktura populacije, še posebej pri starejših kategorijah, je v korist ženskega spola, torej je delež ženske jelenjadi večji od moškega dela. Izhajajoč iz bioloških značilnosti vrste (poligamna vrsta) je to pri jelenjadi naravno razmerje.

V loviščih LUO prevladuje mlajša do srednje stara jelenjad, ob tem se povprečna starost iz lovišč odvzetih jelenov in košut bistveno ne razlikuje in je starost košut le nekoliko višja (jeleni 4,7 oz. košute 4,9). Zaradi intenzivnega upravljanja s to vrsto so nad desetletni jeleni v populaciji redki.

Višine prirastka dosedaj v praksi nismo ugotavljali. Glede na ekološke in prehranske pogoje v območju pa ocenjujemo, da je ta na zgornji meji možnega za to vrsto divjadi, to je 80% spomladanskega števila vse ženske jelenjadi. To domnevo bi lahko preskusili z raziskavo deleža oplojenosti junic. Ocenjujemo, da je v naših pogojih v drugem življenjskem letu oplojenih večina enoletnih košut (junic).

Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje pomurske jelenjadi je dobro. To dokazujejo telesne mase in evidentirane izgube zaradi bolezni, ki so majhne. V zadnjem obdobju smo pristopili k zbiranju vzorcev na morebitno prisotnost tuberkuloze, katere prisotnost zaenkrat ni potrjena.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

V osrednjem območju poleg jelenjadi živita tudi divji prašič in srnjad, na manjšem delu območja pa vsaj del leta tudi damjak. V loviščih z jelenjadjo je tej vrsti namenjena večja lovska pozornost kot pa srnjadi. To se opaža v višini intenzitete odvzema srnjadi, ki je v loviščih z jelenjadjo in divjim prašičem praviloma manjša kot pa v loviščih, kjer je prisotna samo srnjad. Jelenjad je srnjadi sicer deloma prehranski konkurent, vendar to v nobenem primeru ne pomeni, da srnjadi v teh loviščih ni ali da bi zaradi tega bila ogrožena.

V preteklem desetletju je zaradi problematike škod v kmetijskem prostoru veljala ocena, da je jelenjad v tem območju problematična vrsta divjadi. Vendar ta ocena ne velja splošno za celo osrednje območje oz. za vsa ta lovišča enako. Prostorsko je bil večji del škod od jelenjadi lociran na področju LPN Kompas Peskovci (75 % vseh škod jelenjadi v območju). Po letu 2008, ko je obseg teh škod dosegel absolutni višek, je tudi zaradi močnega poseganja z odstrelom razviden nedvoumen trend zmanjševanja obsega škod od jelenjadi in s tem tudi izboljšanje njene usklajenosti z okoljem.

6.3.4 Cilj upravljanja**Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

- Ohranitev številčnosti jelenjadi v osrednjem območju razširjenosti, kjer se mora z odstrelom vplivati na številčnost in prostorsko razporeditev, ki bo usklajena z razmerami v okolju (kmetijski in gozdni prostor).
- Prostorsko širjenje populacije in stalna prisotnost predvsem ženske jelenjadi v robnem življenjskem prostoru ni zaželena in ni načrtovana, zato jo bomo z usmeritvami in ukrepi onemogočili.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura

Ocenjujemo, da je trenutna spolna struktura vrsti primerna. Iz vidika socialnih odnosov osebkov znotraj populacije in iz lovskega vidika pa bi bila zaželjeno, da bi bil delež jelenov 10+ v odvzemu večji. Pogoji za to bi bilo vsaj delno varovanje mlajših razredov moške jelenjadi s ciljem, da bi del jelenov dosegal višjo socialno in s tem tudi višjo trofejno vrednost. Dokler je oz. bo problematika škod zelo izpostavljena, ta cilj v tistem delu območja ni prioriteta pri upravljanju z jelenjadjo. V kolikor se bodo razmere izboljševale, pa je z dogovorom na ravni območja in s prihodnjimi letnimi lovsko upravljavskimi načrti dopuščena tudi možnost delnega varovanja posameznih kategorij trofejne jelenjadi, to je mladih jelenov in lanščakov z nadpovprečno razvitim rogovjem.

6.3.5 Usmeritve za upravljanje**Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji**

- Z letnim lovsko upravljavskim načrtom območja se določi načrt odvzema po številu in strukturi skupaj za vsa lovišča osrednjega območja, po potrebi pa tudi za skupine lovišč oz. posamezna lovišča.
- S pravočasnim odstrelom v škodno izpostavljenih območjih vplivati na številčno in prostorsko razporeditev jelenjadi. Zato je potrebno z odločbo MKGP omogočiti izvajanje lova določenih kategorij jelenjadi tudi izven redno določene lovne dobe (predvidoma podaljšanje lovne dobe na teleta in celoletni odstrel enoletne jelenjadi).
- V robnem območju z odstrelom, predvsem ženske jelenjadi, preprečiti širitev jelenjadi v tem prostoru. Odvzem jelenjadi v robnem področju šteje v skupno realizacijo načrta odvzema v LUO. Odvzem trofejne jelenjadi (lanščaki in jeleni 2+) v robnem območju je omejen. Za lovišča robnega območja številčni načrt odvzema ni potreben. V letnem načrtu LUO se opredelijo določila za upravljanje z jelenjadjo v robnem prostoru.

Starostni razredi pri jelenjadi

Moški spol	Ženski spol
Teleta M	Teleta Ž
Lanščaki	Junice
Jeleni 2 – 4*	Košute 2+*
Jeleni 5 – 9*	
Jeleni 10+*	

* dopolnjeno življenjsko leto; prehod v višji starostni razred s 1.4.

Ob izvršenem odstrelu se ugotovi in evidentira tudi spol telet.

Pri izvajanju načrtovanega odvzema z odstrelom v razredu telet obeh spolov naj bo poudarek na tem, da je potrebno izvršiti količinsko zadosten odzem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

Ob kategorizaciji se na podlagi obrabljenosti zobovja oceni tudi starost nad dvo letnih jelenov in košut.

Izhodiščna starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema jelenjadi za osrednje območje

Starostni razred	Moški spol	Ženski spol
Teleta M/Ž	16 - 21	17 - 22
Lanščaki/Junice	do 8	do 10
Jeleni 2 –4*	10-13	20 - 26
Jeleni 5 –9*	5-7	
Jeleni 10+*	do 4	
Moški spol : Ženski spol	42 - 48	52 - 58

* Skupen odstotek načrtovanega števila dve in večletnih jelenov (vseh treh starostnih kategorij skupaj) v osrednjih populacijskih območjih ne sme presegati 20%.

Časovna dinamika odvzema

Priporočeno je čim hitreje izvršiti odstrel telet, junic in košut, predvidoma najmanj 70 % do 30. novembra.

Ostalo

Naseljevanje in doseljevanje (dodajanje) jelenjadi v prsto naravo ni potrebno in strokovno ni dopustno.

Glede na cilje v osrednjih in robnih populacijskih območjih, se lahko s primerno utemeljitvijo odstrel nad dvo letnih košut v določenem deležu veže na odstrel nad dve in večletnih jelenov. Odstrel košut naj znaša praviloma vsaj med 70 do 100% višine odstrela nad dvo in več letnih jelenov, pri čemer se vezava dotičnih kategorij kot redni postopek vpelje skozi letne načrte LUO postopoma.

V načrtu za osrednje populacijsko območje je potrebno navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO. To odstopanje je v višini do + -15% od skupno načrtovanega števila odvzema vseh kategorij. Načrta odvzema v razredu dve in večletnih jelenov ni treba realizirati ter ga tudi ni dovoljeno presegati, razen sorazmerno s preseganjem skupno načrtovanega odvzema. Načrtovani odzem jelenov starostnega razreda 5–9 let se ne sme presegati, lahko pa se ga nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih ali starih jelenov 10+. Načrtovani odzem jelenov starostnega razreda 10+ se lahko nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih jelenov. Z letnimi načrti LUO se lahko nadomeščanje med kategorijami dve in večletnih jelenov drugače uredi. Pri košutah je dovoljeno odstopanje do +- 15%, pri teletih in enoletnih osebkih pa do +-30 % od načrtovanega števila odvzema. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odzem do 10 živali, dopustna toleranca +-15% ali +- 30% pomeni dve do tri (2-3) živali, pri načrtovanem odvzemu 11 ali več kosov pa zaokrožitev na najbližjo celo vrednost. Za lovišča osrednjega življenjskega območja, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 kosov jelenjadi, se kot dopustno odstopanje od načrta šteje realizacija +-2 kosa, pri čemer načrta odvzema dve in večletnih jelenov ni dovoljeno presegati.

V robnih populacijskih območjih se načrtuje odzem jelenjadi v ustrezni navezavi z osrednjim populacijskim območjem. Načrtovanega odvzema trofejne jelenjadi, to je lanščakov ter dve in večletnih jelenov, ni dovoljeno presegati oz. se ga veže na predhodni odstrel mulaste jelenjadi, to je telet in ženskega spola. Usmeritve in dovoljena odstopanja se določi z letnimi načrti LUO.

Določitev morebitnih osrednjih in robnih površin življenjskega prostora

Osrednje in robno območje jelenjadi v LUO se prilagaja populacijski dinamiki jelenjadi, pomemben kazalnik pri tem je realizacija odvzema po loviščih. Lovišče se uvrsti v osrednje območje, v kolikor kot robno lovišče več let zapored dosega odzem, ki je večji od določenega povprečnega odvzema (n.pr. povprečje 3 živali v zadnjih treh letih). Mejo tega povprečnega odvzema določa letni načrt LUO.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije

- Spremljava razvoja populacije jelenjadi v območju. Spremljanje prisotnosti jelenjadi v robnem območju. Ocena vsakoletnega prirastka na osnovi opazovanja: ugotavljanje prisotnosti košut s teleti pred začetkom lovne dobe. Spremljanje starosti (starostne strukture) osebkov oz. populacije.
- Sodelovanje lovskih organizacij pri spremljavi in raziskavah populacije jelenjadi (zdravstveno stanje in morebitna telemetrična spremljava).

Usmeritve za ohranitev in nego habitatov ter izboljšanje prehranskih razmer

- V osrednjem življenjskem prostoru pospeševati in zagotavljati vzdrževanje čimvečjega deleža travnih (pašnih) površin.
- Vzdrževanje krmnih njiv v gozdu in na gozdnem robu z jelenjadi primernimi vrstami kultur ima absolutno prednost pred pridelovalnimi njivami. Na površinah krmnih njiv koruza ne sme prevladovati.

Preglednica 12: Podatki o odvzemu jelenjadi za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001 *	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
teleta M	69	93	82	71	60	48	57	56	66	67	669	33,6	15,0
lanščaki	60	64	63	69	35	59	53	51	58	48	560	28,1	12,6
jeleni 2-4	38	50	50	40	48	45	44	44	49	48	456	22,9	10,2
jeleni 5-9	36	31	29	32	35	26	28	23	24	25	289	14,5	6,5
jeleni 10 +	3	1	2	3	1	2	2	1	2	2	19	1,0	0,4
skupaj MOŠKI spol	206	239	226	215	179	180	184	175	199	190	1.993	100,0	44,8
teleta Ž	112	118	101	89	78	89	74	80	79	76	896	36,5	20,1
junice	114	106	93	102	36	55	67	69	65	49	756	30,8	17,0
košute	92	118	127	88	73	60	62	62	63	60	805	32,8	18,1
skupaj ŽENSKI spol	318	342	321	279	187	204	203	211	207	185	2.457	100,0	55,2
SKUPAJ odstrel in izgube	524	581	547	494	366	384	387	386	406	375	4.450		100,0

Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom												
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
načrt - skupaj	630	632	650	650	620	465	420	422	420	417	5.326	
odstrel in izgube / načrt	83,2	91,9	84,2	76,0	59,0	82,6	92,1	91,5	96,7	89,9	83,6	
delež MOŠKEGA spola	39,3	41,1	41,3	43,5	48,9	46,9	47,5	45,3	49,0	50,7	44,8	
delež jelenov 2+	14,7	14,1	14,8	15,2	23,0	19,0	19,1	17,6	18,5	20,0	17,2	
delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na spol	67,7	65,6	62,0	67,0	57,1	65,4	64,9	66,3	66,0	64,0	64,7	

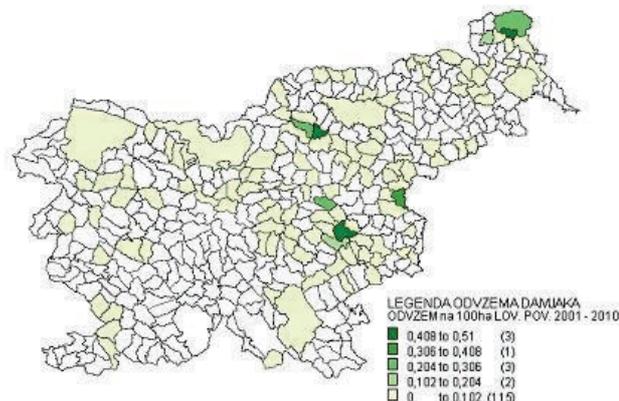
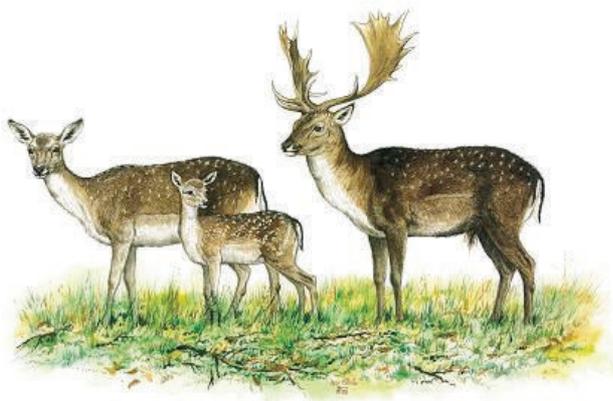
Izgube												
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	10	17	20	26	25	15	15	19	9	12	168	59,4
naravne izgube	2	22	14	9	10	6	3	18	14	17	115	40,6
skupaj izgube	12	39	34	35	35	21	18	37	23	29	283	100,0
% izgub	2,3	6,7	6,2	7,1	9,6	5,5	4,7	9,6	5,7	7,7	6,4	
čisti odstrel	512	542	513	459	331	363	369	349	383	346	4.167	

Vzroki izgub												
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan	1	22	14	8	9	5	3	18	14	17	111	39,2
2 bolezen	1			1	1	1					4	1,4
3 krivolov	4	1	3	5		3	3	3	1		23	8,1
4 cesta	4	6	11	13	19	11	7	7	5	4	87	30,7
5 železnica	2	10	6	7	3		5	7	1	8	49	17,3
6 plenilci											0	0,0
7 psi				1	3	1		2	2		9	3,2

Telesne mase (biološka telesna masa)										
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
teleta M	48,6	46,6	45,2	46,6	50,2	50,0	52,6	54,0	50	50,1
indeks	100,0	95,9	93,0	95,9	103,3	102,9	108,2	111,1	102,9	103,1
lanščaki	65,4	71,3	69,6	69,3	76,5	77,5	83,0	84,3	84,4	83,0
indeks	100,0	109,0	106,4	106,0	117,0	118,5	126,9	128,9	129,1	126,9
jeleni 2-4	120,1	128,1	128,6	127,4	132,2	128,3	135,6	134,4	137,3	137,5
indeks	100,0	106,7	107,1	106,1	110,1	106,8	112,9	111,9	114,3	114,5
jeleni 5-9	145,3	146,2	156,5	154,4	156,8	161,4	158,7	156,8	152,6	162,3
indeks	100,0	100,6	107,7	106,3	107,9	111,1	109,2	107,9	105,0	111,7
jeleni 10 +	148,3	135,0	161,0	146,0		160,5	132,0	158,0	152,5	167,5
indeks	100,0	91,0	108,6	98,4	0,0	108,2	89,0	106,5	102,8	112,9
teleta Ž	43,3	45,0	42,5	45,2	46,0	46,3	49,1	48,6	44,7	48,1
indeks	100,0	103,9	98,2	104,4	106,2	106,9	113,4	112,2	103,2	111,1
junice	54,9	57,3	53,5	53,8	59,8	62,1	62,3	64,7	60,8	70,3
indeks	100,0	104,4	97,4	98,0	108,9	113,1	113,5	117,9	110,7	128,1
košute	82,1	81,9	86,6	82,4	86,4	91,8	92,0	92,0	92,7	92,8
indeks	100,0	99,8	105,5	100,4	105,2	111,8	112,1	112,1	112,9	113,0

Mase trofej jelenov (g)										
Povprečna masa trofej / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
jeleni 2-4	3,1	3	2,9	3	2,9	3	2,9	3,2	3,5	2,9
indeks	100,0	96,8	93,5	96,8	93,5	96,8	93,5	103,2	112,9	93,5
jeleni 5-9	5,6	5,4	5,9	5,5	5,3	5,9	6	5,3	5,1	5,7
indeks	100,0	96,4	105,4	98,2	94,6	105,4	107,1	94,6	91,1	101,8
jeleni 10+	6,2	6,5	6,9	6	5,6	6,5	6,8	8	7,1	7,2
indeks	100,0	104,8	111,3	96,8	90,3	104,8	109,7	129,0	114,5	116,1

6.4 DAMJAK (*Dama dama* L.)

6.4.1 Prostorski okvir obravnave

Prisotnost damjakov v območju je omejena na SV predel Goričkega (območje lovišč LPN Kompas Peskovci in Križevci v Prekmurju). Prostorsko je ta populacija razširjena tudi prek meje na Madžarsko.

6.4.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Številčni odvzem damjaka v LUO je sorazmerno majhen, letni odvzem znaša cca. 40 damjakov. Načrti odvzema v zadnjih dveh letih so bili preseženi, predvsem iz razloga realizacije odvzema damjakov, ki so pobegli iz obor. Vključno s tem odvzemom je povprečna realizacija je znašala 66% načrtovanega števila, v spolni strukturi odstrela pa je prevladoval ženski spol. Oboje je verjetno bolj odraz strukture populacije in stanja te vrste divjadi v naravi kot pa načrtnega poseganja z odvzemom. V odvzemu skoraj ni zaslediti res starih jelenov 9+.

Biološki kazalniki

Določene kategorije damjakov v posameznih letih v odvzemu ne nastopajo, zato tam tudi ni podatka povprečnih telesnih mas. Primer: statistično bi iz spodnjega pregleda izhajalo, da so npr. teže 5-8 letnih damjakov večje od 9+, vendar je pri tem je potrebno povedati, da so bili v odvzemu preteklem obdobju zabeleženi samo 4. primeri te kategorije.

Pri rogovju damjakov je bilo v preteklosti v več primerih opaziti, da je ena veja rogovja slabše razvita, kar močno zmanjšuje njihovo trofejno vrednost. Lahko gre za pojav usmerjene asimetrije, pri damjakih se to lahko povezuje s pogostejšo uporabo (desne) strani rogovja v medsebojnih spopadih med samci.

Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju

Dosedanji cilj je bil ohranitev vrste v loviščih, kjer je bil dosedaj prisoten oz. neširjenje vrste izven osnovnih arealov že omenjenih dveh lovišč. Če ocenjujemo zasledovanje tega cilja, so bili dosedanji načrti odvzema primerno zastavljeni.

6.4.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti in ocena prostorske razporeditve

Današnja kolonija/populacija damjakov je nastala kot načrtna naselitev sredi 60. let prejšnjega stoletja na območju tedanjega gojitvenega lovišča Kompas. Številčno populacija ni močna in ne izkazuje trenda naraščanja in prostorskega širjenja. Danes je to izolirana populacija, ki nima naravnih stikov z drugimi

populacijami po Sloveniji, ki so prav tako nastale z naselitvami. Glede na povečan obseg gojitve damjakov v oborah obstaja majhna verjetnost stika damjakov iz narave in gojenih osebkov. Prostorsko je vrsta prisotna predvsem v obmejnem pasu ob madžarski meji. Težišče razširjenosti je v LPN Kompas Peskovci in lovišču Križevci v Prekmurju. Ocenjujemo, da določen delež damjakov stalno živi tudi na madžarski strani. Velikost populacije je ocenjena na cca. 200 osebkov.

Spolna in starostna struktura

Spolna struktura je v korist ženskega spola, kar je pri tej vrsti divjadi naravno razmerje. Glede na to, da se populacija prostorsko ne širi sklepamo, da je odvzem v višini prirastka.

Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje populacije je ugodno, posebni primeri bolezni niso znani. Med izgubami prevladujejo povozi na cestah in železnici.

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Iz literature so znani zrazito negativni vplivi damjaka na srnjad, vendar tega zaenkrat v LUO nismo zaznali. Populacija na okolje nima pomembnega vpliva. Škoda od damjakov v kmetijskem prostoru ni bistveno zaznavna. Glede na majhno in omejeno prostorsko razširjenost populacije ter po kazalcih škod sklepamo, da damjak v tem prostoru ni problematična vrsta.

6.4.4 Cilj upravljanja

Želeni trend številčnosti in prostorska razporeditev

Cilj je ohranitev trenutne številčnosti oziroma zadrževanje naraščanja številčnosti na območju, kjer je ta vrsta danes prisotna. Ne načrtujemo prostorskega širjenja vrste.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura

Želimo ohranjati populacijo v normalni starostni in spolni strukturi z dovolj velikim deležem osebkov srednjega starostnega razreda. Ocenjujemo, da je trenutna spolna struktura vrsti primerna (delež ženskih osebkov je večji od deleža moških). Ciljna struktura v smislu kakovosti populacije je opredeljena s primerno starostno in spolno sestavo, predvsem pa okolju sprejemljivo številčnostjo.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Usklajenost populacije z danostmi v okolju in da ne povzroča negativnih vplivov na okolje in avtohtone živalske vrste.

6.4.5 Usmeritve za upravljanje

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

- Z letnim lovsko upravljavskim načrtom območja se določi načrt odvzema po številu in strukturi skupaj za vsa lovišča, po potrebi pa tudi za posamezna lovišča.
- V loviščih robnega območja damjakov je odstrel damjakov sproščen. Številčni načrt odvzema za ta lovišča ni potreben.
- Odstrel pobeglih damjakov iz obor za gojitev divjadi v skladu z ZDLov-1. Preprečiti širitev in stalno naselitev te divjadi v robnem prostoru.
- Dodajanje damjaka v prosto naravo v območju ni dovoljeno.

Starostni in spolni razredi

Jeleni	Košute
Teleta M	Teleta Ž
Lanščaki	Junice
Jeleni 2 –4*	Košute 2+*
Jeleni 5 –8*	
Jeleni 9+*	

* dopolnjeno življenjsko leto; prehod v višji starostni razred s 1.4.

Ob izvršenem odstrele se ugotovi in evidentira tudi spol telet.

Pri izvajanju načrtovanega odvzema z odstrelom v razredu telet obeh spolov naj bo poudarek na tem, da je potrebno izvršiti količinsko zadosten odzem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

Ob kategorizaciji se na podlagi obrablenosti zobovja oceni tudi starost nad dvo letnih jelenov in košut.

Izhodiščna starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema damjaka (v %)

Starostni razred	Moški spol	Ženski spol
Teleta M/Ž	15 - 20	15 - 22
Lanščaki/Junice	do 8	10
Jeleni 2 –4	10 - 13	maks. 15 - 20 min 20 - 25
Jeleni 5 –8	5 - 7	
Jeleni 9+	do 4	
Moški spol : Ženski spol	43 - 48	52 - 57

Časovna dinamika odvzema

Priporočeno je čim hitreje izvršiti odstrel telet, junic in košut, predvidoma najmanj 70 % do 30. novembra.

V loviščih z odvzemom nad 10 živali se načrtuje struktura odvzema damjaka po posameznih kategorijah. Dovoljeno odstopanje realizacije od načrta odvzema je navzdol v višini – 15 % načrtovanega odvzema damjakov ter tudi znotraj posamezne kategorije. V kolikor 15 % znotraj posamezne spolne in starostne kategorije predstavlja manj kot 1 kos, se kot dopustno odstopanje šteje +- 1 kos. Realizacija odvzema telet se lahko kompenzira z odstrelom junic ali lanščakov ter obratno. Odstrel košut naj znaša praviloma vsaj med 70 do 100 % višine odstrela nad dvo letnih jelenov. Odvzema navzgor glede na zastavljene cilje v načrtu LUO ni potrebno omejevati.

V loviščih z odvzemom do 10 živali se načrtuje in spremlja realizacija odvzema za posamezna lovišča ali za skupino lovišč. Pri načrtu odvzema do vključno 10 kosov damjaka, se kot dopustno odstopanje od načrta šteje realizacija do – 3 kosov. Odvzema navzgor glede na zastavljene cilje v načrtu LUO ni potrebno omejevati. Pri realizaciji načrta v povprečju zadnjih nekaj let mora biti odzem košut 2+ enak odvzemu jelenov 2+, odzem ostalih kategorij je povsem sproščen.

Posamezni osebki, ki se priložnostno pojavijo v območjih izven prostorskih okvirov načrtovanja, niso predmet upravljanja z vrsto in jih je kot take v teh loviščih treba odstreliti skladno z lovno dobo ali drugimi določili predmetne zakonodaje. Pri odstrele osebkov, za katere se predvideva da izvirajo iz obor, se upoštevajo določila 8. odstavka 50. čl. ZDlov-1.

Preseganje realiziranega odvzema od načrtovanega prek meja dopustnih odstopanj v vseh loviščih, ki bi nastala kot posledica evidentiranih izgub damjakov po končani lovni dobi ali po izpolnitvi načrtovanega odvzema v posamezni spolni in starostni kategoriji, ne šteje kot kršitev določil načrta.

Določitev osrednjih in robnih površin življenjskega prostora

Ostajajo nespremenjena, ne načrtujemo širjenja damjakov v druga lovišča LUO.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje populacije

- Spremljanje prisotnosti damjakov po loviščih oz. njihovih delih.
- Monitoring starostne in spolne strukture populacije.

Preglednica 13: Podatki o odvzemu damjaka za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001 *	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
teleta M	6	4	4	5	5	6	4	1	4	6	45	27,1	11,4
lanščaki	5	5	4	9	1	3	5	1	8	5	46	27,7	11,7
jeleni 2-4	4	4	6	7	4	1	5	4	5	5	45	27,1	11,4
jeleni 5-8	6	4	2	1	4	2	1		3	3	26	15,7	6,6
jeleni 9 +		1	1	0			1		1		4	2,4	1,0
skupaj MOŠKI spol	21	18	17	22	14	12	16	6	21	19	166	100,0	42,1
teleta Ž	10	5	5	11	5	4	3	2	7	13	65	28,5	16,5
junice	4	5	5	5	2	3	3	1	3	5	36	15,8	9,1
košute	9	12	17	18	10	11	9	6	13	22	127	55,7	32,2
skupaj ŽENSKI spol	23	22	27	34	17	18	15	9	23	40	228	100,0	57,9
SKUPAJ odstrel in izgube	44	40	44	56	31	30	31	15	44	59	394		100,0

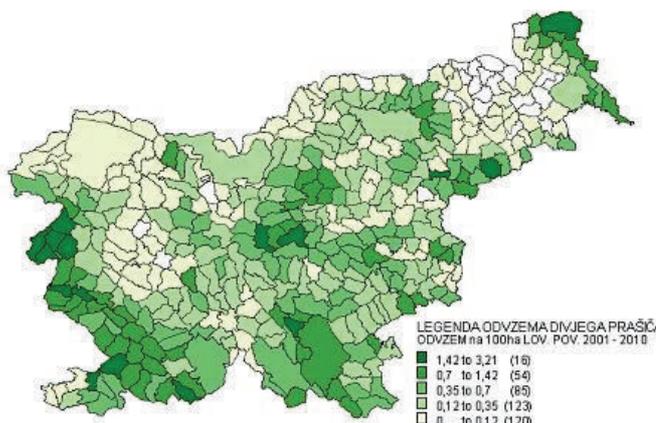
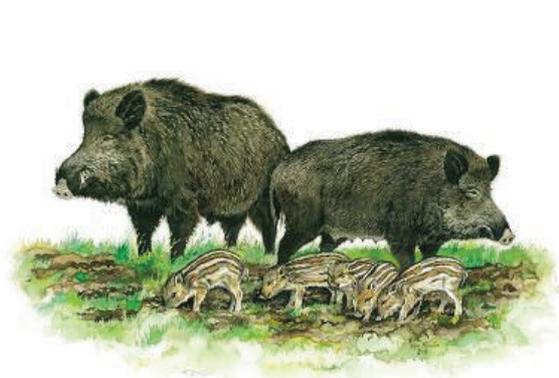
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	60	80	80	80	80	60	50	40	33	34	597		
odstrel in izgube / načrt	73,3	50,0	55,0	70,0	38,8	50,0	62,0	37,5	133,3	173,5	66,0		
delež MOŠKEGA spola	47,7	45,0	38,6	39,3	45,2	40,0	51,6	40,0	47,7	32,2	42,1		
delež jelenov 2+	22,7	22,5	20,5	14,3	25,8	10,0	22,6	26,7	20,5	13,6	19,0		
delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na spol	56,8	47,5	40,9	53,6	41,9	53,3	48,4	33,3	50,0	49,2	48,7		

Izgube													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
nenaravne izgube	2	5	8	11	4	6	7	3	8	3	57	98,3	
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1,7	
skupaj izgube	2	5	8	11	4	6	7	3	9	3	58	100,0	
% izgub	4,5	12,5	18,2	19,6	12,9	20,0	22,6	20,0	20,5	5,1	14,7		
čisti odstrel	42	35	36	45	27	24	24	12	35	56	336		

Vzroki izgub													
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%	
1 neznan									1		1	1,7	
2 bolezen									0		0	0,0	
3 krivolov									0	1	1	1,7	
4 cesla	1	1			1	1	1		1	1	7	12,1	
5 železnica	1	4	8	11	3	5	6	3	7	1	49	84,5	

Telesne mase (biološka telesna masa)											
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
teleta M	22,3	25,8	18,0	20,6	22,2	20,7	20,5	19,0	17	19,0	
indeks	100,0	115,7	80,7	92,4	99,6	92,8	91,9	85,2	76,2	85,2	
lanščaki	38,3	41,3	35,3	38,7	45,0	39,0	35,3	40,0	35,9	35,2	
indeks	100,0	107,8	92,2	101,0	117,5	101,8	92,2	104,4	93,7	91,9	
jeleni 2-4	54,7	54,3	47,5	53,2	64,3	48,0	54,0	54,5	37,4	53,8	
indeks	100,0	99,3	86,8	97,3	117,6	87,8	98,7	99,6	68,4	98,4	
jeleni 5-8	57,0	56,7	55,0	60,0	53,8	60,5	65,0		49,7	60,0	
indeks	100,0	99,5	96,5	105,3	94,4	106,1	114,0	0,0	87,2	105,3	
jeleni 9 +	0,0	53,0	51,0				59,0				
indeks	#DEL/0!										
teleta Ž	17,8	19,0	20,2	19,0	18,6	18,0	15,3	20,0	18,3	16,8	
indeks	100,0	106,7	113,5	106,7	104,5	101,1	86,0	112,4	102,8	94,4	
junice	26,0	27,0	28,4	31,2	27,0	27,0	30,0	31,0	24,7	28,7	
indeks	100,0	103,8	109,2	120,0	103,8	103,8	115,4	119,2	95,0	110,4	
košute	31,1	31,9	34,1	31,4	31,6	32,3	32,4	30,8	30,1	32,7	
indeks	100,0	102,6	109,6	101,0	101,6	103,9	104,2	99,0	96,8	105,1	

6.5 DIVJI PRAŠIČ (*Sus scrofa* L.)

6.5.1 Prostorski okvir obravnave

Divjega prašiča zaradi njegove razširjenosti obravnavamo na ravni lovskoupravljaljskega območja. Skupina lovišč, ki številčno načrtujejo odvzem in tudi realizirajo odstrel prašičev trenutno obsega 53% površine LUO. Trenutno osrednji življenjski prostor divjega prašiča pokrivajo lovišča: Bogojina, Brezovci, Dobrovnik, LPN Fazan Beltinci, Grad-Kuzma, Ivanovci, Kobilje, LPN Kompas Peskovci, Križevci v Prekmurju, Lendava, Moravci, Pečarovci, Petišovci, Prosenjakovci in Velika Polana.

6.5.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Številčni odvzem v obdobju 2002-2006 izkazuje padanje, po letu 2006 pa konstantno naraščanje in največji odvzem v letu 2010, ko je bilo realizirano rekordno število divjih prašičev. Gibanje realizacije je vsekakor posledica razmer v okolju (gozdni obrodi, zimske razmere, strukture kmetijskih kultur,...) in posledično v populaciji, škodne problematike prašiča v okolju in posledično intenzivnega lova na to divjad. Načrt odvzema prašičev je bil v preteklem desetletju skupno povprečno realiziran 93 %. V nekaterih letih je ostal načrt številčno nedosežen, v posameznih letih pa bistveno presežen, kar dokazuje nepredvidljivost reagiranja prašičje populacije na okoljske spremenljivke.

Biološki kazalniki

Telesne mase divjih prašičev so odvisne predvsem od prehranske ponudbe, na katero vpliva prisotnost kmetijskih kultur, semenski obrodi hrasta in bukve ter čas uplenitve. Prehranske možnosti v območju so za divjega prašiča predvsem zaradi prisotnosti kmetijskih kultur nadpovprečne. Zaradi prej navedenega je na osnovi telesnih mas težko sklepati na številčnost ali vitalnost divjih prašičev. Večina ozimk je spolno zrelih in oplojenih že v prvem življenjskem letu ter poganjajo kot lanščakinje.

Zaradi razpršenosti odstrela tekom celega leta in različnih pogojev za lov med leti je težko sklepati o značilnih trendih gibanja telesnih mas. Primerjava gibanja telesnih mas posameznih starostnih razredov (ozimci, lanščaki, merjasci oz. svinje) v zadnjem desetletnem obdobju izkazuje trend rahlega povečevanja. Skupne izgube pri divjem prašiču znašajo manj kot 2%, zelo redki so tudi primeri povoza prašiča na cesti.

Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja

Številčno je bil letni odvzem načrtovan na podlagi realizacije prejšnjih let, škod v prostoru in ocen upravljalcev lovišč glede stanja populacij. Pri tem je načrt odvzema predstavljal t.i. izhodiščni načrt, ki ga je bilo mogoče neomejeno presegati v ustrezni spolni in starostni strukturi, kar je za LUO z velikim deležem obdelovalnih površin nujno potrebno.

Glede usmeritev za doseganje načrtovane strukture ocenjujemo, da so bile pravilne, vendar bi jih bilo mogoče realizirati le z večjo disciplino v lovskih vrstah. Verjetni vzrok za odstopanje od usmeritev glede strukture odstrela leži po eni strani v oteženem lovu v vegetacijski dobi, ko je precejšen delež prašičev v kmetijskih kulturah in s tem za lovca "neviden", po drugi strani pa v nezainteresiranosti lovcev po intenzivnem celoletnem lovu mladičev (kljub lovni dobi). Dosti lovcev se raje kot za zgodnji odstrel mladiča odloči za odstrel večjega in težjega prašiča - ozimca, to je tistega z večjo uporabno težo, kar je običajno šele na začetku jeseni. Tako precejšen delež mladičev zimo preživi in drugo leto preraste v razred lanščakov. Ker Prekmurje za prašiča obenem predstavlja tudi robni življenjski prostor, se temu pridruži še neznano število lanščakov, ki se pomaknejo k nam iz vzhodne smeri in tudi posameznih tropov, ki migrirajo v ta prostor zaradi boljših prehranskih razmer. S tem je spet dana možnost za večji odstrel lanščakov. To nedvoumno potrjujejo tudi vsakoletni pregledi odstrela.

6.5.3 Ocena stanja populacije

Trend številčnosti in ocena prostorske razporeditve

Številčnost divjega prašiča v območju niha. Opazen je trend povečevanja številčnosti do leta 2002 in ponovno povečevanje po letu 2006. Ciklično nihanje številčnosti je lahko v povezavi z obrodrom hrasta in bukve, predvsem pa vremenskih razmer v zimsko-pomladanskem času (stopnja preživetja poleženih mladičev). Populacijski modeli in okoljske spremembe napovedujejo nadaljevanje povečevanja številčnosti in prostorske razširjenosti vrste.

Prostorsko je prašič najbolj prisoten na SV območja, zastopanost te divjadi proti jugu in zahodu pa se zmanjšuje z zmanjševanjem gozdnatosti in intenzivnosti ukrepov krmljenja. Poudariti je treba, da ima krmljenje vpliv na prisotnost in razporeditev divjega prašiča v prostoru, istočasno pa bi bil brez teh dodatnih ukrepov odvzem divjega prašiča bil dosti manj uspešen.

Spolna in starostna struktura

V strukturi odvzema je bil delež moškega spola vsako leto (razen v 2004) večji od ženskega spola, ki praviloma vodi mladiče, zato je spolna struktura populacije verjetno nekoliko v korist ženskega spola. Povprečna starostna struktura odvzema po razredih ozimci-lanščaki-starejši v LUO je 43% - 40% - 17%. Ocenjujemo, da preraste v razred lanščakov približno še enkrat toliko ozimcev kot pa jih je odvzetih. Populacija, ki izkazuje strukturo z večjim deležem lanščakov, je iz vidika problematike škod v kmetijstvu izrazito neugodna, saj lanščaki povzročijo glavnino škod na polju. Poleg tega pa to pomeni, da z odvzemom ne dosegamo zastavljenega cilja, to je zmanjšanja številčnosti oziroma čim manjšega preraščanja mladičev/ozimcev v naslednji starostni razred.

Prirastek pri divjem prašiču je ocenjen na vsaj 4-5 mladičev na vodečo svinjo (tudi lanščakinje praviloma vodijo mladiče). Zaradi ugodnih prehranskih pogojev je oplojen tudi precejšen delež ozimk, zato je pri prašiču potrebno računati z močnim reprodukcijskim potencialom (po podatki iz srednje EU je lahko v ugodnih pogojih letni prirastek pri divjem prašiču tudi do 300% številnosti populacije na začetku leta).

Zdravstveno stanje

Bolezni znaki pri tej vrsti niso bili opazni, izgube praktično niso prisotne (glej preglednico odvzema). V območju se vrši spremljava zdravstvenega stanja populacije na klasično prašičjo kugo, trihinelozo in vzorčenje za tuberkulozo (TBC).

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Divji prašič ima lahko v naših pogojih vpliv na srnjad in malo divjad. Kot vsejeda vrsta pobira mladiče srnjadi, ki še ne sledijo srni in tudi prazni gnezda in legla male divjadi. Pomemben je posreden vpliv privabljalnega krmljenja divjih prašičev na srnjad in jelenjad, ker se za to običajno uporablja koruza. V loviščih, kjer je prašič redek, del krme (koruze) namenjene divjemu prašiču použijeta ti dve vrsti. Zaradi kisle reakcije v njihovem vampu se lahko poveča potreba po lesni paši, ki pa jo ti dve vrsti lahko pokrijeta v obliki povečanega objedanja gozdnega mladja.

6.5.4 Cilj upravljanja

Želeni trend številčnosti in prostorska razporeditev

Številčnost populacije divjega prašiča je potrebno usklajevati s pogoji v okolju. V začetnem obdobju veljavnosti tega načrta je potrebno njegovo številčnost zmanjšati, kasneje pa ohranjati ob uravnoteženem posegu v rodno-reproduktivni del populacije. Preprečiti je potrebno ponovno naraščanje in prostorsko širjenje

populacije, kar pomeni preprečevati stalno prisotnost prašičev v robnem življenjskem prostoru in redno izvajati številčno ter strukturno ustrezen odvzem v osrednjem območju.

Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura

Želimo tako starostno strukturo, ki bo zagotavljala minimalno preraščanje mladičev/ozimcev v razred enoletnih živali in ustrezno število zrelih živali obeh spolov.

Dovolj velik odvzem ozimcev je nujen za oblikovanje naravne strukture populacije. V populaciji mora biti primeren delež lanščakov (20 – 25 %) in starejših živali (do 10%), ki pogojujejo normalno in kontrolirano reprodukcijo v populaciji. Primerno velik delež srednje starih osebkov zagotavlja ustrezno prehajanje v višje starostne razrede.

Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Z zmanjšano številčnostjo divjega prašiča bo tudi vpliv na ostale vrste zmanjšan.

6.5.5 Usmeritve za upravljanje

Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

Populacija divjega prašiča tako kot drugod po Evropi in Sloveniji tudi v Pomurskem LUO ni ogrožena, zato je cilj upravljanja z divjim prašičem predvsem ravnotežje med vrsto in njenim okoljem.

Glede na trenutno izhodiščno stanje populacije in njeno vlogo v okolju, v prihodnjem desetletju predvidevamo samo dve možnosti vplivanja z odvzedom na populacijo in sicer najprej zmanjševanje kasneje pa ohranitev znižane številčnosti. Splošno je za znižanje številčnosti populacije potrebno načrtovati in realizirati predvsem dovolj veliko številčno poseganje med vse kategorije divjega prašiča. Za doseganje zmanjševanja številčnosti populacije bi moral biti v odvzemu delež ženskih osebkov večji od deleža moških osebkov, istočasno pa je potrebno z intenzivnim in pravočasnim odstrelom mladičev/ozimcev zagotoviti kar najmanjšo stopnjo preraščanja tega starostnega razreda v razred lanščakov obeh spolov.

V kolikor je populacija divjega prašiča v mejah usklajenosti z drugimi dejavnostmi v okolju, se višino in prostorsko razporeditev odvzema v LUO z letnimi načrti lovišč pripravi glede na naslednje kriterije:

- spolne in starostne strukture odvzema zadnjih pet let s poudarkom na zadnje lovsko leto,
- intenziteto odvzema po loviščih,
- trende gibanja škod v kmetijstvu.

Načrtovan odvzem predstavlja tisto višino odstrela, ki jo je, poleg upoštevanja evidentiranih izgub, v loviščih potrebno izvršiti za obvladovanje populacije in od katere se lahko odstopa v skladu z določili in usmeritvami letnega načrta LUO.

Loviščem z manjšo intenziteto odstrela in loviščem, kjer prašiči niso stalna divjad, ni potrebno številčno določati načrta odvzema. Za ta lovišča pa, enako kot za ostala, veljajo v nadaljevanju zapisana Določila za izvajanje lova.

Določila za izvajanje lova:

1.) Za doseganje načrtovanega odvzema v območju je potrebno znotraj leta čimprej začeti in vršiti odstrel ozimcev ne glede na spol, njihovo telesno razvitost oz. obarvanost.

Razlogi zгодnjega odstrela mladičev so v obvladovanju naraščanja populacije:

- v razred lanščakov naj preraste minimalno število osebkov,
- možnost izvršitve odstrela potrebnega števila svinj oz. lanščakinj, ki so vodile mladiče.

2.) Upravljalci lovišč s svojimi internimi akti ne smejo kakorkoli omejevati odstrela kategorij ozimcev, lanščakinj in svinj, razen svinje vodnice. Svinja vodnica v tropu je po socialnem rangju najvišja žival, ki vodi celoten trop. Vodnica tropa je edina žival, ki se jo praviloma vedno varuje.

Potrebni odstrel svinj 2+ in lanščakinj je treba realizirati v jesensko-zimskem času in sicer tudi vodečih, če sta v tropu najmanj dve vodeči svinji. Takrat je odstrel manjše vodeče svinje potreben in dopusten ukrep. Vodeča svinja (tudi vodeča lanščakinja) je žival, ki vodi mladiče. Vodeče svinje oz. lanščakinje, za razliko od svinj vodnic, v jesensko zimskem času niso posebej varovane. Intenziven lov mladičev/ozimcev pa bo tudi zagotovil, da bo določen del lanščakinj in svinj 2+, ki so sicer v tekočem letu že vodile mladiče, ostal brez letih in bo tak odstrel torej še lažji, tudi z etičnega vidika.

Starostni razredi pri divjem prašiču

Moški spol	Ženski spol
Ozimci M/Ž	
Lanščaki*	Lanščakinje*
Merjasci*	Svinje*

* Določitev dejanske starosti za prehod v višji starostni razred na podlagi razvoja zobovja. Pri divjem prašiču se za prehod v višji starostni razred upošteva okularna ocena dejanske starosti v mesecih na podlagi pregleda razvitosti zobovja.

Starostna in spolna struktura odvzema divjih prašičev

Starostni razred	Izhodiščna struktura*		
	M	Ž	Skupaj
Ozimci	min 50-70 %		min 50-70 %
Lanščaki / Lanščakinje	max 10-20 %	min 10-20 %	max 20-40 %
Merjasci 2+ / Svinje 2+	max 5 %	min 5 %	10 %
Skupaj	50 %	50 %	100 %

Z načrtom LUO se določi načrtovan odvzem v konkretnih % in ne intervalno.

Načrtovanje odvzema pri cilju: uravnavanje številčnosti

Za uravnavanje številčnosti populacije je treba načrtovati predvsem dovolj veliko poseganje med vse kategorije divjega prašiča, še zlasti pa v kategorijo ozimcev, kjer sledimo cilju, da v razred enoletnih osebkov preraste minimalno število osebkov.

Načrtovanje odvzema pri cilju: zmanjševanje številčnosti (konkretna lovišča, za katera v določenem letu velja ta cilj, se določi z letnim lovskoupravljavskim načrtom)

Za doseganje zmanjševanja številčnosti populacije se mora poleg intenzivnega odstrela ozimcev v odvzemu povečati tudi delež ženskih osebkov, pri čemer je smiselno z načrtom predpisati vsaj minimalno število rodnih samic, ki jih je potrebno odvzeti iz LUO.

V primerih načrtovanega občutnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev se z načrti odvzema kategorije ozimcev in lanščakov obeh spolov praviloma ne ločuje in ne omejuje. Priporočljiv je tudi čim zgodnejši začetek odstrela ozimcev.

V primeru, da se pojavljajo (po fenotipu) očitni križanci z domačim prašičem (vpliv hibridizacije), se lahko odstreljuje vse spolne in starostne kategorije teh (križanih) divjih prašičev brez omejitev, pri čemer se odstrel izven lovne dobe obravnava kot izredni odstrel in mora biti izveden po ustreznih podzakonskih postopkih.

Časovna dinamika odvzema:

Skupinski lovi na divje prašiče se praviloma izvajajo od 15.9. do 31.1.

Ostalo:

Dopustno odstopanje od načrta odvzema za divjega prašiča za lovišča, ki imajo načrtovan odvzem 20 in več osebkov divjega prašiča, je lahko po višini navzdol največ do 30 %, pri čemer se izračunane vrednosti odstopanja zaokrožujejo na najbližjo celo vrednost. V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, je odvzem svinj 2+ po višini neomejen. V loviščih z načrtovanim odvzemom 20 in več osebkov divjega prašiča mora biti tako realiziran odvzem vsaj 70 % načrtovanega števila ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+, medtem, ko je realizacija odvzema merjascev in lanščakov lahko manjša in po višini ni obvezujoča. Navzgor odvzem količinsko ni omejen, praviloma pa mora biti skladen s spolno in starostno strukturo osnovnega načrta. To pomeni, da je pri preseganju načrtovanega odvzema ter tudi pri realizaciji odvzema v višini od 70 % do 100 %, delež ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+ (svinj v primeru načrtovanega znatnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev) v strukturi odvzema vsaj tolikšen, kot je za posamezno kategorijo predviden z načrtom odvzema (minimalni delež). Delež lanščakov, merjascev ter potencialno tudi svinj 2+ (v loviščih, kjer je načrtovana ohranitev številčnosti divjih prašičev) pa je lahko enak ali manjši načrtovanemu deležu v odvzemu. Pri izračunu deleža svinj 2+ in merjascev 2+ v odvzemu po loviščih se za ti kategoriji upošteva tudi dovoljeno odstopanje +1 kos, ki se ga ustrezno upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem/naslednjih letih.

Dopustno odstopanje od načrta odvzema za divjega prašiča za lovišča, ki imajo **načrtovan odvzem več kot 5 in do 20 osebkov divjega prašiča**, je lahko po višini navzdol največ do 50 %, pri čemer se izračunane vrednosti odstopanja zaokrožujejo na najbližjo celo vrednost. V loviščih, kjer je načrtovano znatno

zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, je odvzem svinj 2+ po višini neomejen. V loviščih z načrtovanim odvzemom od 6 do 20 osebkov divjega prašiča mora biti tako realiziran odvzem vsaj 50 % načrtovanega števila ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+, medtem ko je realizacija odvzema merjascev in lanščakov lahko manjša in po višini ni obvezujoča. Navzgor odvzem količinsko ni omejen, praviloma pa mora biti skladen s spolno in starostno strukturo osnovnega načrta. To pomeni, da je pri preseganju načrtovanega odvzema (ne pa tudi pri realizaciji odvzema v višini od 50 % do 100 %), delež ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+ (svinj v primeru načrtovanega znatnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev) v strukturi odvzema vsaj tolikšen, kot je za posamezno kategorijo predviden z načrtom odvzema (minimalni delež). Delež lanščakov, merjascev ter potencialno tudi svinj 2+ (v loviščih, kjer je načrtovana ohranitev številčnosti divjih prašičev) pa je lahko enak ali manjši načrtovanemu deležu v odvzemu. Pri izračunu deleža svinj 2+ in merjascev 2+ v odvzemu po loviščih se za ti kategoriji upošteva tudi dovoljeno odstopanje +1 kos, ki se ga ustrezno upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem/naslednjih letih.

Za lovišča, kjer je prisotnost divjih prašičev zgolj občasna ali je njihova številčnost majhna, se konkretne usmeritve za upravljanje navede v letnem načrtu LUO. Loviščem, ki imajo **načrtovan odvzem manjši ali enak 5 osebkom**, načrtovane višine odvzema praviloma ni treba dosegati (možno odstopanje do 100 %). Navzgor odvzem količinsko ni omejen, a se lahko struktura odvzema nad enoletnih osebkov z načrti dodatno omeji. Tudi v teh loviščih je dovoljeno odstopanje odvzema v primerjavi z načrtom v primeru svinj 2+ in merjascev 2+ po loviščih +1 kos, kar se ustrezno upošteva pri načrtovanem odvzemu v naslednjem/naslednjih letih.

Izjemoma, t.j. v primeru bistveno manjše številčnosti divjih prašičev v celotnem LUO ali delih LUO, je odstopanje lahko tudi večje od navedenih, pri čemer se odstopanja utemelji po postopkih, ki so skladni s podzakonskimi akti.

Lovske organizacije z internimi navodili na noben način ne smejo omejevati izvajanje načrta odvzema divjih prašičev (npr. omejevanje lova na privabljalnih krmiščih; določanje sankcij za uplenitev katerekoli kategorije divjega prašiča, ki je z načrtovanim odvzemom še dovoljena). V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, tudi ni dovoljeno omejevanje skupinskih lovov v obdobju od 15.9. do 31.1.

Usmeritve za nego habitatov ter izboljšanje prehranskih razmer

- Krmne njive za divje prašiče so zaželjene v smislu preprečevanja škod na kmetijskih površinah. Zasejane so lahko samo z domačimi vrstami kmetijskih kultur, izbira vrst kultur je prepuščena upravljavcu lovišča.
- Vzdrževanje kaluž, opredeljenih v letnih načrtih lovišča.
- Ohranitev in sadnja plodonosnega drevja

Usmeritve za preprečevanje škod

- Izvrševanje načrtovanega odvzema (zgodnji začetek odstrela ozimcev, velika intenzivnost lova, dovolj velik odstrel lanščakinj in svinj 2+).
- V času dozorevanja kultur pritisk z lovom usmeriti na poljske površine in opustitev lova (mir) v strnjem gozdu.
- Sodelovanje z lastniki kmetijskih zemljišč pri preprečevanju škod (oddaljenost ogroženih kultur od gozdnega roba (vsaj 10 m), ureditev presek v kmetijskih kulturah, sajenje sort oz. kultur, ki so za prašiče manj privlačne, uporaba tehničnih zaščitnih sredstev...).

Določitev osrednjih in robnih površin življenjskega prostora

Načrtno širjenje prisotnosti divjih prašičev v lovišča, kjer vrsta do sedaj ni bila stalno prisotna, ni predvideno niti zaželeno.

Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije

Izjemno koristno bi bilo spremljati prirastek preko stopnje oplojenosti ženskega spola, zlasti ozimk in lanščakinj ter števila mladičev, ki jih vodijo.

Izvajanje ukrepov sistematičnega nadzora zdravstvenega stanja populacije nad klasično prašičjo kugo, trihinelozo in tuberkulozo.

Preglednica 14: Podatki o odvzemu divjega prašiča za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube													
Starostna in spolna kategorija/leto	2001 *	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%/spol	%/skupaj
ozimci M	125	123	92	88	99	63	113	78	138	132	1.051	39,6	21,7
lanščaki	132	129	85	94	74	75	117	162	167	168	1.203	45,3	24,8
merjasci 2	65	49	37	31	19	25	51	34	45	46	402	15,1	8,3
skupaj MOŠKI spol	322	301	214	213	192	163	281	274	350	346	2.656	100,0	54,8
ozimci Ž	122	135	117	98	87	46	97	105	126	119	1.052	47,9	21,7
lanščakinje	81	81	47	79	51	38	57	100	98	113	745	34,0	15,4
svinje	40	40	44	46	29	25	40	44	43	46	397	18,1	8,2
skupaj ŽENSKI spol	243	256	208	223	167	109	194	249	267	278	2.194	100,0	45,2
SKUPAJ odstrel in izgube	565	557	422	436	359	272	475	523	617	624	4.850		100,0

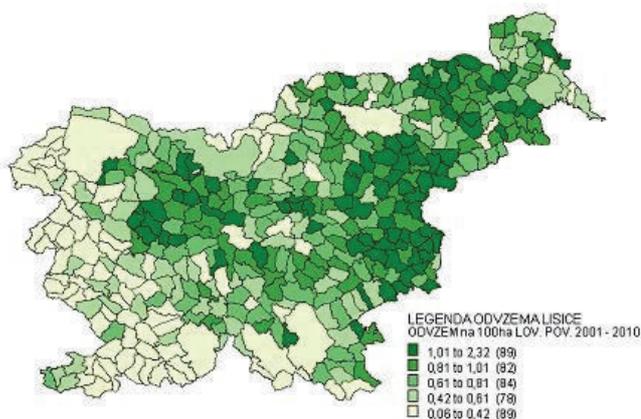
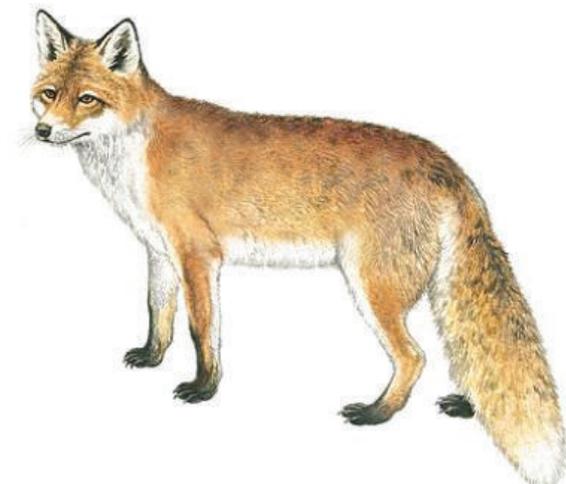
Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom													
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj		
načrt - skupaj	447	500	654	575	520	445	380	495	530	570	5.116		
odstrel in izgube / načrt	126,4	111,4	64,5	75,8	69,0	61,1	125,0	105,7	116,4	109,5	94,8		
delež MOŠKEGA spola	57,0	54,0	50,7	48,9	53,5	59,9	59,2	52,4	56,7	55,4	54,8		
delež ozimcev ne glede na spol	43,7	46,3	49,5	42,7	51,8	40,1	44,2	35,0	42,8	40,2	43,4		
delež lanščakov ne glede na spol	37,7	37,7	31,3	39,7	34,8	41,5	36,6	50,1	42,9	45,0	40,2		
delež večletnih 2+ ne glede na spol	18,6	16,0	19,2	17,7	13,4	18,4	19,2	14,9	14,3	14,7	16,5		

Izgube in odvzem												
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	2	5	1	5	2	2	6	2	5	0	30	44,1
naravne izgube	0	3	8	7	1	1	1	5	7	5	38	55,9
skupaj izgube	2	8	9	12	3	3	7	7	12	5	68	100,0
% izgub	0,4	1,4	2,1	2,8	0,8	1,1	1,5	1,3	1,9	0,8	1,4	
čisti odstrel	563	549	413	424	356	269	468	516	605	619	4.782	

Vzroki izgub												
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan		3	8	6	1	1	1	5	7	5	37	54,4
2 bolezen				1							1	1,5
3 krivolov							3				3	4,4
4 cesta	2	4	1	5	2	2	3	2	4		25	36,8
5 železnica		1									1	1,5
6 plenilci											0	0,0
7 psi									1		1	1,5

Telesne mase (biološka telesna masa)											
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
ozimci M	25,9	26	26,1	28	33,6	34,3	34,4	33,3	30,9	32,2	
indeks	100,0	100,4	100,8	108,1	129,7	132,4	132,8	128,6	119,3	124,3	
lanščaki	55,9	55,8	54,5	53,8	56,3	64,7	67,8	63,4	60,2	60,2	
indeks	100,0	99,8	97,5	96,2	100,7	115,7	121,3	113,4	107,7	107,7	
merjasci	85,2	76,1	83,6	82,3	89,5	85	96,5	91	99,2	90,6	
indeks	100,0	89,3	98,1	96,6	105,0	99,8	113,3	106,8	116,4	106,3	
ozimci Ž	26,2	28,8	28,2	27,4	34,5	31,8	33,3	32,4	29	31,6	
indeks	100,0	109,9	107,6	104,6	131,7	121,4	127,1	123,7	110,7	120,6	
lanščakinje	49,1	46,5	51,4	47	52,5	55,7	59,6	52,8	50,5	53,4	
indeks	100,0	94,7	104,7	95,7	106,9	113,4	121,4	107,5	102,9	108,8	
svinje	76,2	71,3	77,6	77,1	79,1	76,7	85,6	81,8	85,2	86,9	
indeks	100,0	93,6	101,8	101,2	103,8	100,7	112,3	107,3	111,8	114,0	

6.6 LISICA (*Vulpes vulpes* L.)

6.6.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.6.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Dovoljen je bil številčno neomejen odvzem lisic, ki pa je v sredini desetletja padel predvsem zaradi znižanja številčnosti populacije (bolezni, garje). Pri nas se v zadnjem desetletju v bistvu še ni izvajal intenziven lov lisic, zato odvzem sledi številčnosti in na samo številčnost v območju (razen v nekaterih loviščih oz. njihovih delih) nima bistvenega vpliva. Spolna struktura zadnjih pet let izkazuje rahlo prevladovanje samcev v odvzemu. Načrt odvzema je temeljil na realizaciji preteklega leta in na predlogu lovskih organizacij.

Izgube pri lisici so sicer delno evidentirane, ocenjujemo pa, da so v prometu večje kot so prikazane, (predvsem mlade lisice poleti v času osamosvajanja). Podatkov o izgubah pri lisici do leta 2006 ni. To ne pomeni, da izgub v tem obdobju ni bilo ampak, da so lovske organizacije izgubam pri lisici posvečale zelo malo pozornosti in jih niso zadostno evidentirale.

6.6.3 Ocena stanja populacije

Sodeč po gibanju odvzema je trenutno številčnost populacije v naraščanju. Ocenjujemo, da bo obdobju zmanjšanja populacije v sredini desetletja (osebki izločeni zaradi bolezni in manj možnosti prenašanja bolezni med njimi), sledilo obdobje nadaljnega povečevanja številčnosti (populacijsko nihanje).

6.6.4 Cilj upravljanja

Ohranitev vrste, sicer pa majhna (nižja od sedanje) številčnost populacije. Za uspešno sonaravno upravljanje z malo divjadjo je pogoj majhna številčnost predvsem plenilskih vrst iz reda sesalcev in med katerimi je (številčna!) lisica najpomembnejša.

6.6.5 Usmeritve za upravljanje

Načrtuje se odvzem. Izgube lisic se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všteto v realizacijo odvzema. Zaradi zanesljivosti podatkov so najpomembnejši bioindikator predvsem podatki o izgubah v prometu.

Številčnost te vrste se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Načrtovanje odvzema lisice temelji na osnovi spremljanja njihove številčnosti, zdravstvenega stanja in njihove usklajenosti z življenjskim okoljem. Intenziven lov lisice naj se vrši predvsem v loviščih, ki dajejo izrazit poudarek upravljanju z malo divjadjo.

V načrtih je treba navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO. Za lisico je to odstopanje po višini navzdol do – 30 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 kosov lisice, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 3 kose.

Pri lovu na lisico na sploh ter še posebej v času polaganja vab za peroralno vakcinacijo je potrebno upoštevati navodila in izdelan letni program Veterinarske uprave RS.

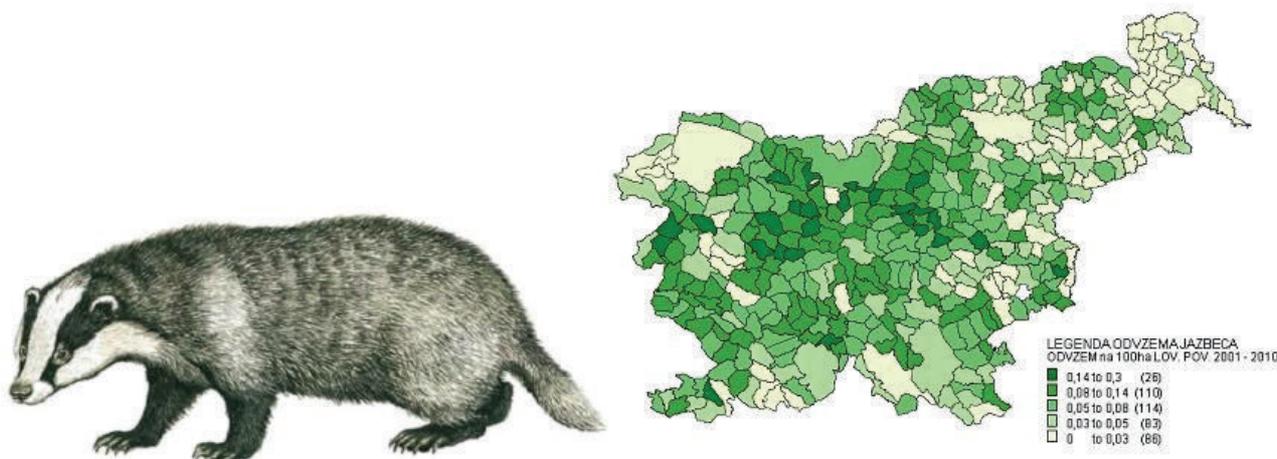
Preglednica 15: Podatki o odvzemu lisice za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube											
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
samci	867	717	571	331	329	339	332	420	474	560	4.940
samice	793	668	552	322	321	350	447	399	435	485	4.772
skupaj odstrel in izgube	1.660	1.385	1.123	653	650	689	779	819	909	1.045	9.712
načrt - skupaj	1.640	1.650	1.590	1.130	683	782	885	911	997	1.002	11.270
odstrel in izgube / načrt	101,2	83,9	70,6	57,8	95,2	88,1	88,0	89,9	91,2	104,3	86,2

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	0	0	0	0	11	25	14	26	34	110	68,3
naravne izgube	0	0	0	0	0	6	11	11	8	15	51	31,7
skupaj izgube	0	0	0	0	0	17	36	25	34	49	161	100,0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5	4,6	3,1	3,7	4,7	1,7	
čisti odstrel	1.660	1.385	1.123	653	650	672	743	794	875	996	9.551	

Vzroki izgub												
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan						1		1	5	5	12	7,5
2 bolezen						5	11	10	3	10	39	24,2
3 krivolov											0	0,0
4 cesta						11	25	14	26	31	107	66,5
5 železnica										2	2	1,2
6 plenilci											0	0,0
7 psi										1	1	0,6

6.7 JAZBEC (*Meles meles* L.)

6.7.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.7.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Za lov jazbece med lovci ni posebnega interesa, zato je odvzem jazbece v območju sorazmerno majhen. Povprečno odstrelji na leto 1. jazbece šele vsako tretje lovišče v območju. Zaradi majhnega obsega odvzema pomemben delež v odvzemu predstavljajo izgube zaradi prometa.

6.7.3 Ocena stanja populacije

Jazbec je vrsta, ki živi sorazmerno zelo skrito življenje, zato je njegovo prisotnost možno ugotavljati na podlagi drugih neposrednih znakov (jazbine, sledovi, škode na polju). Splošna številčnost jazbece v območju je bila vedno sorazmerno majhna (neproblematična) z vseh vidikov. Na podlagi poročil lovskih organizacij ocenjujemo, da je v nekaterih predelih pogostejši in reden obiskovalec krmišč za parkljasto divjad.

6.7.4 Cilj upravljanja

Ohranitev številčnosti populacije. Za uspešno sonaravno upravljanje z malo divjadjo je pogoj majhna številčnost predvsem plenilskih vrst iz reda sesalcev in med katerimi so zelo pomembne vse vrste kun, torej tudi jazbec. Z odvzemom jazbecev ob ogroženih kmetijskih kulturah v času njihovega dozorevanja vplivati na zmanjšani obseg škod, ki se pretežno lokalno pojavljajo.

6.7.5 Usmeritve za upravljanje

Načrtuje se odvzem. Izgube jazbecev se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Zaradi zanesljivosti podatkov so najpomembnejši bioindikator predvsem podatki o izgubah v prometu. Številčnost te vrste se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Načrtovanje odvzema jazbece temelji na osnovi spremljanja njihove številčnosti, zdravstvenega stanja in njihove usklajenosti z življenjskim okoljem. Intenziven lov jazbece naj se vrši predvsem v loviščih, ki dajejo izrazit poudarek upravljanju z malo divjadjo.

V načrtih je treba navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO. Za jazbece je to odstopanje po višini navzdol do – 50 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega

odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 kosov jazbeca, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 5 kosov.

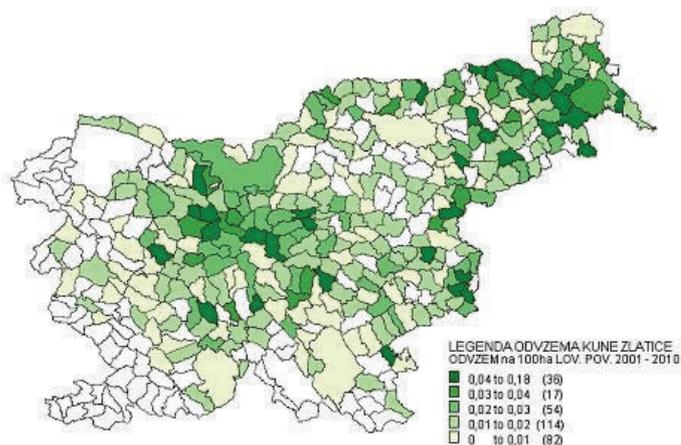
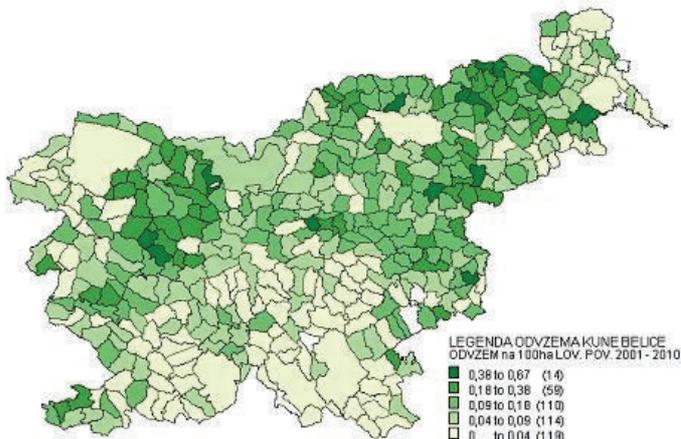
Preglednica 16: Podatki o odvzemu jazbeca za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube											
Starostna in spolna kategorija/leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
samci	13	13	9	18	21	10	10	22	18	16	150
samice	3					3	2	10	12	10	40
skupaj odstrel in izgube	16	13	9	18	21	13	12	32	30	26	190
načrt - skupaj	34	34	34	34	32	32	32	32	32	32	328
odstrel in izgube / načrt	47,1	38,2	26,5	52,9	65,6	40,6	37,5	100,0	93,8	81,3	57,9

Izgube												
kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	11	8	2	8	4	10	3	11	14	8	79	96,3
naravne izgube	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3	3,7
skupaj izgube	12	9	2	8	4	10	3	11	14	9	82	100,0
% izgub	75,0	69,2	22,2	44,4	19,0	76,9	25,0	34,4	46,7	34,6	43,2	
čisti odstrel	4	4	7	10	17	3	9	21	16	17	108	

Vzroki izgub												
vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan		1								1	2	2,4
2 bolezen	1										1	1,2
3 krivolov											0	0,0
4 cesta	11	8	2	8	4	10	3	10	14	8	78	95,1
5 železnica								1			1	1,2

6.8 KUNA BELICA (*Martes foina* Erxleben.) in KUNA ZLATICA (*Martes martes* L.)

6.8.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljaljsko območje.

6.8.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Obe vrsti se obravnavata skupaj zato, ker ju je tudi v naravi zelo težko zanesljivo nedvoumno določiti. Kuna zlatica je uplenjena bolj slučajno kot pa načrtno, identifikacija vrste se določi šele po odvzemu. Lov nobene od obeh kun številčno ni bil omejen, predvsem zaradi njenega vpliva na malo divjad in možnosti povzročanja škod (domača perjad, bivališča, avtomobili). Načrt odvzema je temeljil na realizaciji preteklega leta in na predlogu upravljavcev lovišč.

6.8.3 Ocena stanja populacij

V kulturni krajini je predvsem dokaj velika številčnost kune belice, obenem pa je to vrsta, ki se pogosto pojavlja tudi na nelovnih površinah (v naseljih, ob človekovih bivališčih, i.pd.). Kuna zlatica je v območju na splošno redkejša in bolj vezana na gozdnate predele območja.

6.8.4 Cilj upravljanja

Ohranitev obeh vrst, sicer pa majhna številčnost populacije. Za uspešno upravljanje z malo divjadjo je pogoj majhna številčnost predvsem plenilskih vrst iz reda sesalcev in med katerimi so zelo pomembne tudi kune. Glede na to, da pri nas druge vrste kun (poleg belice in zlatice edino še jazbec) ne spadajo med divjad, ima lovstvo edino možnost vplivanja na to preko intenzivnega lova teh dveh vrst kun.

6.8.5 Usmeritve za upravljanje

Načrtuje se odvzem. Izgube obeh vrst kun se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všteto v realizacijo odvzema. Zaradi zanesljivosti podatkov so najpomembnejši bioindikator predvsem podatki o izgubah v prometu. Številčnost teh vrst se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

Načrtovanje odvzema vrst temelji na osnovi spremljanja njihove številčnosti, zdravstvenega stanja in njihove usklajenosti z življenjskim okoljem ter predlogov upravljavcev lovišč. Intenziven lov obeh vrst kun naj se vrši predvsem v loviščih, ki dajejo izrazit poudarek upravljanju z malo divjadjo.

V načrtih je treba navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO. Za kuni belico in zlatico je to odstopanje po višini navzdol do – 50 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 kosov, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 5 kosov.

Preglednica 17: Podatki o odvzemu kun za obdobje 2001-2010

KUNA ZLATICA

Odstrel in izgube											
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odstrel in izgube	39	63	28	35	30	37	56	60	54	63	465
načrt - skupaj	115	106	155	80	60	141	140	135	76	77	1085
odstrel in izgube / načrt	33,9	59,4	18,1	43,8	50,0	26,2	40,0	44,4	71,1	81,8	42,9

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	2	6	1	0	0	2	1	0	4	5	21	100,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
skupaj izgube	2	6	1	0	0	2	1	0	4	5	21	100,0
% izgub	5,1	9,5	3,6	0,0	0,0	5,4	1,8	0,0	7,4	7,9	4,5	
čisti odstrel	37	57	27	35	30	35	55	60	50	58	444	

Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan											0	0,0
2 bolezen											0	0,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta	2	6	1			2	1		4	5	21	100,0

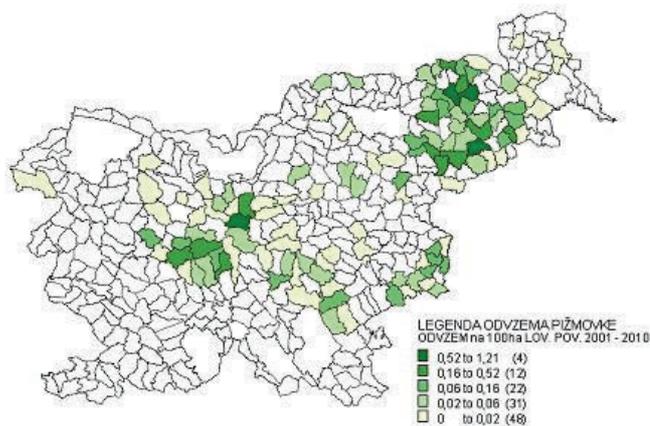
KUNA BELICA

Odstrel in izgube											
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odstrel in izgube	79	126	83	94	138	136	117	138	107	123	1.141
načrt - skupaj	254	201	370	185	131	176	242	260	160	190	2.169
odstrel in izgube / načrt	31,1	62,7	22,4	50,8	105,3	77,3	48,3	53,1	66,9	64,7	52,6

Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan						1					1	2,9
2 bolezen											0	0,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta	1	9		1		2	4	4	11	2	34	97,1

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	1	9	0	1	0	2	4	4	11	2	34	97,1
naravne izgube	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	2,9
skupaj izgube	1	9	0	1	0	3	4	4	11	2	35	100,0
% izgub	1,3	7,1	0,0	1,1	0,0	2,2	3,4	2,9	10,3	1,6	3,1	
čisti odstrel	78	117	83	93	138	133	113	134	96	121	1.106	

6.9 PIŽMOVKA (*Ondatra zibethica* L.)

6.9.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.9.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Odvzem pižmovk številčno ni bil omejen. Zaradi padca povpraševanja za krznom kot tudi močnejšega upada številčnosti populacije je interes za lovom pižmovk povsem upadel. Temu ustrežna je bila tudi višina odvzema, v zadnjih letih pa odvzem sploh ni bil več evidentiran.

6.9.3 Ocena stanja populacije

Že po naravi vrste je prisotnost te vrste omejena na manjše vodotoke in druge stoječe vode. Pred desetletji je bila pižmovka v območju zelo številčna vrsta, danes je številčnost pižmovke v območju majhna. Dejanski vzrok upada populacije že pred letom 2002 ni pojasnjen, ocenjujemo pa, da stanje populacije ni posledica lova v preteklosti.

6.9.4 Cilj upravljanja

Je tujerodna živalska vrsta, katere ohranitev ni načrtovana. Njeno morebitno popolno izginotje za okolje in živalsko pestrost v naravi ne bo imelo nobenih negativnih posledic.

6.9.5 Usmeritve za upravljanje

Načrtuje se odvzem. Izgube pižmovke se dosledno evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se všttevajo v realizacijo odvzema. Številčnost te vrste se uravnava le s skupno višino odvzema, dodatne omejitve po spolni in starostni strukturi niso potrebne.

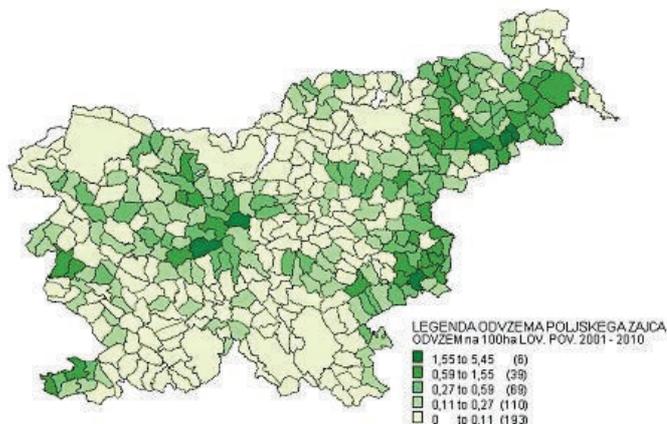
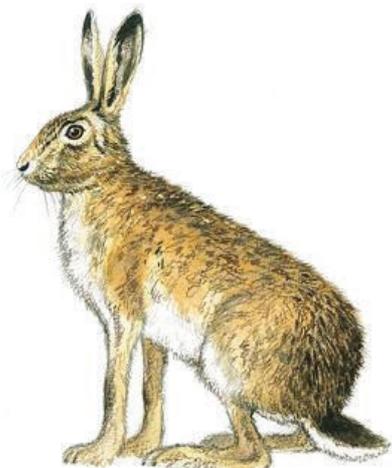
Odstopanje realizacije od načrta odvzema po višini navzdol do – 50 %, odstopanje navzgor je v višini do + 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrt odvzema do vključno 10 kosov, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje realizacija - 5 kosov.

Preglednica 18: Podatki o odvzemu pižmovke za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube											
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odstrel in izgube	16	26	0	0	0	0	1	0	4	8	55
načrt - skupaj	354	332	280	93	19	19	32	35	18	32	1214
odstrel in izgube / načrt	4,5	7,8	0,0	0,0	0,0	0,0	3,1	0,0	22,2	25,0	4,5

Izgube											
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
nenaravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
čisti odstrel	16	26	0	0	0	0	1	0	4	8	55

6.10 POLJSKI ZAJEC (*Lepus europaeus* Pallas.)

6.10.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.10.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Odvzem poljskega zajca v območju je, v primerjavi z desetletji pred tem, v sorazmerno zelo majhnem obsegu in ne dosega niti 1/10 nekdanjega odvzema (v 60-ih letih prejšnjega stoletja). V zadnjih letih se odvzem povečuje, kar je odraz nihanja populacije, predvsem pa zmanjšanja številčnosti lisice. Letni načrti odvzema niso bili doseženi kar dokazuje, da lovske organizacije odvzem sicer načrtujejo, vendar ga ne izvajajo v celoti. Realizacija načrta odvzema v območju je nenazadnje potrebna tudi iz razloga nastanka škod, ki jih zajec v ostrejši zimi lahko povzroča v sadovnjakih. Izgube pri zajcu je takorekoč nemogoče v popolnosti evidentirati, zato jih v poročilih zasledimo v zelo majhnem obsegu.

Na splošno je pri lovskih organizacijah v zadnjih letih upadlo zanimanje za lov male divjadi in se je le-to vedno bolj usmerjalo v lov parkljaste divjadi, predvsem divjega prašiča, katerih populacije v okolju so postale številčnejše. Glede na to, da morajo lovci divjačino od upravljavca lovišča odkupiti, je zajec sorazmerno draga in zato nezanimiva divjačina. Pri upravljanju z vrstami male divjadi je pomembno, da lovske organizacije spremljajo razvoj populacij, saj s tem tudi same aktivno varujejo vrsto. Sem spada tudi lov v minimalnem obsegu. Lov v obsegu, ki je manjši od kompenzacijske smrtnosti (ki jo populacija lahko nadomesti), ne vpliva na populacijo zajca.

6.10.3 Ocena stanja populacije

Populacija zajca v območju v zadnjih letih se je povečala. To je odraz nihanja populacije, ki je trenutno v fazi rasti. Ocenjujemo, da je k temu bistveno pripomoglo zmanjšanje populacije lisice zaradi bolezni garij kot tudi intenziviranje lova lisic v posameznih loviščih. Kljub temu ostaja odprto vprašanje do kakšne mere bo populacija zajca lahko še naprej naraščala. Verjetno si bo lisica številčno kmalu opomogla, zato se bo to odražalo tudi pri zajcu kot enem od njenih prehranskih virov. Znano pa je tudi, da se po vsakem dvigu številčnosti med zajci lahko kmalu razvijejo bolezni, ki se ugodnih razmerah za razvoj bolezni na populacijo odražajo negativno.

6.10.4 Cilj upravljanja

Ohranitev in dvig številčnosti poljskega zajca. Bistveno povečevanje številčnost v danih pogojih je vprašljivo, možno bi bilo predvsem v območjih brez intenzivne sadjarske in zelenjadarske dejavnosti. Vsekakor in če bi za to obstajal lovski interes, bi se to lahko doseglo z intenzivnim lovom tistih plenilskih vrst divjadi, katere je dovoljeno loviti (predvsem lisice, kun in sive vrane).

Zmeren lov, to je odvzem v mejah kompenzacijske smrtnosti, za populacijo nima negativnih učinkov, lahko pa pomembno doprinese k:

- spremljanju razvoja številčnosti populacije;
- ugodnejšemu zdravstvenemu stanju, kjer pride redkeje do izbruha nalezljivih bolezni;
- ohranitvi zanimanja lovcev za vrsto in s tem k skrbi za ohranjanjem vrste in predvsem za izboljšanje njegovih življenjskih razmer v prostoru;
- obvladovanju škod v sadovnjakih in na zelenjadarskih površinah.

6.10.5 Usmeritve za upravljanje

- Spremljanje številčnosti populacije z metodo štetja v spomladanskem času in ocena prirastka pred začetkom lovne dobe.
- Ohraniti minimalni načrt odvzema. Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator stanja populacije oz. njenega okolja. Zaradi zanesljivosti podatkov so najpomembnejši bioindikator predvsem podatki o izgubah v prometu.
- Višino letnega odstrela prilagajati vsakoletnim razmeram v okolju in stopnji letnega prirastka. Izvršeni odvzem z odstrelom naj bo nižji od letnega prirastka. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosegati, dovoljeno preseganje načrta odvzema zajca je do 30 % načrta.
- Na isti površini lovišča se lov vrši praviloma samo enkrat letno. Lov zajcev v bližini intenzivnih nasadov ima prednost pred lovom v ostalem delu lovišča - na teh površinah se lov lahko ponavlja. Preseganje izven odstopanj, določenih z območnim načrtom, praviloma ni dovoljeno razen izjemoma in iz utemeljenih razlogov.
- Intenziven lov tistih plenilskih vrst, katere je dovoljeno loviti.
- Dodajanje poljskega zajca v naravo praviloma ni dovoljeno.
- Vzdrževanje krmnih njiv in urejanje krmišč za zajca v okviru upravljanja z ostalimi vrstami male divjadi.
- V predelih intenzivnega sadjarstva in pridelave zelenjave posvečati pozornost morebitni škodi od zajca - opozarjanje lastnikov na smiselnost postavitve nizkih ograj proti zajcu, redno vzdrževanje ograj in preventivni odvzem z odstrelom v neposredni bližini. Za zaščito pred zajcem je ustrezna pletena žična ograja (odprtine 6x6 cm), višine 1,3 m in vkopana v tla 20 cm.

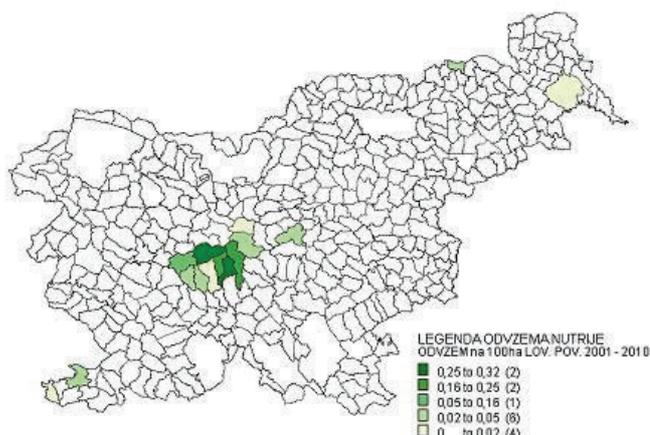
Preglednica 19: Podatki o odvzemu poljskega zajca za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube											
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odstrel in izgube	264	272	311	330	338	415	441	545	593	559	4.068
načrt - skupaj	320	364	338	399	400	488	500	635	700	675	4.819
odstrel in izgube / načrt	82,5	74,7	92,0	82,7	84,5	85,0	88,2	85,8	84,7	82,8	84,4

izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	3	4	0	0	3	8	19	4	22	22	85	100,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
skupaj izgube	3	4	0	0	3	8	19	4	22	22	85	100,0
% izgub	1,1	1,5	0,0	0,0	0,9	1,9	4,3	0,7	3,7	3,9	2,1	
čisti odstrel	261	268	311	330	335	407	422	541	571	537	3.983	

Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan											0	0,0
2 bolezen											0	0,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta	3	4			3	8	18	4	22	22	84	98,8
5 železnica											0	0,0
6 plenilci											0	0,0
7 psi							1				1	1,2

6.11 NUTRIJA (*Myocastor coypus* Molina.)

6.11.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.11.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Dovoljen je bil odvzem brez omejitev. V preteklih desetih letih je bil zabeležen samo 1 primer odvzema (izguba) te vrste v območju.

6.11.3 Ocena stanja populacije

Drugih podatkov o pojavljanju nutrije v območju v preteklem desetletju ni, zato ocenjujemo, da nutrija v tem obdobju v LUO v večjem številu ni bila prisotna.

Pojavlanje nutrije v okolju je pogojeno s pobegi iz ujetništva. Glede na dejstvo, da se nutrije za krzno na območju LUO ne goji, je minimalna tudi verjetnost njenega pojava v okolju. Po poročilih lovskih organizacij se je nutrija v letu 2010 pojavljala ob reki Muri in njenih pritokih. Verjetni izvor so pobegli osebki iz ujetništva iz sosednje Hrvaške.

6.11.4 Cilj upravljanja

Je tujerodna in invazivna vrsta, ohranitev vrste ni načrtovana, potrebna je čimprejšnja izločitev iz okolja.

6.11.5 Usmeritve za upravljanje

- Neomejen redukcijski odvzem vseh osebkov, ki se pojavijo v prosti naravi.
- Številčni načrt odvzema za lovišče ni potreben.
- Vodenje evidence odvzema.

Preglednica 20: Podatki o odvzemu nutrije za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
Odstrel in izgube / leto	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
skupaj odstrel in izgube	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
načrt - skupaj											0
odstrel in izgube / načrt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
skupaj izgube	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100,0
% izgub	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	
čisti odstrel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan											0	0,0
2 bolezen											0	0,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta		1									1	100,0

6.12 NAVADNI POLH (*Glis glis* L.)

6.12.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.12.2 Upravljanje v preteklem obdobju

V Pomurskem območju lov polhov nima tako množične tradicije kot v drugih predelih Slovenije. Z lovom polhov kot zanimivostjo so se ukvarjali le redki posamezniki oz. društva. Po podatkih sodeč občasno polha lovijo le v enem lovišču.

6.12.3 Ocena stanja populacije

Kot vrsta je v območju prisotna tako v gozdu kot tudi izven njega (človekova bivališča na gozdnem robu, počitniške hišice...). Populacija polha v območju ni zelo številčna in je predvsem v odvisnosti od vsakoletnih gozdnih obrodov.

6.12.4 Cilj upravljanja

Ohranitev populacije.

6.12.5 Usmeritve za upravljanje

- Kontroliran lov polha na dovoljene načine v skladu z ZDLov-1 in ZDLov-1A. Lov polhov je dovoljen tudi nelovcem, ob predhodni pridobitvi dovolilnice od krajevno pristojnega upravljavca lovišča. Dovolilnico se izpolnjeno (evidenca ulova polhov) vrne upravljavcu do 31.12. tekočega leta.
- Dovoljen lov polhov s pastmi.
- Vodenje evidence upravljavcev o količini letnega ulova.

Preglednica 21: Podatki o odvzemu n. polha za obdobje 2001-2010

Odlov / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odlov	0	0	3	12	0	5	0	0	0	0	20
načrt - skupaj											0
odlov / načrt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

6.13 RAKUNASTI PES (*Nyctereutes procyonoides* Gray.)

6.13.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.13.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Dosedaj je bil dovoljen odvzem brez omejitev. V tem obdobju je v območju zabeležen 1 primer odstrela (lovišče Petišovci).

6.13.3 Ocena stanja populacije

Je tujerodna in invazivna živalska vrsta, ki se je v evropski prostor razširila iz vzhoda, v območju ni stalno prisotna. Glede na to, da vrsta širi svoj areal v srednji EU, obstaja možnost pojavljanja in prisotnosti vrste tudi pri nas.

6.13.4 Cilj upravljanja s populacijo

Ohranitev in širjenje vrste ni načrtovano. Cilj je popolna in čim prejšnja izločitev vrste iz okolja ob morebitnem pojavu.

6.13.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

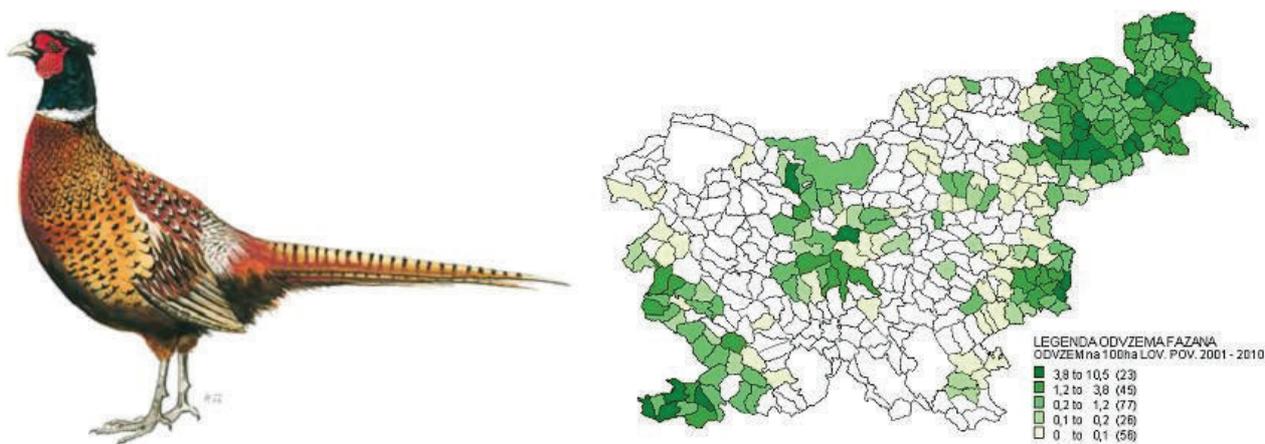
- Neomejen redukcijski odvzem vseh osebkov, ki se pojavijo v prosti naravi, skladno z lovno dobo.
- Številčni načrt odvzema za lovišče ni potreben.
- Vodenje evidence odvzema.

Preglednica 22: Podatki o odvzemu rakunastega psa za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	
skupaj odstrel in izgube	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
načrt - skupaj												0
odstrel in izgube / načrt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
čisti odstrel	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1

6.14 FAZAN (*Phasianus colchicus* L.)

6.14.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.14.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Upravljanje s fazanom v Pomurskem LUO se bistveno razlikuje od ostalih območij po Sloveniji. Bistvena za Pomursko LUO je bila dejavnost dveh vzrejališč pernate divjadi (fazana, poljske jerebice in rase mlakarice) in sicer sta to bivši podjetji GL Kompas Peskovci in GL Fazan Beltinci. Pomemben vir prihodka za ti dve podjetji je bil tudi lov fazanov, ki so bili vzgojeni v vzrejališču in izpuščeni v lovišče. Odvzem v loviščih GL (sedanji LPN) je v ozki odvisnosti od predhodno dodane divjadi. Tudi v loviščih LD je prikazani odvzem delno posledica dodajanja divjadi za lov, ki pa je tu v bistveno manjšem obsegu.

Fazan je kot vrsta male divjadi nazoren primer, kjer je izgube posameznih osebkov v naravi redko najti, ker njihove ostanke hitro poberejo prisotne plenilske vrste (lisica in vrana). Letno je evidentiranih le nekaj primerov izgub.

6.14.3 Ocena stanja populacije

V zadnjih letih večjih prostorskih posegov v kmetijski krajini, razen izgradnje AC več ni bilo, zato ocenjujemo, da se je zaustavilo zmanjševanje številčnosti fazana zaradi tega dejavnika.

Vsakoletno dodajanje fazana za lov neposredno vpliva k ohranitvi višine odvzema, posredno pa ima vpliv tudi na večjo številčnost fazana v loviščih. Procesu zaraščanja kmetijske krajine na Goričkem in s tem povečevanje deleža gozda niso v prid fazanu, saj se s tem zmanjšuje obseg obdelanih površin in izginja pestra kmetijska struktura, ki je v preteklosti omogočila nekdanjo številčnost fazana. Prisotnost divjega prašiča v loviščih ima negativen vpliv (plenjenje gnezd) na naravni prirastek pri fazanu.

Obseg dodajanja v loviščih LD se zmanjšuje, odvzem pa je na približno isti ravni. Iz tega sklepamo, da sta se povečala prirastek in s tem številčnost naravne populacije. Zaradi zmanjšanja številčnosti lisic v loviščih so tudi pri fazanu opazni podobni pozitivni trendi kot pri poljskem zajcu.

6.14.4 Cilj upravljanja

Ohranitev in dvig številčnosti fazana do nosilne kapacitete habitatov. Ta cilj je pri fazanu neposredno odvisen od smeri razvoja kmetijskega prostora in od tega odvisne krajinske pestrosti. Na večjem delu območja so v sodobni kmetijski krajini prostorske možnosti za razvoj in gojitev fazana minimalne.

6.14.5 Usmeritve za upravljanje

- Spremljanje številčnosti populacije v spomladanskem času in ocena prirastka pred začetkom lovne dobe.

- Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator stanja populacije oz. njenega okolja. Zaradi zanesljivosti podatki o izgubah v prometu pri tej vrsti niso bistvenega pomena.
- Višino letnega odvzema prilagajati vsakoletnim razmeram v okolju in stopnji letnega prirastka. Izvršeni odvzem naravnega fazana z odstrelom naj bo nižji od naravnega prirastka. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosegati, dovoljeno preseganje načrta odvzema fazana iz naravne populacije je do 30 % načrta.
- Dodajanje divjadi se po predlogu upravljavcev lovišč načrtuje okvirno z letnim lovskoupravljavskim načrtom, konkretno pa v letnih načrtih lovišč. Izvajanje dodajanja divjadi mora upoštevati določila veljavne zakonodaje. Dodajanje fazana je mogoče v razvojni fazi primerno razvitih (operjenih) osebkov v njim primerno remizno okolje.
- Vzdrževanje remiz in urejanje krmnih njiv ob robovih remiz. Izvajanje zimskega krmljenja s ciljem ohranitve zimske številčnosti. Krmljenje fazana mora biti izvajano na način, ki je v največji možni meri prilagojen tej vrsti, to je onemogočiti, da pretežni del krme zaužije druga divjad, kateri ukrep ni namenjen.
- Intenziven lov tistih plenilskih vrst, katere je dovoljeno loviti (zlasti lisico, kuni in sivo vrano).

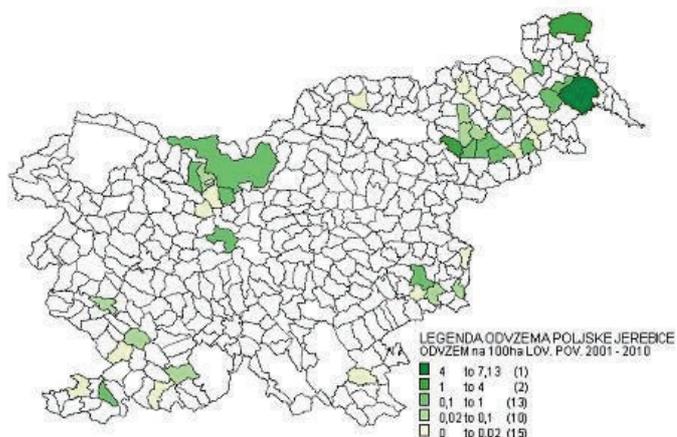
Preglednica 23: Podatki o odvzemu fazana za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube											
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odstrel in izgube	28.304	26.025	27.839	29.664	23.215	20.953	20.438	21.137	19.314	17.135	234.024
načrt - skupaj	32.796	29.095	28.580	27.660	27.522	24.780	22.590	25.862	22.310	22.340	263.535
odstrel in izgube / načrt	86,3	89,4	97,4	107,2	84,4	84,6	90,5	81,7	86,6	76,7	88,8

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	0	0	18	0	1	1	1	2	0	23	31,5
naravne izgube	0	28	8	0	0	6	0	8	0	0	50	68,5
skupaj izgube	0	28	8	18	0	7	1	9	2	0	73	100,0
% izgub	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
čisti odstrel	28.304	25.997	27.831	29.646	23.215	20.946	20.437	21.128	19.312	17.135	233.951	

Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan		28	8			6					42	57,5
2 bolezen											0	0,0
3 krivolov											0	0,0
4 cesta				18		1	1	1	2	0	23	31,5
5 železnica											0	0,0
6 plenilci								8			8	11,0

6.15 POLJSKA JEREBICA (*Perdix perdix* L.)

6.15.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.15.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Upravljanje z poljsko jerebico v Pomurskem LUO se razlikuje od ostalih območij po Sloveniji. V preteklosti je bila v Pomurskem LUO pomembna gojitvena dejavnost dveh lovišč oz. vzrejališč pernate divjadi in sicer sta bila to bivši GL Kompas Peskovci in GL Fazan Beltinci (danes obe LPN). Danes deluje samo še eno vzrejališče v okviru LPN Fazan Beltinci. Trenutna zakonodaja dovoljuje lov samo gojenih jerebic, zato je odvzem v loviščih v neposredni odvisnosti od predhodno dodane divjadi. Povprečni letni odvzem jerebic v območju znaša 1.500 - 2.000 ptic. Jerebica je vrsta male divjadi, pri kateri je izgube posameznih osebkov v naravi redko najti, zato izgub v zadnjih letih praviloma tudi ni zabeleženih.

6.15.3 Ocena stanja populacije

Prostorska razširjenost poljske jerebice je omejena na ravninski prostor območja, v gričevnatem predelu je zelo redka. Številčnost naravne jerebice se po padcu številčnosti proti koncu 70-let pr. st. ni več bistveno povečala in je trenutno še zmeraj zelo majhna. Glavni omejitveni dejavniki so nastale spremembe v kmetijskem prostoru in s tem povezanimi načini obdelave kmetijskih površin. Pomembna pri tem je površinska velikost kmetijskih kultur, takojšnje oranje strnišč žitaric in majhen delež ozimnih žit. Ironično dejstvo je, da je to isti dejavnik, ki je v prejšnjem stoletju omogočal in pospeševal razvoj ugodnih razmer za to vrsto. Znižanje številčnosti male divjadi, na drugi strani pa povečevanje populacij parkljaste divjadi in plenilskih vrst, je v veliki vplivalo na zmanjšanje zanimanje lovstva za malo divjad.

6.15.4 Cilj upravljanja

Ohranitev in po možnosti dvig številčnosti.

6.15.5 Usmeritve za upravljanje

- Spremljanje prisotnosti in številčnosti jerebičjih kit z opazovanjem proti koncu zime.
- Lov poljske jerebice je z ZDLov-1 omejen samo na predhodno dodano divjad.
- Dodajanje divjadi se po predlogu upravljavcev lovišč načrtuje okvirno z letnim lovskoupravljavskim načrtom, konkretno pa v letnih načrtih lovišč. Izvajanje dodajanja divjadi mora upoštevati določila veljavne zakonodaje. Dodajanje jerebice je mogoče v razvojni fazi primerno razvitih (operjenih) osebkov v njim primerno okolje.

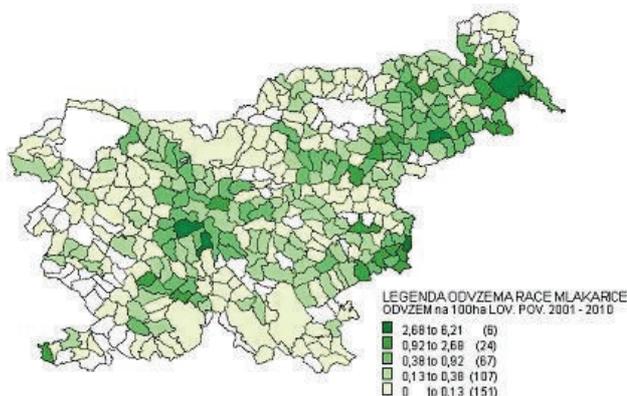
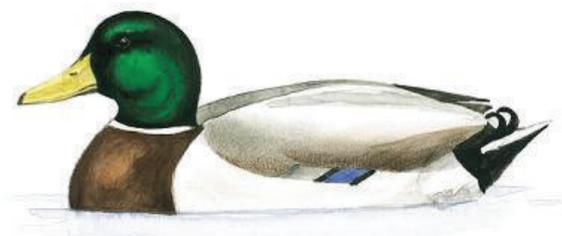
- Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot bioindikator stanja populacije oz. njenega okolja. Zaradi zanesljivosti podatki o izgubah v prometu pri tej vrsti niso bistvenega pomena. Višino letnega odvzema prilagajati vsakoletnim razmeram v okolju, izhodišče je realizacija preteklega leta. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosegati.
- Vlaganja v življenjsko okolje s ciljem izboljševanja prehranske osnove so zelo zaželjena, vendar je njihov možni obseg prostorsko zelo omejen. Vzpodbujati obdelavo površin na način kolobarjenja (ureditev prahe s puščanjem strnišč).
- Izvajanje zimskega krmljenja s ciljem ohranitve zimske številčnosti, obdelovanje krmnih njiv.
- Intenziven lov tistih plenilskih vrst, katere je dovoljeno loviti (zlasti lisico, kuni in sivo vrano).

Preglednica 24: Podatki o odvzemu poljske jerebice za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube											
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odstrel in izgube	2.306	2.126	2.261	2.095	1.866	1.732	1.389	1.244	1.317	1.418	17.754
načrt - skupaj	1.750	2.500	2.600	2.300	2.100	3.180	2.080	2.380	1.500	1.500	21.890
odstrel in izgube / načrt	131,8	85,0	87,0	91,1	88,9	54,5	66,8	52,3	87,8	94,5	81,1

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	100,0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	100,0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
čisti odstrel	2.306	2.126	2.261	2.095	1.866	1.732	1.389	1.243	1.317	1.418	17.753	

6.16 RACA MLAKARICA (*Anas platyrhynchos* L.)

6.16.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.16.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Odvzem rac v loviščih LD je večinoma iz naravne populacije, medtem ko je odvzem v loviščih LPN v veliki meri pogojen s povpraševanjem po lovu rac in na predhodno dodano divjad iz umetne vzreje. Trenutno se s takim lovom rac od obeh LPN ukvarja samo LPN Fazan Beltinci. Po obsegu odvzema sodeč zanimanje lovcev za lovom rac v območju ni posebej izraženo. Gibanje odvzema izkazuje rahla nihanja, ki bi lahko bila tudi posledica naravnih vzrokov (vremensko pogojenih selitvenih tokov v jesensko-zimskem času). Izgube pri raci niso evidentirane.

6.16.3 Ocena stanja populacije

Raca mlakarica je prisotna praktično na vseh vodnih telesih v območju (akumulacijska jezera, ribniki, vodotoki in številne gramoznice). Vrsta je v območju sorazmerno številčna in nasploh najštevilnejša vrsta race. Glede na to, da je tudi selivska vrsta, ne moremo govoriti samo o območni populaciji. Posebej v zimskem času lahko v našem območju prezimuje del evropskih severovzhodnih populacij race (v milejših zimah predvsem na nezamrznjenih stoječih vodah).

6.16.4 Cilj upravljanja

Ohraniti številčnost. V zimskem času lov race ne sme imeti bistvenega vpliva na vznemirjanje ostalih vodnih ptic.

6.16.5 Usmeritve za upravljanje

- Spremljanje številčnosti in stanja populacije. Izvajanje ukrepov sistematičnega nadzora nad aviarno influenco (po navodilih VURS oz. NVI).
- Z letnim načrtom LUO se načrtuje odvzem, morebitne izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator stanja populacije oz. njenega okolja. Višino letnega odvzema prilagajati vsakoletnim razmeram v okolju, izhodišče je realizacija preteklega leta. Načrta odvzema z odstrelom ni potrebno dosegati, dovoljeno preseganje načrta odvzema rac iz naravne populacije je do 30 % načrta.
- Raca mlakarica je v območju sorazmerno zelo pogosta vrsta, zato je sredstva za vlaganja v življenjsko okolje in dodajanje divjadi bolj priporočljivo nameniti za izboljšanje življenjskih razmer za poljskega zajca, fazana in poljsko jerebico.
- Dodajanje divjadi se po predlogu upravljavcev lovišč načrtuje okvirno z letnim lovskoupravljavskim načrtom, konkretno pa v letnih načrtih lovišč. Dovoljeno je dodajanje razvojni fazi primerno razvitih

(operjenih) osebkov v njim primerno vodno zaraščeno okolje. Izvajanje dodajanja divjadi mora upoštevati določila veljavne zakonodaje.

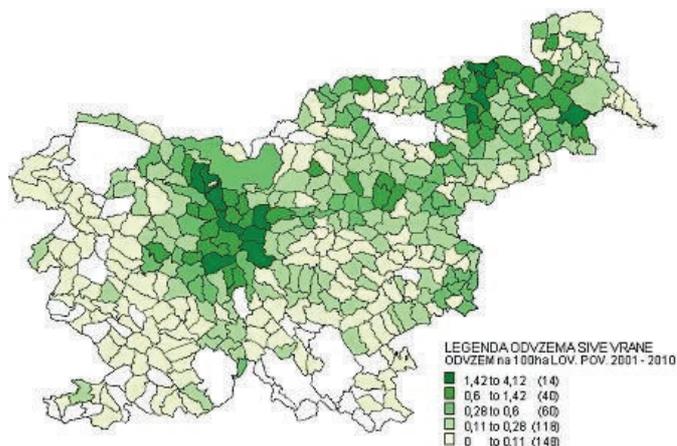
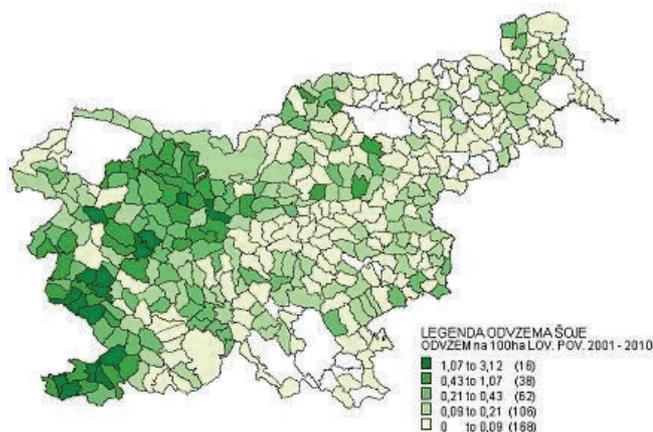
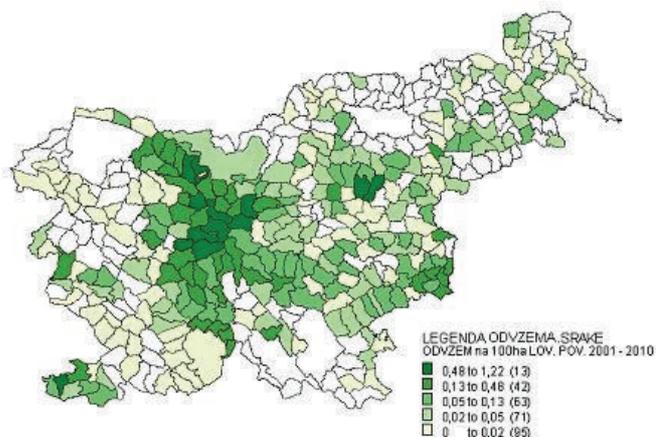
- Lov na raco mlakarico na zavarovanih območjih, naravnih vrednotah in posebnih varstvenih območjih mora biti skladen z naravovarstvenimi usmeritvami, ki veljajo za to območje oz. naravno vrednoto. Na določenih delih območja ali vsem območju se zaradi varstva vodnih ptic pred vznemirjanjem, z letnimi načrti LUO lahko omeji lov na določeno število dni v tednu.
- Zimsko krmljenje rac iz naravne populacije ni potrebno.

Preglednica 25: Podatki o odvzemu race mlakarice za obdobje 2001-2010

Odstrel in izgube											
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
skupaj odstrel in izgube	2.195	2.053	1.646	1.819	1.331	1.011	1.007	1.123	1.290	1.173	14.648
načrt - skupaj	3.103	3.030	2.642	2.965	2.800	2.915	1.800	2.000	1.536	1.500	24.291
odstrel in izgube / načrt	70,7	67,8	62,3	61,3	47,5	34,7	55,9	56,2	84,0	78,2	60,3

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
čisti odstrel	2.195	2.053	1.646	1.819	1.331	1.011	1.007	1.123	1.290	1.173	14.648	

6.17 SRAKA (*Pica p. L.*), ŠOJA (*Garrulus g. L.*) in SIVA VRANA (*Corvus c. c. L.*)

6.17.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir je celotno lovsko upravljavsko območje.

6.17.2 Upravljanje v preteklem obdobju

Lov teh vrst je bil dovoljen, do sprejema ZDLov-1 so imele te vrste celoletno lovno dobo. Glede na stanje populacij in njihov pomen v okolju smo skušali z načrti LUO te tri vrste obravnavati različno. Odvzem sive

vrane je bil praktično neomejen, celo zaželjeno je bilo, da bi bil ta obseg čim večji (velika številčnost, vpliv vrste na malo divjad, v novejšem času tudi pojav škod na polju). Nasprotno pa načrtnega odvzema srake in šoje nismo pospeševali (nižja številčnost, ekološka vloga razširjevalcev drevesnih plodov, pomembnost vrst kot bioindikatorjev). Utemeljen razlog za načrten odvzem srak in šoj je v primerih možnega povzročanja škod v kmetijstvu. Tako je po obsegu odvzem sive vrane sicer največji izmed vseh treh vrst, po oceni pa še daleč od željenega oz. načrtovanega. Primer sive vrane dokazuje, da za ta lov ni velikega interesa in da z dovoljenimi načini lova ni mogoče pomembneje vplivati na številčnost njene populacije. Prikazani odvzem srak in šoj je praviloma posledica uplenitve pri lovih na malo divjad, kjer ti dve vrsti nastopata kot stranska divjad.

6.17.3 Ocena stanja populacij

Siva vrana je v območju sorazmerno zelo številčna vrsta. Je vrsta odprte kmetijske krajine, precejšen del leta živi skupinsko (prenočevanje) in se prehranjuje na obsežnih poljih v ravnini. V preteklih desetletjih se je v območju njena populacija močno povečala. Razlog za to leži tudi v upadu nekdanjega intenzivnega lova »škodljivcev« (z vsemi sredstvi!) in prilagodljivosti vrste, ki je ugodne življenjske razmere za svoj razvoj našla v neposredni bližini človeka. Isti populacijski trendi so znani tudi za sosednje dežele.

Šoja se številčno ohranja na isti ravni, prostorsko je ta vrsta vezana na območja gozdnate krajine, kjer je številčno dobro zastopana.

Sraka je manj številčna kot pred desetletji. Ta vrsta se je ohranila (naselila) v naseljih in njihovi neposredni bližini (suburbana vrsta).

6.17.4 Cilj upravljanja

Ohranitev vseh vrst. V okviru tega pa je zaželjeno bistveno zmanjšanje trenutne številčnosti sive vrane in ohranitev številčnosti srake in šoje.

Dosedanji (neinteziven) lov ni imel pomembnega vpliva na številčnost populacije sive vrane, zato tudi v bodoče ni pričakovati njenega bistvenega zmanjšanja.

6.17.5 Usmeritve za upravljanje

- Dopustno odstopanje realizacije načrta odvzema pri sivi vrani znaša navzdol do 30 %, odstopanje navzgor je dovoljeno v višini do + 100 %. Odvzem se načrtuje v obsegu, ki ima za posledico čim manjši vpliv vrste na okolje
- Načrtuje se lahko tudi lov srake in šoje in sicer prvenstveno za primere, da ti dve vrsti povzročata škodo v kmetijskem prostoru. Zmeren lov srake in šoje je dovoljen tudi na jesenskih lovih na malo divjad.
- Vodenje evidence odvzema ločeno po vrstah.
- Upoštevanje določil sprejetega Akcijskega načrta za upravljanje s sivo vrano (*Corvus cornix*) v Sloveniji.

Preglednica 26: Podatki o odvzemu srake, šoje in sive vrane za obdobje 2001-2010

SRAKA

Odstrel in izgube	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
Odstrel in izgube / leto											
skupaj odstrel in izgube	0	12	0	18	7	19	9	55	31	42	193
načrt - skupaj	0	0	0	0	0	80	32	134	69	75	390
odstrel in izgube / načrt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	23,8	28,1	41,0	44,9	56,0	49,5

ŠOJA

Odstrel in izgube	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj
Odstrel in izgube / leto											
skupaj odstrel in izgube	5	10	0	57	64	98	169	209	223	196	1.031
načrt - skupaj	0	0	0	0	0	114	86	244	272	245	961
odstrel in izgube / načrt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	86,0	196,5	85,7	82,0	80,0	107,3

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	100,0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	100,0
% izgub	0,0	0,0	#DEL/0!	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,1	
čisti odstrel	5	10	0	57	64	98	168	209	223	196	1.030	

Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan							1				1	100,0

SIVA VRANA

Odstrel in izgube												
Odstrel in izgube / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
skupaj odstrel in izgube	238	421	392	277	362	336	547	586	690	704	4.553	
načrt - skupaj	1.125	1.110	1.320	1.090	666	978	1.000	1.074	1.157	1.000	10.520	
odstrel in izgube / načrt	21,2	37,9	29,7	25,4	54,4	34,4	54,7	54,6	59,6	70,4	43,3	

Izgube												
Kategorija / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
nenaravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	100,0
naravne izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
skupaj izgube	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	100,0
% izgub	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	
čisti odstrel	238	421	392	277	362	336	547	586	688	704	4.551	

Vzroki izgub												
Vzrok / leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	skupaj	%
1 neznan			0		0		0	0			0	0,0
2 bolezen			0								0	0,0
3 krivolov			0								0	0,0
4 cesta			0						2		2	100,0

8 ZAKLJUČEK

Tretji dolgoročni lovsko upravljavski načrt za Pomursko LUO je izdelan v skladu s spremembami zakonodaje na gozdarskem in lovskem področju. Zakon o gozdovih ZG (Uradni list RS, št. 30/1993, 13/1998, 67/2002, 110/2007) in Zakon o divjadi in lovstvu ZD Lov-1 (Uradni list RS, št. 16/04, 120/06-odločba US U-I-98/04, 17/08) določata, da se dolgoročni načrt lovsko upravljavskega območja in dolgoročni načrt gozdnogospodarskega območja pripravita kot skupen gozdnogospodarski in lovsko upravljavski načrt območja. Posledično je spremembama obeh zakonov sledil tudi sprejem podzakonskega akta t.j. Pravilnika o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo, ki natančneje določa sestavo in način sprejemanja skupnega načrta.

Leta 2000 je bil izdelan prvi desetletni lovskogojitveni načrt za Pomursko lovsko gojitveno območje za obdobje 2001 - 2010. Ustanovitev lovsko upravljavskih območij (LUO) v Sloveniji v letu 2004 je zahtevalo izdelavo novih dolgoročnih načrtov, tudi dolgoročnega načrta za VIII. Pomursko LUO za obdobje 2007 – 2016.

Sprejem Pravilnika o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo je zahteval izdelavo novega Lovsko upravljavskega načrta za VIII. Pomursko LUO za obdobje 2011-2020.

V načrtu so zajete vse vsebine iz Pravilnika o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo. Poročilo presoje osnutka načrta (recenzijo) je opravil Gozdarski inštitut Slovenije oz. doc. dr. Boštjan Pokorny. Večino pripomb in predlogov smo upoštevali in vgradili v predlog načrta.

Vsem sodelavcem, ki so sodelovali pri izdelavi načrta, se najlepše zahvaljujemo.

Murska Sobota, marec 2012

Načrt izdelal:
Branko VAJNDOPFER, univ. dipl. inž. gozd.
vodja Odseka za gozdne živali in lovstvo

Štefan KOVAČ, univ. dipl. ekon.
vodja OE Murska Sobota

Marko JONOZOVIČ, univ. dipl. inž. gozd.
Vodja Oddelka za gozdne živali in lovstvo

Jošt JAKŠA, univ. dipl. inž. gozd.
v.d. direktor ZGS

9 PRILOGE

9.1 Zavarovana območja z varstvenimi režimi

EVID. ŠT	IME	STATUS	PREDPIS	OBJAVA	VARSTVENI REŽIM	POVRŠINA (ha)
640	Krajinski park Negova in Negovsko jezero	krajinski park	Odllok o zavarovanju krajinskega parka Negova in Negovskega jezera	Uradne objave Pomurski vestnik, št.19/67	V času od 01.04 - 30.10. lov ni dovoljen (6. člen odloka).	170,2
857	Krajinski park ljutomerski ribniki in Jeruzalemske gorice	krajinski park	Odllok o razglasitvi in zavarovanju naravnih območij in spomenikov narave na območju občine Ljutomer	Uradne objave Pomurski vestnik, št.14/76	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim zavarovanega območja.	1.120,9
1080	Krajinski park Jeruzalemsko - Ormoške gorice	krajinski park	Odllok o razglasitvi naravnih znamenitosti v občini Ormož	Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, št.37/92	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim zavarovanega območja.	6,9
3913	Krajinski park Goričko	krajinski park	Uredba o Krajinskem parku Goričko	Uradni list RS, št.101/03	Pri izvajanju lova naj se upošteva varstveni režim zavarovanega območja.	44.208,4

9.2 Naravne vrednote

ZVRST	OPIS ZNAČILNOSTI	NV-TOČKE	NV-OBMOČJA	NV-OBMOČJA (V)
Botanična	Rastišča redkih vrst (dišeči volčin, močvirska logarica), pomembni ekosistemi za rastline (mokrotorni travniki, mrtvi rokavi)	(1)	21 (1)	1
Drevesna	Izjemna drevesa ali skupina dreves	41	0	0
Ekosistemska	Dobro ohranjeni ekosistemi (mrtvi rokavi, ohranjeni gozdovi, sonaravne struge,).	0	48 (2)	7
Geološka	Izjemna oblika zemeljske skorje. Proces v njeni notranjosti. Nahajališča mineralov in fosilov.	15	2	0
Geomorfološka	Izjemna oblika površja. Doline pritokov, udornice, ponori, ponikalnice.	0	1	0
Hidrološka	Potoki, struga rek, mrtvice.	5	14	3
Zoološka	Mokrotorni travniki, pritoki rek, akumulacijska jezera.	0	20 (2)	3

( )... predlagane naravne vrednote

V... naravne vrednote, katerih površina je večja od 1 km² ali so linijsko daljše od 1 km

Naravne vrednote - konkretne varstvene usmeritve

IDENT. ŠT.	IME	ZVRST	KONKRETNE USMERITVE	POVRŠINA (ha)
2015V	Ledavsko jezero	EKOS, BOT, ZOO	<p>- Posege, dejavnosti in aktivnosti lova se izvaja tako, da se prilagaja življenjskim ciklom divjadi.</p> <p>- Sekanje, požiganje ali drugačno uničevanje živih mej, grmišč in s suho zaraslo poraslih površin po pašnikih, travnikih in poljih je prepovedano v času gnezdenja ptic in poleganja mladičev, med 1. marcem in 1. avgustom</p> <p>- V času gnezdenja ptic, med 1. marcem in 1. avgustom, je prepovedano sekati zarast ob vodnih bregovih, čistiti odvodne kanale in prazniti vodna zajetja.</p> <p>- Omeji se lov na mlakarico in ostale lovne vrste ptic med 01.09. - 01.12.</p>	141,1
7296	Dolenski potok - akumulacija	ZOO, BOT, EKOS	<p>- Posege, dejavnosti in aktivnosti lova se izvaja tako, da se prilagaja življenjskim ciklom divjadi.</p> <p>- Sekanje, požiganje ali drugačno uničevanje živih mej, grmišč in s suho zaraslo poraslih površin po pašnikih, travnikih in poljih je prepovedano v času gnezdenja ptic in poleganja mladičev, med 1. marcem in 1. avgustom</p> <p>- V času gnezdenja ptic, med 1. marcem in 1. avgustom, je prepovedano sekati zarast ob vodnih bregovih, čistiti odvodne kanale in prazniti vodna zajetja.</p> <p>- Omeji se lov na mlakarico in ostale lovne vrste ptic med 01.09. - 01.12.</p>	12,3

9.3 Ekološko pomembna območja z varstvenimi režimi

KODA	IME	KONKRETNE VARSTVENE USMERITVE	POVRŠINA (ha)
41300	Goričko	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Goričko.	44.875,4
42100	Mura - Radmožanci	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Mura.	16.868,8
44200	Ščavniška dolina	Na območju naj se ohranja mejice in solitarna drevesa v kmetijski krajini.	183,1
44900	Radgonsko - Kapelske Gorice	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Radgonsko – Kapelske gorice.	1.203,2
46200	Boreci	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Boreci.	422,5
47600	Grabonoš	Veljajo usmeritve za Natura 2000 območje Grabonoš.	132,6

9.4 Posebna varstvena območja (območja Natura 2000)

KODA	STATUS	OBMOČJE	POVRŠINA (ha)
SI3000069	SCI	Stanečinski potok in Kupetinski potok	18,6
SI3000147	SCI	Boreci	419,9
SI3000194	SCI	Radgonsko - Kapelske Gorice	1038,3
SI3000215	SCI	Mura	8.097,3
SI3000221	SCI	Goričko	42.847
SI3000228	SCI	Grabonoš	113,9
SI5000009	SPA	Goričko	34.850,7
SI5000010	SPA	Mura	10.884,3
	OIP		3.108,8

Konkretne varstvene usmeritve na območjih NATURE 2000

KODA	IME	HTVRSTE	USMERITVE ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO NA OBMOČJU LOU	POVRŠINA (LUO)
SI3000147	Boreci	Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi (Erythronio-Carpinion)	V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Atohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij atohtone divjadi (damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranjanje naj se gozdni rob.	390,6
SI3000228	Grabonoš	Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi (Erythronio-Carpinion)	V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Atohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij atohtone divjadi (damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.	107,8
SI3000194	Radgonsko - Kapelske Gorice	Bukovi gozdovi (Luzulo-Fagetum)	V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Atohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij atohtone divjadi (damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranjanje naj se gozdni rob.	70,0
		Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi (Erythronio-Carpinion)		383,6

KODA	IME	HT/VRSTE	USMERITVE ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO NA OBMOČJU LOU	POVRŠINA (LUO)
S13000215	Mura	močvirska sklednica (<i>Emys orbicularis</i>)	V notranji coni močvirske sklednice naj se načrtuje povečan odstrel plenilcev (lisica, pižmovka, divji prašič).	8.097,3
		Naravna evtrofna jezera z vodno vegetacijo zvez Magnopotamion ali Hydrocharition	- Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Čiščenje brez in se opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore.	5.000,2
		Vodotoki v nižinskem in montanskem pasu z vodno vegetacijo zvez Ranunculion fluitantis in Callitriche-Batrachion	- Ohranjajo se obvodni pasovi avtohtone vegetacije. - Na območju vodnih površin in njihovi neposredni bližini (manj kot 50 m od ojezitive) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	5.000,2
		Reke z muljastimi obrežji z vegetacijo zvez Chenopodion rubri p.p. in Bidention p.p.		5.000,2
S13000215	Mura	Travniki s prevladujočo stožko (<i>Molinia</i> spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (<i>Molinion caeruleae</i>)	Izvajajo se takšna raba, ki ohranja travnišče: - Košnja naj se izvaja prvič po odvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvajajo naj se upošasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se ne gnoji. - Travišč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dožina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se postopen gozdni rob.	340,1
		Nižinske in montanske do alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem	Izvajajo se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travnišč: - ohranja se avtohtona naravna vegetacija. V največji možni meri se odstranjuje invazivne rastlinske vrste.	340,1
		Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)	- Izvajajo se takšna raba, ki ohranja travnišče: - Košnja naj se izvaja prvič po odvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvajajo naj se upošasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se lahko gnoji le s hlevskim gnojem.	340,1
		Obrečna vrbovja, jeiševja in jesenovja (mekhlesna loka) (<i>Alnus glutinosa</i> in <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>))	- Travišč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dožina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se gozdni rob.	2616,4
S15000010	Mura	vodni ptiči	Na območju SPA Mura naj se lov na mlakarico vrši do dva dni v tednu.	1.393,4

KODA	IME	HTVRSTE	USMERITVE ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO NA OBMOČJU LOU	POVRŠINA (LUO)
SI3000221	Goričko	Prioritetni HT ob prisotnosti ornidej. Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (Festuco Brometalia) (* pomembna rastišča kukavičevk)	Izjava se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travišč: - Košnja naj se izvaja prvič po odvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izjava naj se upočasni košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se ne gnoji. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dožina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se postopen gozdni rob.	271,9
		Travniki s prevladujočo stožko (<i>Molinia</i> spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (<i>Molinion caeruleae</i>)	Izjava se takšna raba, ki ohranja travišče: - Košnja naj se izvaja prvič po odvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izjava naj se upočasni košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi. - Na območju se ne gnoji. - Travšč naj se ne požiga. - Ohranja in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dožina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini). - Ohranja naj se postopen gozdni rob.	145,1
		Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)		4.458,2
		Bukovi gozdovi (<i>Luzulo-Fagetum</i>)	V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.	445,6
		Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (mekolesna loka) (<i>Alnus glutinosa</i> in <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>))	- Aloatone divjadi (damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranja naj se postopen gozdni rob.	127,9
		Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi (<i>Erythronio-Carpinion</i>)		3.094,1
		Oligotrofne do mezotrofne stoječe vode z amfibijskimi združbami razredov <i>Littorelletea uniflorae</i> in/ali <i>Isoëto-Nanojuncetea</i>	Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore. - Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije. - Na območju habitata tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitata tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmilšč in mirnovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.	86,7

9.5 Kronologija izdelave načrta

Datum	Opravilo
2010, ½ 2011	Ureditev baz podatkov (odvzem, dela v okolju, škode, popis objedenosti...)
November in december 2010	Zbiranje pobud zainteresirane javnosti v zvezi z ON
December 2010	Izdaja obvestila o nameri izdelave ON na MOP
Januar 2011	Priprava in uskladitev enotne predloge za tekstovni in tabelarni del ON – LUN
Marec – junij 2011	Pridobitev in uskladitev naravovarstvenih smernic z ZRSVN
21. 4. 2011	Sodelovanje na delavnici o ON na BF – Oddelku za gozdarstvo
24. 5. 2011	Dokončna izdelava in uskladitev Navodil za usmerjanje razvoja divjadi, ki so vgrajena v tekst vseh ON – LUN, s predstavniki znanstveno – raziskovalnih institucij ter Lovsko zvezo Slovenije in OZUL-i
Januar – junij 2011	Izdelava osnutkov ON – LUN in priprava poglavja o živalskem svetu ter medsebojni usklajenosti živalske in rastlinske komponente za ON - GGO
2. 6. 2011	Javna obravnava na MOP glede morebitne potrebne izdelave CPVO
Junij 2011	Pregled osnutkov ON – LUN za vseh 15 LUO na Oddelku za gozdne živali in lovstvo ter posredovanje pripombe načrtovalcem na OE ZGS;
21. 6. 2011	Določitev osnutkov ON na strokovnem svetu ZGS - prvič
24. 6. 2011	Oddaja osnutkov ON v nadaljnjo proceduro sprejemanja na MKGP in glede potrebnosti CPVO na MOP
September 2011	Pridobitev in pregled recenzijskih poročil na ON – LUN, ki so jih posredovali izbrani recenzenti s strani MKGP iz BF in GIS
September in oktober 2011	Priprava drugih osnutke načrtov ON skladno s pripombami recenzentov in priprava poročila o (ne)upoštevanju pripomb le-teh
Avgust 2011	Priprava kompandija za vse ON – LUN na ravni Slovenije
14. 9. 2011	Pridobitev odločbe MOP o nepotrebnosti CPVO za vse ON
14. 10. 2011	Določitev osnutkov ON na strokovnem svetu ZGS - drugič
17. 10. 2011	Oddaja osnutkov ON na MKGP – drugič in vloga za odreditev javnih razgritev
10. – 24. 11. 2011	Izpeljava enotne javne obravnave in javne predstavitve ON, skupaj s kolegi iz Oddelka za gozdno gospodarsko načrtovanje
Januar 2012	Ureditev zbirnika prispelih pripomb na ON – LUN ter opredelitev do potrebnih popravkov osnutkov načrtov, ki bodo predlagani Svetom OE ZGS v obravnavo
27. 2. 2012	Svet OE ZGS, opredelitev do pripomb na ON
23. 3. 2012	Svet ZGS, določitev predloga ON
April 2012	Oddaja ON na MKO v potrditev Vladi RS

10 LITERATURA IN VIRI

1. Adamič, M., Kotar M., Gönter, P. 2007. Škoda od parkljaste divjadi v kmetijskem prostoru na območju GL Kompas-Peskovci na Goričkem. *Gozdarski vestnik* 2007/4, Ljubljana.
2. Jerina, K. 2006. Prostorska razporeditev, območja aktivnosti in telesna masa jelenjadi (*Cervus elaphus* L.) glede na okoljske dejavnike. Doktorska disertacija, UL BTF oddelek za gozdarstvo in obnovljive vire, Ljubljana.
3. Hafner, M. 2008. Jelenjad - zgodovina na Slovenskem, ekologija, upravljanje. Lovska zveza Slovenije, Ljubljana.